

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

YENİİNSAN

Yöneten Birey Olmak ve
Okullarda Siyaset Eğitimi
Mümkün mü?

SİYASET OKURYAZARLIĞI

SÜLEYMAN İNAN

SİYASET OKURYAZARLIĞI

Süleyman İnan

YENİİNSAN

Yöneten Birey Olmak ve
Okullarda Siyaset Eğitimi
Mümkün mü?

SİYASET OKURYAZARLIĞI

SÜLEYMAN İNAN

Siyaset okuryazarlığı, aynı cümle içindeki iki soruya cevap arar: Yöneten birey olmak ve okullarda siyaset eğitimi mümkün mü? Siyasete ilişkin açıklayıcı ve sade bir girişten sonra; literatürün yoklandığı, siyasetin gündelik dildeki kullanımlarının tartışıldığı ve algı ile izlenimlerin ortaya konduğu bir siyaset okuryazarlığı tanımlanıyor. Siyaset okuryazarlığın başlıca becerileri olarak sunulan siyasi biliş, yönetime katılım, kamusal tartışmalara girme ve dünya sorunlarına duyarlılık geliştirme açıklanıyor. Yazar tutkuyla, her bireyin siyasi sürece dahil olarak kendi hayatlarındaki kayıtsızlığa karşı bir duyarlılık geliştirme çağrısında bulunuyor. Dahası, siyaset eğitiminin korkmadan okullara taşınarak bunun eğitim basamaklarında nasıl başlayabileceğini/olabileceğini, kısacası siyasetin pedagojisini tartışıyor.

YENİİNSAN

www.yeniinsanyayinevi.com

siyaset okuryazarlığı
yöneten birey olmak ve okullarda
siyaset eğitimi mümkün mü?
güncel serisi
süleyman inan

₺28.00

ISBN : 978-605-7764-96-6

yeniiinsanyayinevi

yeniiinsanyayinevi

yeninsanyayin

Yeni İnsan Yayınevi
Güncel Serisi

Prof. Dr. SÜLEYMAN İNAN

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümünde öğretim üyesi. Marmara, Ege, Pamukkale ve Süleyman Demirel Üniversitelerinde dersler alarak akademik kariyer yaptı. 2013'te Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalında profesör oldu. Aynı yıl, kısa bir süre YÖK bursuyla İngiltere'de misafir araştırmacı olarak bulundu. Eğitim ve kültür üzerine çalışmalar yapan Abaloğlu Vakfında, üstlendiği danışmanlığı ile çok sayıda sivil inisiyatife katıldı. Bilimsel ve kamu yararı gözetilen bazı projelerin içinde yer aldı. Bunlardan yürütücülüğünü üstlendiği bir bilim okulu projesi olan KÜBİY (Küçük Bilim İnsanları Yetiştiriyor), TÜBİTAK etiketi aldı.

Disiplinlerarası çalışmayı seven ve kendisini daha çok bir sosyal bilimci olarak gören İnan'ın çoğunlukla çalışma alanı tarih, siyaset ve eğitim üçgeninde gezindi. *Adnan Menderes* (Liberte Y.), *Necip Ali Küçükka* (Atatürk Araştırma Merkezi Y.), İsmet İnönü'nün (*Türkiye'nin 1950'li Yılları ve Türkiye'nin 1960'lı Yılları* kitabı içinde, İletişim Y.) biyografilerini yazdı. *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi* (Anı Y.), *İnkılap Dersleri* (Kafka Kitabevi Y.), *Sosyal Bilgiler Eğitime Giriş* (Anı Y.), *Popüler Tarih Sözlüğü* (Adres Y.) kitaplarının hem editörlüğünü hem de yazarlığını yaptı.

Çocuk ve gençlere yönelik bir eğitim materyali iddiasıyla çıkan *Genç Bilgi: Siyaset* (Doğan Egmont) kitabının yazarı olan İnan, SOs+a kısa adıyla siyaset okuryazarlığı üzerine seminer ve atölye eğitimlerini, geliştirdiği 4 modül (Çocuk-Öğretmen-Yetişkin ve Akademisyenler) üzerinden sürdürmeye devam ediyor. Ayrıca (www.siyasetokuryazarlik.com.tr) sitesinin kurucusu ve yöneticisi.

SÜLEYMAN İNAN

SİYASET OKURYAZARLIĞI

*Yöneten Birey Olmak ve Okullarda Siyaset
Eğitimi Mümkün mü?*

Yeni İnsan Yayınevi-305

Güncel Serisi-8

Süleyman İnan

Siyaset Okuryazarlığı

Yöneten Birey Olmak ve Okullarda Siyaset Eğitimi Mümkün mü?

I. Baskı, İstanbul, Temmuz, 2021

ISBN: 978-605-7764-96-6

Genel Yayın Yönetmeni: Aytaç Timur

Kapak Tasarım: Mümin İnan

Dizgi: Efdal Basan

Kapak resmi: David Wilkie'nin (1795-1841), "The Village Politicians"

tablosundan detay

Not: Yazar ve yayıncı, iç kapak geçişlerinde kullandığımız fotoğrafta yer alan kişilere verdikleri izin için teşekkür eder. Kitap içinde geçen diğer görseller, kamu malı olanlardan seçilmiştir.

Sertifika No: 12186

© Tohum Yayıncılık Turizm Reklam ve Sağlık Hizm. San. Tic. Ltd. Şti. 2021

İçerenköy Mah. Değirmenyolu Sokak Kutay İş Merkezi B Blok

No:18/2 Ataşehir/İstanbul

Tel:(0 216) 489 84 08

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın, tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, hiçbir yolla çoğaltılamaz.

www.yeniinsanyayinevi.com

yeniinsanyayinevi@gmail.com

newhumanpublisher@yahoo.com

[facebook/yeniinsanyayinevi](https://facebook.com/yeniinsanyayinevi)

[instagram/yeniinsanyayinevi](https://instagram.com/yeniinsanyayinevi)

twitter.com/yeniinsanyayin

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti.

15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli -Bağcılar -İSTANBUL

Sertifika No: 36150

SÜLEYMAN İNAN

SİYASET OKURYAZARLIĞI

*Yöneten Birey Olmak ve Okullarda Siyaset
Eğitimi Mümkün mü?*

YENİİNSAN

Yöneten bireylere...

Ve tabii, siyaset eğitiminin yararına inananlara...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	13
Teşekkür	17
Okuyucuya Not.....	18
“Yarının Bireyi” Bir Distopyanın Önizlemesi	19

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASET OKURYAZARLIĞI ANLAMLANDIRMAYA	
DOĞRU SINIRLAR VE ARKA PLAN	23
Herkesin Siyasiliği	25
Siyasetin Doğası	29
Siyasetin Çağcıl Tanımı.....	32
Siyasetin Bilimleşmesi.....	40
Okuryazarlık Kavramı	46

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNETEN BİREY OLMAK	59
Siyaset Okuryazarlığı: Nedir?	61
Siyaset Okuryazarlığın Becerileri.....	69
<i>Siyasi Bilinç(Lenme)</i>	69
<i>Yönetime Katılım</i>	76
<i>Kamusal Tartışmaya Dâhil Olma</i>	90
<i>Dünya (Küresel) Vatandaşlığı Duyarlılığı</i>	98
Siyaset Okuryazarlığı: Tarihçe	102
Siyaset Okuryazarlığı Üzerine Araştırmalar	106

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OKULLARDA SİYASET EĞİTİMİ	125
Eğitim ve Siyaset İlişkisi	127
Politik Eğitim	130
Politik Sosyalleşme	134
Siyasetin Eğitimi: Ne Zaman ve Nasıl?	138
<i>Siyaseti Kapsayan Dersler</i>	<i>141</i>
<i>Siyaset Dersinin İçeriği ve Yararları.....</i>	<i>144</i>
<i>Siyaset Dersinin İşlenişi</i>	<i>149</i>
Siyaset Okulları: Deneyimler ve Uygulamalar	152
Yeni Çabalar ve Girişimler.....	163
 SONUÇ YERİNE.....	169
KAYNAKÇA	173
DİZİN.....	179

Kutu Yazı, Tablo, Zaman Cetveli Listesi

“Ey Küçük Adam!”	29
Siyaset Meydanı	32
Google Aramasında Siyaset-Politika-Politics	34
Easton’un Tanımı	35
Siyaset Tanımında Üç Bakış.....	36
Zaman Cetvelinde Siyasetin Tanımı.....	38
Siyaset Tanımında Yeni Bakış.....	38
Siyasetin Geniş Anlamı.....	40
Siyaset Biliminin Kapsamı.....	43
Türkiye’de Belli Başlı Siyaset Bilimcilerin Aktif Siyasi Kariyerleri	45
İlmi Siyaset	45
Neden Siyaset Okuryazarlığı?.....	64
Google Görsel Aramasında Siyaset Okuryazarlığı	65
Siyaset Okuryazarlığı: Bilgi-Beceri Tablosu	66
Siyaset Okuryazarlık Testi Örneği.....	68
Bardak Dizme Deneyi.....	71
Bilinç Türler Ve Durumlar	73
Baykal’ın Tezi.....	77
Rousseau Paradoksu.....	80
Yönetime Katılma Yolları	81
Edward Said Meselesi Hakkında Açıklama	87
Emile Zola: “Suçluyorum!”	95
Dünya Vatandaşı: Hugh Evans	103
Siyaset Okuryazarlığın Basamakları	104

Zaman Cetveli: Siyaset Okuryazarlığın Tarihçesi	107
“Sophie’nin Seçimi”: Meydan Okuma ve Çekinceler	118
Eğitimin Politik Ü ç Hedefi.....	132
Eğitim Politikası	134
Alkan’ın Araştırması	137
Okullarda Siyaset Dersi Ne Zaman Olmalı?	141
Bir Eğitim Materyal Örneği	141
Siyaset Okuryazarlığı ve Vatandaşlık.....	144
Okullarda Siyaset Dersi (Algılar ve Olması Gerekenler)	145
Siyaset Eğitiminin Becerileri.....	147
Greta’nın Etkisi.....	148
Gazete Hazırlama Etkinliği	151
Dünyada Siyaset Okulları.....	157
Türkiye’de Siyaset Okulları.....	161
“Çocuk Makamları”: 23 Nisan Ritüeli	162
Logo Programı.....	165

ÖNSÖZ

Kitabın hikâyesi kısaca şöyle:

10 yıldan fazla süredir, kendi bölümümde “Siyaset Bilimi” dersi veriyorum. Bunun birkaç senesinde dersin adı “Siyasal Düşünceler Tarihi” idi. Siyaset bilimine, bu ders sayesinde kurduğum özel ilgi, şimdiki (bu) çalışmamın farkında olmadan illiyet bağı kurar. ‘Siyasetin pedagojisi’ bu dersler işlenirken mesele ettiğim bir konu haline gelir. Öğrencilerimin derslerde yönelttikleri şaşırtıcı ve meraklı soruları beni beslerken, aynı zamanda bu meseleye nerelerden bakacağım noktasında bana fikirler veriyordu. Sözün kısası, çalışmamın ilhamı bu derslerdi.

Yine başka bir ders, bu özel ilgimin algılarını seçici kılmıştı. Pedagojik formasyon alan staj öğrencilerimin (sosyal bilgiler, tarih, sosyoloji, felsefe, coğrafya öğrencileri) ortaokul ve lisedeki derslerini dinlerken temel siyaset bilgisinin eksikliğini gözlemledim. Ve ilaveten başkaca staj gözlemlerim... Sözgelimi Birinci Dünya Savaşının sonrası gelişmelerle ilgili Mondros Anlaşmasının bir ateşkes mi yoksa mütareke mi olduğu ayırdına girilemiyor, fark etmez kabilinden ezberlettiriliyordu! Veya Orta Asya steplerinde kurulan ilk Türk devletlerinin “modern” devlet olma vasıflarına neden haiz olmadığı tartışılarak değerlendirilemiyor, çünkü devlet, egemenlik, meşruiyet, bağımsızlık gibi bir dizi siyasi kavramların vukufiyeti gerekiyordu. Ve ilkokuldan itibaren öylesine öğretilen ve hâlâ değişmeyen bir yöntemle, cumhuriyet ve demokrasi konularına giriş yapılması, bu iki kavramın farklı ve aynı noktalarına bir türlü girilememesi yine siyaset bilgisi

eksikliği idi. Sanırım bu noktada ‘ilanihaye’ notu gerekiyor. Sosyal branşlar için yardımcı bilimler arasında siyaset bilimi sayılıyor, yeteri kadar yararlanılmıyordu.

2015’ten sonra kendimi “Siyaset Hiç De Korkulacak Bir Şey Değil!” adlı seminerler verirken buldum. Başlık seçimim bile siyaset yapmayı bizatihi suç unsuru gibi gören toplum anlayışına karşı siyasetin gereklilik çağrısını yapma amacı taşıyordu.

Belli ki siyasetin öğretimi konusunda da akademik camiada bir eksiklik hissediliyordu. Çünkü işin uzmanı olarak görülerek birkaç yere konuşmaya çağrıldım. Bu arada birkaç sempozyumda çocuk ve siyaseti konuştum. Birkaç kitapta benzer içeriklerde bölümler kaleme aldım. Bütün bunlar benim için bir misyona dönüştü.

Bu anlattıklarım, elinizdeki (veya ekrandaki) kitabımla ilgili kişisel gerekçelerim. Bir de tabi, benim dışında kitabın yazılmasını teşvik eden olumlu bazı gelişmeler var.

*

Türkiye’nin BM Çocuk Hakları Sözleşmesini 1990’da kabul etmesinden sonra, yavaşça bununla ilgili bilgilerin aktarılması eğitim işi haline geldi. Sözleşmenin özellikle şu maddeleri siyaset bilinci gerektiriyordu: “düşünceleri özgürce açıklama” (mad. 12), “dernek kurma ve barış içinde toplanma” (mad. 15), “kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılım” (mad. 31), “yasal ve idari faaliyetlerde çocuğun yararını gözetme” (mad. 2). Türkiye’nin 1999’da Avrupa Birliğine (AB) aday ülke olması ve bundan sonraki sözelimi Erasmus süreçleri, öğretmen-öğrencilerin kültür alışverişiyle sürüp giderken AB normlarından demokrasi bilincini okullara daha fazla yaydı. Zamanla eğitimin pratiklerinden sınıf başkanı-okul temsilci seçimleri, oy sandığı kurma gibi eylemleri yapar olduk.

Bütün bunları, özellikle çocuk ve gençlerin politik aktör olarak muhatap alınmasını gerekli kılan gelişmeler peşi sıra izledi. En son seçimde (2018 Haziran) seçme değil, seçilme yaşı 18’e indi. Lise bitince gelinen bir yaştı bu. Nitekim henüz üniversite bitirmemiş birkaç milletvekilini Meclis’e sokmuştuk.

Bütün bunlar erken yaşta siyasetin bilinmesi gereğini ve dahası faydasını ortaya koyuyordu.

Bu arada özellikle siyasete aktif olarak katılacaklar için kısa süreli kurslar biçiminde açılan siyaset okulları da görünür olmaya başlamıştı. Sözgelimi Avrupa Konseyi–ki Türkiye üyedir–1992’den beri bir sivil oluşum olarak siyaset okulları açtı. Siyasi partilerin siyaset okullarını da anmak gerek. Kısacası, siyasetin bilgisine bir ilgi var.

Son on yıldır da eğitim çalışmalarında çeşitli okuryazarlık üzerine araştırmalar arttı. MEB’in Ekim 2018’de açıkladığı “2023 Vizyon Belgesi”nde çoklu okuryazarlık eğitime hayat boyu öğrenmenin başlığında bir vurgulama vardı. Birkaç okuryazarlık zikredilerek bunlar 21. Yüzyıl becerileri olarak sunuldu: “Dijital, finans, sağlık, ekoloji ve sosyal medya gibi 21. Yüzyıl becerileri arasında yer alan okuryazarlıklara ilişkin farkındalık ve beceri eğitimleri düzenlenecektir.” (s.127). Bütün bu gelişmelerin eğitime yansımaları oldu. En sonda, siyaset okuryazarlığı, 2017’de sosyal bilgiler dersinin ‘kazanımlarından’ biri olarak girdi.

Bunların bir kısmı makale ve deneme olarak bir yerlerde yayımlandı; konuşmalarda geçti, geri bildirim sorularla beslendi. Hâlâ geliştirilebilir olduğunu biliyorum ama gönlüm daha fazla beklemeye razı olmadı. Şimdi kitaplaşıyor işte.

SÜLEYMAN İNAN
Kınıklı, Ocak 2021

Teşekkür

Ne iyi ki teşekkür edeceklerim var. Üç-dört yıldır Siyaset Okur-yazarlık (SOs+a) adıyla gerçekleştirdiğim seminer ve atölyeleri-me katılıp geri bildirim veren herkese teşekkür ederim.

Okuyup not ve sorularıyla katkı veren Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi'nden Prof. Dr. Birol Çaymaz'ın titiz okuması için ona şükran doluyum. Çaymaz'ın kenar not olarak ilıştirdikleri düzelti ve yorumları metnin doğru bağlamda içeriklenmesinde etkiliydi. Çok yönlü okumayı seven, benim gözümde "kitap kurtları" olan Uğur Çiftçi ve Meriç Dönmez'e genel notları için minnettarım.

Bölümden arkadaşım Doç. Dr. Yasin Doğan'dan "Ne zaman çıkıyor hocam!" sözünü ara sıra duymak beni teşvik eden ateşleyici bir sözdü. Onun manevi desteğini hep hissettim.

Uygulamaya dönük ifade ettiğim görüşlerde bilgi ve önerilerimi sınamamda bana pencere açan iki kızım (biri lise, diğeri ilkokulda okuyan) Ceyda ve Nevşin'e; eğitimci gözlüğü takarak yorumlarını ileten, dahası kitap için duyduğum heyecanımı hep paylaşan sevgili eşim Semra'ya gönül borcum hep devam edecek.

Tabi, kitabın önsözünde andığım öğrencilerime teşekkür etmek zorundayım. Onlar bu kitaptaki birçok soru üstüne düşünmem ve açığı görmem konusunda bana yardımcı oldular.

Okuyucuya Not

Kitap boyunca, okuyucu ile sıcak iletişim kuran bir dili önemsedim. Niyetim, bunu yaparken seviyeyi düşürmeden anlaşılır olmaktı. Bazı yerler detaysız bulunabilir. Sözelimi birinci bölümün hacmi istenirse uzar giderdi.

Yer yer -bundan hoşlanmasam da- mecburen ben dili kullandım. Çünkü bu konu üstüne yazılmış doyurucu eserler olmadığı için yazdıklarım, araştırma disiplini içerse de ayrıca bir deneme havasında yazıldı; özellikle çıkarımlarım, deneyimlerim, gözlemlerim kitaba girdi.

Yazım üzerine birkaç not... TDK'nin yazım kılavuzuna bağlı kaldım. Yine de daha iyi anlaşılacak için farklı yollara başvurdum. (Ya da ihtiyaç hissettim.) Eser isimlerini, italik gösterdim. Alıntılar çift tırnakla belirtildi. Bana ait vurguları metin içinde tek tırnak içinde yer verdim. Yabancı isimleri Türkçe bilimsel metinlerdeki yaygın kullanımlara göre yazmayı tercih ettim. Aristo değil de, Aristoteles gibi. Yeni bir imla geliştirme gibi bir derdim yok ama kendi içinde tutarlı olmayı önemsedim.

Kitaptaki kimi güncel bilgilerin her an değişebilir yanını gözettim; bu yüzden güne ilişkin minik notları parantez içinde yer verdim. Bazı sayfa sonlarındaki, yıldızlı dipnotlarda ise benim hurda teferruat dediğim neşeli bilgiler var.

Ana akışta, metni zenginleştiren tablo ve zaman cetveli ile karşılaşacaksınız. Bağlamli ilaveler, örnekler ve farklı bakışlar ise grili kutu yazılarda gösterildi.

Atıfta bulunduğum referansları, bölüm sonunda bulabileceksiniz. Kitap sonundaki kaynakça ise, yalnızca bu kitapta göndermede bulunduğum eserler sıralanıyor. Dizin girdileri de, kitabın doğrudan konusuna giren isim, kavram ve olgulardan oluştu.

“Yarının Bireyi”

Bir Distopyanın Önizlemesi

Yıl 2060. Bir genel seçim için dışarıdan makine sesi yükseliyor: “Seçimler için oy kullanmayı unutmayın!” Hemen her yerde insanımsı robotlar. Devriye geziyorlar. Gerçek insanlar ise hayatlarından umudunu kesmiş, sanki ellerindeki kudretin elinden alındığını düşünüyor. Hiç niyetleri yok, seçim için bir tuşa basmaya. Ne olursa olsun havasındalar.

Nihayet seçim süresi biter bitmez bir kaç dakikada matris halinde datalar düşüyor. Kazanan ve kaybedenler belli. O makine sesi ilan ediyor, seçim sonucunu.

Bütün bunlar yalnızca bir kaç dakika içinde oluyor. Algoritmalar seçim sonrası olası hükümet kurulumunu, hem de isimlerin detaylı analiziyle belirliyor.

*

Her şey otomatiğe bağlanmış. İnsanlar da... İşler düzgün gittiğinden değil, artık kendini “hiç” hissetmesinde. Daha yapacaklarımız var! sözü söylenmez olmuş. Anca teslim bayrağını sallıyor. Bu yüzden yönetime katılma derdinde değil.

Yönlendirmek ise bir anlayış olarak akıllarda bile değil, uçmuş gitmiş.

Bireyin özne olma hali mi? O, eskinin mevzusu. Yeni kuşak, zaten bihaber.

Dünya haberleri tekdüzeleşmiş: Afrika’da kabileler çatışmada, yağmur ormanları talan edilmiş, biyoçeşitlilik zayıflamış, su kaynağı üzerine kavgalar sürmekte, kimin ne ettiği ne yaptığı belirsiz. Özgürlüğü konuşan yok. Daha bir sürü bu neviden haber.

*

... (Bu kadarcıkla bile aklınız kurgalandı ise bundan sonrasını sizin düşünce ve hayal dünyanız doldurabilir.)

Eğer birey, siyasetle ilgilenmeyi üstüne vazife edinmezse, topluma ilişkin çok şey korkunç hal alabilir. İnsanlar yönetilen bireyler haline geldiğinde, bütün toplum insanlıktan (insanlık toplumsal varlık olmaktan) çıkar. O vakit insanın hayatı asalaklıktan ziyade bir anlam taşımaz.

Bu kitap siyaset okuryazarlığı üzerine. Geleceğin bireyi, yönetilen değil yöneten olsun diye bir dikkat notu...

Siyaset okuryazarı olmak, 'biz'e dair ortak değerleri koruma ve genişletme sorumluluğu veren bir ayrıcalıktır.

Karamsar gelecekte bahsediş, size uymasa da, yönetimin boşluk bırakmaması ile ilgili bir uyarı olarak değerlendirilmelidir.

Siyaset Okuryazarlık seminerinin sunumu

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASET OKURYAZARLIĞI ANLAMLANDIRMAYA DOĞRU SINIRLAR VE ARKA PLAN

ABD’li komedyen Craig Ferguson’un komedyenlik dışında birkaç sıfatı daha var: Talk show programcısı, seslendirme sanatçısı, oyuncu ve yazar. 1992’den beri Birleşik Amerika’da yaptığı televizyon programları ile üne kavuşan Ferguson’un asıl mesleği baterist; çeşitli gruplarda müzik yapmışlığı da var. ABD’li kendisini *The Late Late Show with Craig Ferguson* (Craig Ferguson ile Geç Geç Şov) programı ile tanıyor.

Girişte Ferguson’u kısaca tanıtmam, altta yer vereceğim ona ait bir alıntıyla ilgili. Bir resmin veya karikatürün onca ‘büyük’ lafları bir karede anlatıvermesi gibi, Ferguson da benim kitap boyunca altını çizmeye çalışacağım gerçeği 2017’deki bir programında birkaç cümlede şöyle özetliyor: “Nasıl siyasetle ilgili olmaz insan. Bir şey hakkında bir fikrin vardır, değil mi? Bir yerde yaşıyor musun? Alışverişe gidiyor musun? Araba kullanıyor musun? Donunu giyiyor musun? Evden dışarı çıkmıyor musun? Evin sahibi misin, kiracı mısın? Yasadışı veya yasal bir durumda polise işin düşmeyecek mi? Siyasetle ilgilisin [işte].

Eğer hayattaysan siyasete ilgilisin...”. Yetişkinler için yaptığım siyaset okuryazarlık seminerlerine bu sözle başlamak bende âdet oldu; zira eğitimlerin daha başında söylemek istediğimi en yalın şekilde açıklıyordu: “Herkes, siyasidir”.

*“Siyaset, ancak, Robinson Cruose’nin yanına
Cuma’nın gelişiyle ortaya çıkar.”*

-Andrew Heywood, *Siyaset* kitabından

*“Önemli olan tamamen politikaya dalmadan
uyanık olmaktır.”*

-Benjamin Constant, Fransız düşünür*

Herkesin Siyasiliği

İsterseniz bunu basit bir gözlemle deneyelim. Bir kahvehane sohbetine kulak kesilelim. Masa başında oyun oynayanların sürekli açık olan televizyon haberleri karşısında şu cümleleri kurduklarını işitmişizdir: “Ben cumhurbaşkanı olsam...” Bu ben öznesi diğer makamlar için de kullanılır: Bakan, milletvekili, vali, müdür... Devamında “Şunu yaparım” ya da “bunu yapmam” biçimindeki sözler. Bu tür kişilerin, belki siyasete dair herhangi bir okuması yok, belki de belirli bir fikriyata veya ideolojiye bağlanmışlığı da söz konusu değil. Muhtemelen sosyalleşmeleri de o küçük çevreleriyle sınırlı. Ancak sorunları, çıkarları, kabulleri, bakışları vs. var. Ve bu kimseler, farkında olmadan siyaset yapıyorlar işte.

* Tam adı Henri-Benjamin Constant De Rebecque’dır. 1819’da Sarthe milletvekili olarak Fransa Parlamentosuna girdiğinde bir yandan liberal muhalefetin temsilcisi olurken bir yandan da gazetede politik yazılar kaleme alır. (Bunlar, sonra “Politik Yazılar” adıyla bir kitapta toplanır.) Yukarıda aktarılan bu sözleri, Paris Athénée Royal’de yapacağı ünlü konuşması “De la liberté des Anciens Comparée à celle des Modernes”de (Eskilerin özgürlüğünün modernlerinkiyle karşılaştırılması) sarf eder.

19. yüzyıldan önce, siyasetle ilgilenmemek bir şey fark ettirmezdi. Ama şimdi... Öyle bir zamandayız ki insanlar politikadan kaçamazlar; bir biçimde etkisi altındalar. Günümüzde siyasetin kapsamına giren konular neredeyse hemen her şey olmuştur. İki yüzyıl öncesine kadar siyasetin orali olmadığı kimi konular bugün tam da siyaset kurumunu ilgilendirir hale gelmiştir. Sözgelimi, üniversite sınavlarının nasıl olacağı, öğretmen atamalarının nasıl belirleneceği, otomobil yakıtlarına yapılan ücretlendirme, asgari ücretin ne kadar olacağı, televizyon programlarındaki içerik tartışmaları... Ve ucu görünmeyen bir sürü şey... Kişi hayatına dokunan neredeyse tüm bu konu/sorunlar artık siyasetin kapsamına girmektedir. Bu yüzden çağımızda 'sıradan' bir insanın siyasetin dışında kaldığını söylemesi anlamlı değildir; zira o, öyle olduğunu söylese bile siyasetin 'etkisinde' kalacak ve siyaset onun hayatını bir biçimde olumlu/olumsuz etkileyecektir. Hemen her şey nihayetinde siyasete bağlanıyor

Siyasetin böylesi yaygın bir etkinlik alanı haline geldiği değerlendirilmesi ve bu gerçek, ayrıca, çağımızın zorladığı modern okumadan kaynaklanır. Demokrasi yayıldıkça ve açık toplum kanalları arttıkça –bir alt paragrafta belirtileceği gibi-, hele şimdilerdeki iletişim/bilgi teknoloji sürecinin yardımıyla siyasetin sahası daha da genişlemekte ve herkesi tek tek bir biçimde ilgilendirmektedir. Sözgelimi eski zaman monarşi tarzı yönetimlerde siyaset, sadece iktidarı elinde tutanların elinde olup, az sayıdaki kişiyi ilgilendirirken 'ahali'nin çoğu işinde gücünde bölgesindeki ya da ülkesindeki siyasal otoriteye tabi olmaya mecbur edilirken siyaset denilen hemen her şeyi devletin az sayıdaki yöneticilerinin işi sayarlardı. Şimdilerde ise halk yönetimlerinin (temsili demokrasilerin) yaygınlık kazanması ile toplumun bireyleri tabi olmak yerine 'vatandaş' statüsüyle hak sahibi olarak yönetime katılmada etkin/aktif olmaya meyillidirler. Doğal olarak bu, siyaseti devlet katından alarak tüm bireylere ve sivil topluma yaymaktadır.

Demokrasinin sayısal olarak çoğalmayı anlattığını düşündüğümüzde, demokrasi yönetim ve sistemlerinin dünyada genişlemesinin siyaseti de yaygın faaliyet haline getirmesinde etkili olduğunu söyleyebiliriz. İnsanlar daha iyi sistem bulana dek

demokrasi, açık toplumun rejimi olarak önemsenmekte ve her bir fert yönetime etki etme gücünü bu sistemde görmektedir. Şu sayısal bilgi; son 50 yıldır değişen ve önceki yüzyıllarda olmayan demokrasinin önemini gözler önüne seriyor: 1950'lerde yalnızca 20 ülke –oran yüzde 14- demokrasi ile yönetilirken 2000'ler bu ülke sayısı 120'nin üzerine –oran olarak yüzde 62- çıkmıştır. Siyasetin demokrasi ile başladığını söylemiyoruz elbette; -ki bu en geniş anlamdaki siyaset tanımını yok saymak olur- fakat demokrasinin siyaseti hemen herkesi ilgilendiren bir konuma getirdiğini, başka bir deyişle siyaseti yaydığını vurgulamak istiyoruz.

Peki soralım: Şu durumda birey ve toplum siyasette ne derece özne veya etkin? Ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği ortada. ABD ve İngiltere gibi 'en demokratik' ülkelerde birey ve sivil toplum siyasi katılımında çok etkin. Ve bu ister istemez demokratik rejimlerin birey ve topluma tanıdığı hak ve verdiği özgürlükle yakından ilişkili. Bütün bunlardan çıkan son çözümlemede herkesi ilgilendiren siyaset anlayışını, demokrasi ve açık toplumla doğrudan ilgilidir diyoruz. Demokrasi dışı her tür yönetim tarzıyla uyuşmadığının da altını çiziyoruz.

İnsanların demokrasiye yönelmesini sağlayan ve dolayısıyla bireylerin siyaset yapmasını sağlayan birkaç yeni unsur daha var. Antik Yunan filozofu Platon, demokrasiyi küçümserdi. Çünkü yaşadığı devirde 'herkes', herkes değildi. 'Herkes'e girmeyenler arasında köleler vardı sözgelimi. Onlara güven olmazdı. Siyaset denilen iş onlara bırakılamayacak kadar önemliydi. Onların yönetime dâhil olması akla ziyandı. "Filozofi devleti" savundu bu yüzden. Peki aynı zaman ve yerde miyiz? Yani insanlar siyasetten anlamaz mı? Soruyu daha da basitleştirelim: Platon hâlâ haklı mıdır? Gözlemler, insanların büyük çoğunluğunun siyasetle ilgilendiği ve bu yüzden karar mekanizmalarına ve sürece dâhil olmayı önemseddiği yönündedir. Siyasete ilgiyi artıran etmenler arasında demokrasinin yanına şunlar da eklenmelidir: -Gelişen teknoloji ve iletişim, -Eğitimin yaygınlaşması, -Eşitlik ilkesinin yansımaları. Toplum içindeki farklı düşünce ve görüşlerin karar alma süreçlerine yansıtılmasının, siyasi katılımın güçlendirilmesine bağlı olduğunu -bu meyanda- hatırlamak gerekir.

Bilgi teknolojilerin geldiği nokta, medya, iletişim ve internet ağı dünyanın herhangi bir yerinde olanlar hakkında insanların bir biçimde gündemle ilgili haberli olmasına imkân vermektedir. Neredeyse hiçbir şeyin gizli kalamayacağı böylesi bir süreçte kendilerini ilgilendirebileceği varsayımıyla insanların tepkisiz veya duyarsız kalması beklenmemektedir. Yeni iletişim teknolojisinin kolaylığı ile sözgelimi geçici baskı grupları oluşabilmekte, benzer düşüncedeki insanlar birbirlerini bulup endişelerini paylaşabilmektedirler. Öyle bir çağdayız ki, siyaset uygulamacıların “iyi insan”; siyasi kararlara katılmayanların ise “ahmak” olarak bakıldığı Antik Yunan döneminin (özellikle M.Ö. 4 ve 5. yüzyıllar) anlayışına geldiğimiz söylenebilir. O dönemin şimdikinden tek ama en önemli farkı “vatandaş” (kadınlar, köleler, göçmenler hariç) kategorisinde herkesi dâhil etmemesidir. Atinalı Pericles’in “Halka dair işlerle ilgilemeyenler zararsız değil, faydasız kişilerdir” sözünü bu noktada anmalıyız.

Siyasetin herkesi ilgilendirip dolaylı olarak öğrenilmesini bir ölçüde mecbur eden Türkiye’ye özgü şartları da göz ardı edemeyiz. Gündelik siyaset sohbetlerinden insanların eğitimsizliği ve cahilliğine bağlanarak en uçta onların aldatılabildiği ve kandırılabilirdiği, hatta doğru siyasi tercihler yap(a)madığı yakınması hemen her kesim için varittir. Dahası aktif siyaset yapanların, geride kalan insanları siyasi bilinçlenmenin yetersizliğinden dolayı istismar edebildiği de bilinen bir gerçektir. Fransa ihtilalinden sonra yaşamış ülkesinin tanınmış filozofu Benjamin Constant’ın söylediği gibi, en azından halkın tamamen siyasete dalmadan uyanık olmasıdır önemli olan; zira siyasetten kaçınmak insanın daha ne olduğunu bile anlamadan yine siyaset tarafından yenilip yutulmasına yol açabilir. Bu yüzden o, “vatandaşların siyaset hakkında bilgili olmasını, gazete okumasını, tartışmalara girmesini, kulüp ve siyasi partilere üye olmasını, temsilcilerinden gerçekçi kararlar talep etmesini” ister.

Ey Küçük Adam!

Tanınmış psikiyatrist Wilhelm Reich'in 1946'da kaleme aldığı *Dinle, Küçük Adam* kitabında Constant gibi vatandaşın 'uyanık' olmasını öğüt ve eleştirilerle işler. O, "Küçük adam" diye deyimleşen sıradan insana şöyle seslenir:

"Birkaç on yıldan beridir yönetici rolü üstlenmeye başladın. Buna göre insanlığın geleceği senin düşüncelerine ve eylemlerine bağlı oluyor. Bununla birlikte öğretmenlerin ve ustaların senin gerçekten ne düşündüğünü ve ne olduğunu söylemiyorlar; kendi geleceğini ancak, kendi ellerinle kurabilmen için hiç kimse seninle ilgili bir tek eleştiriyi dile getirmeyi göze alamıyor. Yalnızca belirli bir yönde "özgürsün: Kendi öz yaşamına egemen olamaman harcadığın tüm çabalarda ve kendine yönelttiğin tüm özeleştirilerde.

Hiçbir zaman böyle bir yakınmada bulunmadın: "Beni kendi efendim ve dünyanın efendisi yapmayı vaat ediyorsunuz ama kendi kendime nasıl egemen olacağımı, eylem ve düşüncelerimdeki yanlışlarımı bana açıklamıyorsunuz!

"Küçük adam" istedikleri gibi yönetmeleri için kendini iktidara teslim ediyorsun. Sonra da kalkıp ağzını açmıyorsun. En kötü eğilimlerle yüklü güçlere ya da güçsüzlere kendi adına konuşabilme yetkisini veriyorsun. Ve bir kez daha aldatıldığının ayırımına vardığın zaman çok geç kalmış oluyorsun."

Siyasetin Doğası

ABD'li bir gazeteci ve hiciv yazarı olan Ambrosse Bierce (Türkiye'deki Refik Halit Karay, Aziz Nesin'in dengi sayılabilir), geçen yüzyıl başında -1906'da- yazdığı kitabına Şeytanın Sözlüğü ismini koyar. Muziplik olsun diye sözlüğüne aldığı kelimelere yarı ciddi anlamlar ve karşılıklar verir. (Şeytanın aklına bile gelmez derler ya, o cinsten açıklamalar yapar.) Bierce, "siyaset" için "Toplumdaki suçlu sınıfının rağbet ettiği iş" der. Hatta o suçlu sınıfının "daha da yozlaşmış kesiminin rağbet ettiği bir geçim kapısı" ilavesiyle anlamı kuvvetlendirir. Aynı kitapta "siyasetçi" için de bir açıklama unutulmamış ve doğrusu bu açıklama daha

akılda kalıcı!: “Çamurda yaşayan bir yılanbalığı”. Bu yılanbalığı öyle sarsıcı sürünür ki ona göre, kuyruğunun kıpırtısını yerin titremesine benzetir.

Siyaset-politikanın doğasında ezelden beri bu türden kötücül anlam vardır. Hep oldu. Türkiye’nin tanınmış komedyenlerinden Müjdat Gezen bir söyleşisinde politika kelimesini poli-çok; ti-ka-yüz olarak çözümlerken ve her ikisinin birleşmiş hali olan politikanın çok-yüzlülük anlamına geldiğini söylerken tabi ki ciddi değildi. Komedinin en çok uğraştığı politikayı yermek için yakıştırdığı bir açıklamaydı bu. (Politika kelimesinin anlamını aşağıda yer vereceğiz.)

Esasında bu türden çağrışımlarla dolu siyasetin anlam dünyası hemen herkes için geçerlidir. Bu yüzden kabul etmek gerekir ki, siyasetin günlük dildeki kullanımında burun kıvrılan, yüz ekşitilen jestlerle anılabilmek olasılığı (çok) yüksektir. Eleştirel felsefenin babası kabul edilen Alman düşünür Kant’ın “Algı olmaksızın kavramlar boştur.” (Bu sözün devamı: “Kavramlar olmaksızın da algılar kördür.”) sözüne bağlanırsak, algılarla işe başlayabiliriz. Çoğu insanın algısında siyaset, kurnazlık, iş bilirlilik, yalan dolan, ayak oyunu, laf kalabalığı, gürültü... gibi bir dizi karşılıklarla anlamlandırılıyor. Bu açıdan siyaset kelimesi tek başına lekeli, bu işin muhtevası da kirli bir faaliyet alanı olarak görülmüştür.

Son tahlilde kendi aramızda yaptığımız konuşmalarda siyasete, hep samimiyeti dışlayan bir unsur olarak bakıldı; bakılıyor. Bu yüzden uyarı tonuyla siyaset yapma, politik davranma demiyor muyuz? Belirtmek gerekir ki Türkiye’ye özgü olmayan bir durumdan söz ediyoruz. Birleşik Amerika’da yaygın olan bir sözü buraya iliştiirelim: “Dostlar arasında iki şeyi konuşmayın: Birincisi politika, diğeri din”.

Ne var ki, siyasetin kelime kökeni de ‘sevimsiz’ bir ayrıntı verir. Etimoloji Arapçadaki “seyis”e götürür bizi. Bu kök bilgisi, bize, siyasetin at terbiyesi, at bakıcılığı, at talimi anlamlarını çıkartır. Terbiye kelimesine dikkat! Yöneticilerin toplumu terbiye etmesi,

* Bu sözün yaratıcısı İngiliz romancı Mark Twain olduğu düşünülür. Onun dediği şuydu: “Tanımadığın insanlarla beraberken siyaseti ve dini asla konuşmayın!”. Sözün İngilizcesinde geçen “in polite company” ifadesi de Türkçeye kibar-nezakatli işyeri olarak çevrilebilirken ne kadar doğru olabilir?! Bu eski söz, çoğu zaman yanlış alıntılanabilmiş olsa da ana fikri ortadadır.

kendine tabi kılması işi. Bu tür yönetim, siyasi şiddeti -Weberyen anlam haricinde- doğal olarak bir terbiye aracı haline getiriyor. Bu kelimenin Osmanlı dönemi devarındaki karşılığı bu olumsuz anlamı biraz daha koyulaştırır. Zira Osmanlı devrinde siyaset demek, padişahın verdiği idam cezası demektir. “Siyaseten katl[i]” tabiri de hükümdarın devlet adına verdiği bu ölüm cezasının özel adı olur. Bugün ayrıntılarının tasvir edilmesinin tikslenme uyandırabileceği bu ölüm cezalarının uygulandığı yerin hemen yakınındaki cellatlar çeşmesinin diğer adının siyaset çeşmesi olduğunu da bir hurda teferruat notu olarak ekleyelim.

Siyasetle eşanlamlı olan politika kelimesi ise Eski Yunan'dan gelmez. Şehir anlamındaki polis (tıpkı, Konstantinapolis, Hierapolis, Tripolis'te geçtiği gibi) ile yönetim anlamındaki krea kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. Şu halde kestirmeden yapılacak anlamı, şehir yönetimi demektir. Bugünkü anlayışlarımızla bir çeşit valilik-belediye yönetimlerine benzer bir şehir yönetimini hatırlatır. Ancak, tarihi arka plan bilgisi politikanın anlamına derinlik katar. Zira Eski Yunan devrinde polis, site veya kent-devletinin adıdır ve küçük devletçikler biçiminde teşkilatlanma söz konusudur. Dolayısıyla buradaki “polis”in, düz anlamı olan şehir demenin ötesinde ‘devlet’ anlamına geldiğini belirtelim. O halde, politikanın doğru karşılığı “devlet yönetim işi” olmaktadır.

Yukarıda andığımız siyasetin (politikanın) bu denli olumsuz yüklü anlamı nedensiz değildir elbette. Bunları toplumsal krizler karşısında reel siyasetteki bozulmalara bir tepki olarak düşünmek mümkün. Bu yüzden en çok yıkıcı ve yıpratıcı tarzda eleştirilen alan, siyaset. Belki, kimse kendine, bu denli eleştiri de yapamaz. Bir de tabi, şunu eksik etmiyoruz: Biz siyaseti, “siyaseti kimler yapmalıdırlar” sorusuyla birlikte düşünüyoruz ve doğal olarak ilkeleri değil kişileri konuşuyoruz.

İnsani ilişkilerde bir şeyin siyasi/politik olduğunu söylediğimizde, tamamen farklı açılardaki yaklaşımlardan dolayı, neyin “iyi” ve ‘güzel’ olduğuna dair yargı geliştirdiğimiz ‘tartışmalı’ her bir şeyi de kastediyoruz. Bu noktada farklı bakışların, siyasi sosyalleşme (aile-çevre) ve iç muhasebe (düşünme-sorgulama-vicdan) ile içeriklendiğini belirtelim. Hatta Türkiye'deki

kullanımında politik olma bazen ideolojik olmayla bir tutulabiliyor. (Sanırım ideolojik olma, politik olmanın bir derece ötesi oluyor.)

Siyaset Meydanı

İlk anda agora gibi siyasi konuların konuşulduğu bir kamusal alanı çağrıştırırsa da tarihten gelen anlamı bambaşkadır. Çünkü Osmanlı döneminde “Siyaset Meydanı”, idam cezalarının infaz edildiği yerleri anlatırdı. Popüler kültürde Siyaset Meydanı ise, Türkiye televizyonlarında uzun yıllar yayınlanan (1994-2013) ve gece yarılarna kadar süren ama bitişi belirsiz bir tartışma programının adıydı. Bir keresinde “Siyaset Meydanı” programına katılan konuşmacılardan sosyoloji profesörü Emre Kongar’ın, içinde bulunduğu ortamı, her şeyin rahatça söylendiği, hatta gerekirse sertçe tartışıldığı bir yer olabildiğini anlatmak için programının adının Osmanlı devri karşılığını kastederek “Buraya kelle bırakmaya geldik!” ironisi hatırlardadır.

Siyasetin Çağcıl Tanımı

Danimarka’nın 2010-13’te oynayan ve çok tutan politik drama dizisi *Borgen*’ın ilk bölümlerinden birinde ilk kadın başbakan Birgitte Nyborg’un kararsız tutumu karşısında danışmanı pencereden dışarı Kopenhag manzarasını gösterip ona cesaret verir*: “Bütün bunlar senin olabilir. Ancak iktidar, gelip kucağına atlayacak şirin bir köpek yavrusu değildir. Senin uzanıp sıkıca tutman, ehlileştirmen gerekir” der. Siyasetin yegâne tanımını bu olabilir mi? Bazıları için evet. Ancak yeni yorumlamalar da var. mŞimdiye gelelim. Siyasetin ne olduğunu yoklamak için google’lama yaptığınızda karşınıza ilk çıkan, politika konulu gündem haberleri olur. Diğer kategorilerden çıkan ilk içerikler ise

* Burç, kale demek olan Borgen, Danimarka dili Dancada, Danimarka parlamentosu, başbakanlık ofisi ve yüksek mahkemenin bulunduğu Christiansborg Sarayının kısa adıdır. Bu dizi gösterime girdiğinde Danimarka’nın başbakanlık koltuğunda 2011 seçimlerini kazanmış ve ülkesinin “ilk kadın başbakan” unvanının sahibi Helle Thorning-Schmidt oturuyordu.

■ şöyledir: Görselde; kürsüde konuşma yapan kişi/ler (çoğu zaman erkek); videoda; siyaset bilimi dersleri veya konu anlatımları (özellikle açık öğretim dersleri); alışverişte; siyaset üzerine satışıdaki kitaplar. Siyaset kelimesini politika ve politics olarak da aradığınızda hemen aynı sonuçlar çıkar. Toplum gündemi ve kürsü konuşması, kuşkusuz siyaset tanımında en başa konulacak algılar. Sahi nedir, siyaset?

İnsanlıkla yaşıt olan siyaset, çok eski bir kavramdır ve bununla ilgili pek çok tanım vardır. En görkemli tanım, kuşkusuz Aristoteles'e aittir: "Siyaset, bilimlerin üstadı (efendisi)". Aristoteles, bu tanımla, insanla ilgili her türlü konunun (savaş, barış, güvenlik, hak, özgürlük, ticaret, adalet, bilimsel çalışmalar vd.) siyasetin kapsamına girdiğini belirtmek ister. Aristoteles'e ait bu sözü, bir serlevha olarak akılda tutalım.

Literatüre yöneldiğimizde siyasetin tanımında bir yığınla karşılaşmak mümkün. Bunları üç bakışla şöyle özetleyebiliriz:

İlk bakış, genel (klasik) tanım. Buna göre kitapların değişmeyen açıklamasıyla siyaset, iki kelimelik bir açıklama ile devlet/ülke yönetimi demektir. Bir işin ustalığını anlatmanın afili söylemiyle 'yönetme sanatı'. Devlet benzeri otoritenin tarihi, Mezopotamya'da -Irak'ın güneyinde- Sümerler ile başlatılırsa eğer, 6 bin yıllık uzun bir süreçten bahsediyoruz demektir. Yine de belirtmek gerekir ki, bildiğimiz anlamda merkezi yapısı, örgütlülüğü ile modern devletin ortaya çıktığı 1600'lerden beri siyaset olgusunun devlet ekseninde anlaşıldığı görülür.

Devlet yönetimi olarak siyaset bugün geçerliliğini korumakla beraber daraltılmış tanım olarak görülür. Çünkü toplumun büyük çoğunluğu siyaset etkinliğinin dışındadır bu görüşe göre. En eskide ilk savunucusu olarak Konfüçyüs'ü görebiliriz. Ancak bu görüşle muhakkak en çok anılan Platon'dur; zira *Devlet* adlı kitabında filozof-krallığı savunurken devlet yönetme işini -ve tabi ki siyaseti- seçkinli anlayışla değerlendirir. Platon'un takipçisi olarak Romalı Cicero ve Selçuklu Nizamülmülk'ü hatırlamalıyız elbette.

*Google Aramasında Siyaset-Politika ve Politics kelimeleri
(ilk 10 içerik)*

SIYASET	Tümü	9-Siyasi haberler, gündem 1-Vikipedi maddesi
	Görsel	6- Kürsüde konuşan adam, mikrofon uzatılmış illüstrasyon 1-Kadın erkek kendi kürsülerinde tartışma yaparken gösteren resimlemeler 1-TBMM Genel Kurul fotoğrafı 2-Karikatür
	Video	5-Çeşitli üniversitelerin siyaset bilimi tanıtım videosu 1-Açıköğretim konu anlatım videosu 4-Çeşitli haber kanallarının gündem haber videosu
	Haber	İş- sanat-ekonomi-toplumla ilgili siyasi haber ve yorumlar
POLİTİKA	Tümü	1-Vikipedi maddesi 7-Çeşitli gazete ve haber tv kanallarının gündem haberi
	Görsel	3- Kürsüde konuşan adam mikrofon uzatılmış illüstrasyon resmi 2-İçinde politika yazan arka tema illüstrasyonu 1-ABD ve Ortadoğu ilişkisini anlatan karikatür 1-uluslararası ilişkileri anlatan bir resmi giyimli erkek ve kadınlar illüstrasyonu
	Video	1- Açık öğretim konu anlatım videosu (Uluslararası politika konulu) 6- Çeşitli haber kanallarının gündem haber videosu
POLİTİCS	Tümü	7-Ünlü politik gazete ve dergilerin haberleri 1-Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi sayfası (Politics olarak geçiyor web ismi) 1-Vikipedi maddesi
	Görsel	3- Kürsüde konuşan adam (mikrofon uzatılmış illüstrasyon) 1-Bir grup protestocu illüstrasyonu 1-Fil-Eşek çekişmesini anlatan resimleme (ABD siyasi partilerine gönderme) 2-Vote başlığı ile oy vermeyi onaylayan oy sandığı illüstrasyonu 1-Talking politics adlı podcast sayfası ikonu 1-Eller havada protestocular resmi

Easton'un tanımı

Siyasetin devlet yönetimi tanımına benzer genişlikle 'genel tanım' olmaya aday açıklama, 1953'te ABD'li siyaset bilimci David Easton (1917-2014) tarafından geliştirilir. Ona göre siyaset; "Toplumsal değerlerin (mutluluk, güvenlik, sağlık, saygı gibi) yetki sahibi kişi ve kurumlarla dağıtılması." demektir. Yani, toplum değerlerinin pay edilmesi, kısaca. Zamansız ve mekân-sız (her dönem ve hemen her yerde geçerli olabilme) içeriği taşıyan bu tanım bir kısım siyaset bilimcilerin de benimsediği bir tanımdır.

İkinci olarak ideolojik bakışların belirlediği siyaset tanımları var. Doğal olarak siyaset bu ideolojilerin ideal ve ilkeleriyle içerikleniyor. Marksist pencereden baktığınızda siyaset, kaynak paylaşımı olarak tariflenir pekâlâ. Ya da üst sınıfların sömürü aracı... Türkiye'den iktisatçı Sadun Aren bunu "nimet kavgası" olarak betimler; şöyle mesela: Antalya'da bir şehir hastanesi yapılacak olsa, diğer iller bundan ya hiç yararlanamazlar ya da çok az yararlanabilirler; hatta devlet bütçesi başka hastane yapılmasına engel olacağı için en azından o yıl zararda olabilirler. Liberal perspektiften bakarsanız siyaset, güvenliği önceleyen devleti tanımlar ve o çerçevede yürüyen iş dersiniz. Bu minvalde Thomas Hobbes ve John Locke'ü zikredebiliriz. Ya da liberal John Stuart Mill'in etkisinde kalırsanız siyaset için uzlaştırma faaliyeti dersiniz. Mill, hâkim görüşlerin farklı görüşleri bastırmasını doğru bulmaz; zengin tartışmaların, hatta hataların bile öğretici olduğunu söyler.

Bir de şimdilerde, hayatı -hâlihazırdaki siyaseti- hissediş olarak iki geçerli tanımdan söz edebiliriz. 1) İktidar-güç elde etme ve 2) Algı yönetimi.

İktidar elde etme anlamında siyaset, sanırım her yerde geçerli. Kimileri için tek gerçekçi tanım da bu. Yalnızca devlet mekanizmasında değil; ailede, işyerinde, okulda, dernekte vesairede güç savaşının olduğunu altını çiziyor. Bu türden siyasetin tarihini, ilk insanların grup veya kabile halinde yaşamaya başladığı

kadim zamanlara kadar geri götürmek mümkün. Bir bilim dalı olarak psikoloji de ilmek atar bu konuya. Çünkü ‘ben’i öne çıkartma, sevilme, takdir görme, değer verilme, ünlü olma isteği gibi konular nihayetinde güçle ilgilidir. Özneleşme, bilhassa post modernist bir çağda hayli önemli; kitap fuarlarında imza kuyruğu oluşturan fenomen genç yazarlar, bunun popüler kültür örneğinden yalnızca bir tanesi. İktidar elde etmenin ileri adımında, gücü maksimize etme var. “Amaç için her şey yapmak muhtemeldir” sözünün ona yapıştığı Makyavelli, işte bu tanımın öncüsüdür. Anayasa hukukçusu Mümtaz Soysal da bu tanıma bağlı kalarak, biraz ürkütücü manasıyla siyaseti devlet içinde iktidar/güç mücadelesi olarak tanımlar.

Diğer yaygın tanım; siyasetin algı yönetimi olduğudur. İletişim teknolojisi sayesinde özellikle internet ile doğru ve yanlışların birbirine karıştığı sanal âlemden en çok etkilenen alan siyaset*. En etkili yollardan propaganda ve dezenformasyonun işlek olduğu, inandırma ve taraftar toplamak gayesiyle twitter gündemindeki etiketler (hashtaglar/heştekler), trollemek hacking gibi yollar sonuçta insanların algılarını yönetme çabası taşır. İtibarsızlaştırma, nefret objesine dönüştürme ve linç kampanyası da bu çabanın en uç noktalarıdır. Kitle psikolojisini yönetebilme fikrinin kökünü Fransız sosyolog Gustave Le Bon’da bulabiliriz, çünkü ona göre kalabalıklar tek bir ruha dönüşebilir bir psikolojiye sahiptir. Bu alanda en büyük şöhret, şüphesiz, Hitler’in halkı ‘aydınlatma’ ve propaganda bakanı olan Joseph Goebbels’e aittir.

Siyasetin Tanımında Üç Bakış		
1	Genel kabul olarak siyaset	Devlet yönetimi
2	İdeolojilerin içeriklendirdiği siyaset	Liberalizmden Marksizme bu ideolojilerin ilke ve ideallerini alma
3	Hissediş olarak siyaset	Güç kazanımı ve algı yönetimi

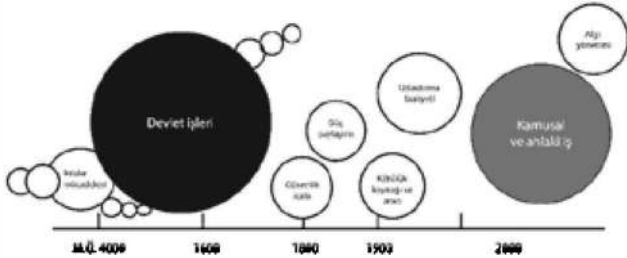
* Oxford Üniversitesinin bir araştırmasına göre, Instagram’ı haber amaçlı en çok kullanan ülkeler sıralamasında -33 ülkeden- Türkiye, ilk sırada. WhatsApp ve Facebook gruplarında en çok siyaset ve haber konuşanlar da Türkler, başta yer alıyor. (Oxford Üniversitesi-Reuters Gazetecilik Çalışmaları Enstitüsü: *Digital New Report 2019*)

Bütün bunlardan sonra günümüzde siyasetin en çok alımlanma biçiminin devlet yönetimi anlamındaki klasik tanımı olduğundan söz edebiliriz. İktidar olduğunda yönetimdekilerin “mümkün olanın yapılması” biçimindeki siyaset tanımı da buna iliştirilebilir, tabi ki. (Muhalefette iken siyasetin ideal ilkelerini savunmak çoğu zaman daha kolaydır.) Ancak geldiğimiz noktada yeni/çağcıl toplumlarda siyaset, karar alma süreçlerini etkilemek amacıyla yapılan etkinlikleri kapsar hale geldi. Dolayısıyla yalnızca bunlardan biri olarak “devlet yönetimi” tanımıyla sınırlamayıp en geniş anlamıyla aldığımızda siyaset, herkesi kuşatan bir kavramdır. (“Herkesin siyasiliği” başlığında bunun gerekçelerini anlatmaya çalıştık.) Siyasetin toplumsal bir faaliyet olduğunun altını çizen en toparlayıcı siyaset tanımını, ünlü siyaset araştırmacısı/derlemecisi Andrew Heywood’da bulabiliriz: “Siyaset, insanların ortak yaşamalarını mümkün kılan genel kuralları oluşturma, koruma ve değiştirme etkinliğidir.” Mademki insanlar ne sebeple olursa olsun toplu yaşamak zorundadır, o halde toplu hayatın bir biçimde düzenlenmesi gerekir ve bu düzenlemenin genel adı siyasettir.

Bu kitapta da siyaset en geniş içeriği ile ele alınacak ve ayrıca herkesi ilgilendiren tarafla kamusal ve ahlaki bir iş olarak tanımlanacaktır. Bu çerçevede “herkesi” içine alan çocuk-gençlerin de siyaset (bilim) eğitimi savunulacaktır. Bu siyaseti “yeni tarz” sıfatıyla ansak bile, esasında geçmiş zamanda bu fikrin nüvelerini çeşitli dönemlerde görüyoruz. Çağları atlayarak gidersek anmamız gereken belirli isimler, Aristoteles, Thomas More, Farabi, Jean-Jacques Rousseau, Hannah Arendt’dir. Hele Aristoteles çok iddialıydı; siyasetin ortak iyilik (insanların mutlu olması) için yapılması gerektiğini düşünüyordu. Sitenin ve onun sakinlerinin mutluluğu... “Yüce iyilik” demişti buna. Belki de sevgiyi abartıyordu. Siyasete insanın mutluluğunu önemseyen bir bakış getirmek düşüncesinin kökenlerini Aristoteles’de bulsak da bu fikir izleği sonraki zaman takip edildi. Mesela Arendt 1950’lerde pasif direniş dâhil olmak üzere, yönetime katılımı sağlanan bir kamu yararı olarak “**mutluluk**” fikrini yeniden gündeme getirerek, aşağıdan ortaklaşarak yapılan eylemin siyasetin ta kendisi olduğunu savundu. Nitekim yakın zamanda

yapılan bir araştırma sonucu, politika ile saadet ilişkisinin birbirine orantılı olduğunu gösterir. Cambridge Üniversitesi siyaset bilim profesörlerinden David Runciman, 2014’te çıkan bir kitabında, Danimarka ve Suriye ülkelerinin kıyaslamasını yapar ve insanların mutluluğunu artıran veya azaltan etkinin temelde politika olduğunu vurgular.

Zaman Çetresi içinde Siyaset’in Tanımı

Benimsediğimiz siyaset anlayışının herkesi ilgilendiren kamusal bir iş olduğunu çok kere söylemiş olduk. Ancak ek olarak bu siyaset, ahlakî bir etkinliktir de... Siyasetin istikrarı, yalnızca siyasetçilerle sağlanmaz, vatandaşların önüne de ahlaki bir yükümlülük koyar. Siyasetçiler bununla ilgileniyor diyerek kendimizi geri çekebiliriz tabi, bu en kolayı. Kendi hayatımıza bakar, maddi konforumuzu bozmayız ancak kötü işler karşısında körleşiriz. Böyle olduğunda işte, siyaset “gürültü” ve “laf kalabalığı” olur.

Siyaset Tanımında Yeni Bakış	
Herkesin işi olarak siyaset	Kamusal ve ahlaki bir faaliyet

Siyaset işinin ahlakiliği meselesinde şu soru anlamlıdır: Siyasetçiler birbirini yasama-yürütme-yargı ile denetleyebilecek ise, siyasetçilere kim göz kulak olacaktır? İşte can alıcı soru bu. El cevap; ahali, yani halk... Aslında bu kadim bir sorudur: Aristoteles, hocası Platon’un devleti “Koruyucular yönetmeli”

görüşüne, “Peki, bizleri, koruyuculardan kim koruyacak?” sorusuyla karşılık verirken kastettiği budur. Aristoteles, siyasete herkesçe gösterilecek ilgiyle, toplum için getirilen kanun ve kurallar konusunda keyfiliğin önleneyeğini, bu sayede insanların saadete ulaşacağını söyler. Aristoteles’in siyasete atfettiği ahlakî değer tam bu noktada ortaya çıkar. Bu değer, hem yönetime katılmak itibariyle herkese sorumluluk yüklediğinden hem de bu sayede siyaset sürecini olumlamasından kaynaklanır. Aristoteles demokrat değildi belki ama bugün itibariyle demokrasinin –eksikli pratiklerine rağmen- dünya üzerindeki en yaygın yönetim biçimi olduğunu düşündüğümüzde siyasetin ahlakiliği şimdi daha da anlam kazanır. Bu cümleden, toplumu (kamuoyu) oluşturan her ‘değerli’ bireyin siyaset uğraşısında ahlakî bir nitelik vardır. Çünkü siyaseti etkileyerek gücün (siyasi iktidarın) kötüye kullanımını engellemek ve otoriteyi dengelemek mümkündür.

Bütün bu açıklamalar, bugün siyasetin kapsam değiştirdiğini ve yayıldığını göstermeye çabalarken, sınırlarını, günümüzde daha anlamlı hale gelen “demokratik siyasetle” çerçevelendirir. Buna göre demokratik siyaset, ortak karar alma süreçlerinde genel çıkar gözeterek barışçıl bir uzlaşmaya varmayı amaçlar. Ne var ki siyaset her zaman demokratik (barışçı) yollarla yapılmaz. Yok etme, tehdit, korkutma, sindirme de siyasi etkinliklerin içinde olabilir. Alternatif açıdan bakılan ama idealize edilemeyecek ve kimilerine göre gerçek/reel siyaset ise gücü ve kaynakları kendi çıkarlarına kullanmak amacıyla şiddeti de bir yöntem olarak benimseyen rekabetçi mücadele olarak yorumlanır. Dikkat edilirse siyaset tanımıyla ilişkili iki perspektiften -kolektif kararlar alma/uygulama süreci ve -iktidar mücadelesi/paylaşma yaklaşımlarında, bizim anlayışımız ilkiyle ilgilidir ve bu tercih siyaset eğitimindeki bakışımızı da etkiler.

Son tahlilde siyaseti, herkesi ilgilendiren konular hakkında kararların alınması ve bunların uygulanmasını kapsayan sosyal bir etkinlik çeşidi olarak yorumluyoruz. Dolayısıyla siyaset, herkesi ilgilendiren kamusal bir etkinlik olduğu kadar yüklediği sorumluluk ile ahlaki bir iş olarak da öne çıkmaktadır.

Siyasetin geniş anlamı

Siyaset, herkesi ilgilendiren konular hakkında kararların alınması ve bunların uygulanmasını kapsayan sosyal bir etkinlik çeşitidir.

Siyasetin Bilimleşmesi

“Çağdaş siyaset bilimi, Avrupa aşısı ile Amerikan laboratuvarında olgunlaştı.” Bu sözü bir söyleşide Türkiye’nin ilk kadın siyaset bilimcisi Nermin Abadan Unat sarf eder. Kesin ve ölçülebilir bilginin ‘pozitif’ bilimdeki mekânı ‘laboratuvarları’ anarak yapar bunu Abadan. Öyle ya, laboratuvar; fizik, kimya, eczacılık, tıp gibi bilimlerin özel araştırma yeridir.

Bilimin ilk imajı beyaz önlük, laboratuvar, tüp ve mikroskop-tur; okullardaki fen laboratuvarlarını akla getirir mekân olarak. Buralarda basitçe bir bitki kökünü, fare hücrelerini inceleyebiliriz. Peki, bir insanı laboratuvarda mikroskop altında sözgelimi bir kurbağa gibi inceleyebilir miyiz? O insan canlı değilse evet. Beyin ölümü gerçekleşmiş kadavra olan cansız bedenleri, bir süre incelemek tıp biliminde adli tıp ve otopsi çalışmalarına girer. Hayatta olan insanın sağlık kontrolleri ve ön tanı için tomografilerle beyin taramalarını; manyetik rezonans (MR) cihazı ile yumuşak dokuları görüntüleyebiliyoruz. Ama bütün bunlar insan bedeninin anatomik olarak incelenmesidir. Peki, o insanın düşünceleri, anlayışları, ruh âlemi... İnsanların adil olma, dürüstlük, doğruluk, iyilik üstüne ürettiği kavramlar... Bir insanın “içine” ne kadar nüfuz edebiliriz? Bu konuda laboratuvar incelemesi veya tekrarlanabilir deney yapabilir miyiz? Yakın geleceğin gündemi olacak yapay zekâ çalışmaları bile, insanın karmaşık ruhunu, iç dünyasını çözümlemenin üzerinde yoğunlaşmakta ise de henüz bunlar için umut vaat etmemektedir. Üstelik insan tek başına yaşamaz ve onun toplum içindeki varlığı, bir diğeriyle kurduğu temas, davranış biçimi vs. tek başına insanı incelemenin zorluğunu gösterir. Aslında bu sorular, yalnızca siyaset biliminin değil, diğer beşeri-sosyal bilimlerin doğa-fen bilimleriyle olan farkı ve sorununa işaret eder.

Bununla beraber siyaseti bir bilim dalı olarak kabul etmekle ilgili zorluklar olsa da bunların aşılabileceği umuduyla siyaseti bir bilim olarak görmenin cazibesi ortadadır. Zira bugünkü haliyle siyaset bilimi, birçok teori, yaklaşım ve analiz yöntemlerini bünyesine alarak daha da heyecan uyandırmaktadır. Bu noktada hiç olmazsa siyasetin dar anlamda bilimsel olabileceğini söyleyebiliriz. Bilimselliğin geniş anlamı olan incelemelerde 'titiz ve eleştirel olmak' bakımından siyaset üzerine çalışılabileceğini kabul etmek ise her zaman mümkündür.

Siyaset denilen olgu hep vardı ve bu açıdan insanlık tarihiyle yaşıtı. Ancak bilim olarak disiplin haline gelmesi sanayileşme ile artan toplumsal sorunların tespiti ve çözülmesi için yapılan sistematik araştırmalarla ancak 19. yüzyılın sonlarında başlar. Daha önce siyasetin kendine konu edindiği otorite, iktidar, güç ilişkileri, paylaşım gibi kavramlar felsefenin uğraş edindikleri konulardır ve ayrıca anayasa ve kamu hukukunun konusu olarak ele alınır. Bu anlamda entelektüel incelemenin en eskilerinden biridir siyaset. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası derinlikli ve sistemli siyaset araştırmaları siyaset biliminin sosyal bilim alanlarındaki prestijini artırır.

"Siyaset bilimi" dersleri 1870'lerde Oxford, Paris üniversitelerinin müfredatına girer. 1903'te ABD'de siyaset bilimi alanında faaliyet gösteren önde gelen meslek örgütü olarak APSA-"American Political Science Association" (Amerikan Siyaset Bilimi Derneği) kurulur. 1906'dan itibaren "The American Political Science Review" (Amerikan Siyaset Bilim Dergisi) yayımlanmaya başlar. Birleşik Amerika'da siyasi çalışmaların önde olması ve hacimce artışı, siyasi gücünün artmasıyla ilişkilendirilebilir.

1949'da Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün (UNESCO) himayesinde Paris'te kurulan ve kısa adı IPSS olan "International Political Science Association" (Uluslararası Siyaset Bilim Derneği)* ise dünya çapında siyaset biliminin incelemesini teşvik etmek, entelektüel gelişimini sağlamak ve disiplinin coğrafi olarak yayılmasını hedefler. Ayrıca siyaset biliminin kapsamının belirlenmesinde etkisi olur.

* Bu derneğe şimdiye dek 25 bilim insanı başkanlık yapmıştır. Bu isimler arasında, Türkiye'den 2016-18 döneminde başkanlık yapan Prof. Dr. İlder Turan da vardır.

Bu sıralarda siyaset bilim çalışmalarına yön veren Marksizm ve pozitivizmdir. Özellikle 1950’lerde Birleşik Amerika ve Batı Avrupa’da, bir ölçüde Soğuk Savaşın konjonktüründe Marksizme karşı artan tepkiyle, “davranışçı” ekole dayanan siyaset bilimi çalışmaları (oy verme eğilimi, seçmen davranışları gibi) önem kazanmaya başlar. Bu dönemin siyaset bilim incelemeleri rakam, grafik ve istatistiklerin yoğun bir biçimde kullanıldığı teknik bir içerik kazanır. Ancak bu tür çalışmaların da adalet, hak, özgürlük gibi doğrudan ölçülmesi mümkün görünmeyen normatif değerlere girememesi dolayısıyla 1970’lerde ciddi biçimde eleştirilmeye başlanır. Bundan sonraki evrede çeşitli yöntem ve tekniklerle siyaset bilim çalışmaları kapsamını genişletirken, etnisite, cinsiyet, kültür ve medeniyet gibi konuları da içermeye yönelir. Şimdilerde ise, üniversitelerin kurumlaşan siyaset bilimi bölümleri, demokrasi norm ve kurumlarını tanıtmayı, öğrencilerle farklı politika alternatiflerini tartışmayı ve onların hedeflerini gerçekleştirmede yardımcı olacak temel becerileri kazandırmayı amaçlayan eğitimler vermeyi önemsemektedir.

Türkiye’de siyaset bilimi ilk anda Mülkiye’yi hatırlatır. Ülkede idareci ve bürokrat memurlar yetiştirmek için İstanbul’da 1859’da kurulan Mülkiye, bir ihtiyacı karşılamaya dönük meslek okuludur. Önüne gelen resmi evrakı bile anlamakta zorlanan “kamu yöneticilerinin yokluğu”, bu okulun temel gerekçelerinden birini oluşturur. Zamanla Mülkiye’yi saran dönemin “Bu devlet nasıl kurtulur” meselesi de bu okulun esas meşgalesi olacaktır tabi. 1946’da Ankara Üniversitesine bağlandığında Mülkiye’nin yeni adı Siyasal Bilgiler Fakültesi (kısaca SBF) olur. Bu okulun kurum olarak siyaset bilimi alanına bir öğretim geleneği ve tecrübeyi aktardığı muhakkak. Ancak akademik disiplin olarak siyaset biliminin Türkiye’ye gelişi 1950’lerin başıdır. Hukukçu Tarık Zafer Tunaya’nın Hukuk Fakültesinde verdiği siyaset bilimi dersi ile başlayan yoğunlaşma onu, özellikle bu alanın bağımsız bir akademik birim olması yolundaki çabalara sevk eder. Tunaya’nın “Türkiye’de Siyasi Partiler” kitap incelemesinin çıktığı tarih de 1952’dir. Bu dönemde -1953’te- Birleşik Amerika’dan Türkiye dönen ve SBF’nin ilk kadın asistanı olacak Nermin Abadan Unat’ın hazırladığı doktora tezinin konusu seçmen davranışlarını nicel veriye döken kamuoyu üzerinedir.

Siyaset Biliminin Kapsamı

UNESCO, 13-16 Eylül 1948'de Raymond Aron'un başkanlığında Paris'te Uluslararası Siyaset Biliminde Yöntemler Konferansı düzenler. İkinci Dünya Savaşı sonrası UNESCO, siyaset bilimini, barışçı dünya düzenini etkileyebilecek yeni bir sosyal bilim olarak görür. Çünkü bu bilimin uğraşanları, kusurlu politik yapıları/kurumları hem araştırmayı hem de bunlar için reform sunma işini üstlenecektir. Böylece UNESCO, siyaset biliminden beklentisini, üst çatısı olan BM'nin dünya barışını sağlamak misyonuyla eş görür.

Sözü edilen bu konferansta bir araya gelen bilim insanları, siyaset bilimini yeniden tanımlama, kurumlaştırma çabalarında ilerleme sağlarken, sonraki zamanda bu tür araştırmalarda üniversitelerarası ilişkileri artırma yolunu açar.

Siyaset biliminin kapsamı da, bu toplantıda 4 ana bölüm olarak belirlenir: Siyasi Düşünce (Felsefe-Teori ve Tarih); Siyasi Kurumlar (Devlet-Hükümet); Siyasi Parti, Grup ve Kamuoyu (Siyasi Katılım); Uluslararası İlişkiler. Bu kapsam, başta kırılgan bir temel gibi bakılsa da tüm dünyada büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır.

UNESCO, 1950'de, siyaset biliminin araştırma, yöntem ve öğretimi üzerine çeşitli bilim insanlarının yazılarını bir araya getirdiği Çağdaş Siyaset Bilimi kitabını çıkartır.

Çok partili süreçle birlikte Türkiye'de görece özgürlük ortamının yaşandığı 1950'lerde, siyaset bilimi de tüm dünyada olduğu gibi rüşt yolundadır. Abadan'ın Batılı ülkelerin siyaset bilim eğitimlerini ele alan yazısı 1962'de doçent unvanıyla çıktığında ise, siyaset biliminin ayrı disiplin olması gerektiği tartışmaları çoktan geride kalmıştır. Önce Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesinde bölümleşen siyaset bilimi disiplini, bundan sonra açılacak üniversitelerin İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesinde de yer bulmaya başlar.

Bu arada, Tunaya'nın siyaset biliminde hak ettiği unvan, nihayet onun 1977'de hukuk fakültesinden ayrılarak bir grup akademisyenle dahil olacağı İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesinin kurucusu yapar.

1960 ve 70'ler, siyaset biliminde araştırmaların iyi örneklerle serpildiği yıllar olarak geçer. Ancak 1980 askeri darbe yönetiminin siyasete ilişkin sahip olduğu olumsuz yargı bu bölümlerin bir ara kaldırılmasını bile gündeme getirmişse de nihayetinde teknik-bilim sınırlarına ikna olunarak Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler bölümlerinin çatısında altında kalması yoluna gidildi.

Peki siyaset bilimi, ne işe yarar ve bunu yaparken kendini aktif siyasetten nasıl ayırır? İlk tespit şu olabilir; siyaset biliminin amacı, aktif siyaset yapacaklara ill ki meslek eğitim vermek değildir. Siyaset yapanlar arasında çokça bu eğitimi almayan, farklı formasyonlardan gelen becerikli insanlar vardır. Siyaset biliminin 'bilimle' iltisakı, siyasetin nesnel (ve ilaveten serinkanlı) değerlendirebilme eğitimidir. Siyaset bilim çalışmaları siyasetin fiilen içinde olanlara elbette yardımcı olabilir. Ancak siyaset biliminin nihai amacı siyasetçi yetiştirmek değildir. Siyaset bilimi, 'iktidara gerçeği söyleyerek' katkıda bulunur. Siyasi iktidardakilere her şeyin iyi olmadığı uyarısını yaparak çok daha iyiyi enerir. Ynetimdekilere 'iyi'nin ne olduğunu söyler durur, siyaset bilimi. Bu açıdan siyasetin içindekiler ile siyaset bilimcileri aynı noktalarda birleşmeyebilirler. Kaldı ki aktif siyasete giren siyaset bilimcilerden kimi örnekler de her zaman mutluluğun resmini izmiyor. Sözgelimi Nermin Abadan Unat Cumhuriyet Senatosu için atandığı 1978-80 döneminde "ok mutsuz" olduğunu, yalnızca TBMM kütüphanesinin düzenlenmesi işi ile hizmet edebildiğini söyler. Siyaset yapanlar inanmışlık, adanmışlık, partizanlık, tek yolculuk, güçlü söylem, basit etiketleme ve açıklamalar ile popülerlik unsurlardan soyutlamalar, iktidardan şüphe duyma, doğru olanı arama, teorik ve bütüncül düşünme, herkesin iyiliğini isteme özellikleri gösteren siyaset bilimcilerinden farklılaşır.

nl fizikçi Einstein "Siyaset, fizikten zordur" derken, bu sözle siyasetin bir bilim olarak zorluğuna işaret etmiş ama daha da önemlisi çok tanınmış bilim insanı olarak siyasetin toplum için vazgeçilmez gerekliliğine vurgu yapmıştır. Tartışmalar bir yana, nihayetinde bu noktaya gelmek sanırım önemli olacaktır.

Türkiye’de Belli Başlı Siyaset Bilimcilerin* Aktif Siyasetteki Kariyerleri

<i>Siyaset bilimci</i>	<i>Aktif Siyasetteki yeri/pozisyonu</i>	<i>Tarih aralığı</i>
Prof. Dr. Nermin Abadan Unat (1921-)	Cumhuriyet Senatörü	1978-1980
Prof. Dr. Turan Güneş (1922-1982)	Başbakan yardımcılığı, dışişleri bakanlığı, çeşitli parti kurucu üyeliği	1947-1980
Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu (1922-1988)	Başbakan yardımcılığı, eğitim bakanlığı, çeşitli parti kurucu üyeliği	1957-1980
Prof. Dr. Ahmet Taner Kışlalı (1939-1999)	Kültür bakanı	1977-1980
Doç. Dr. Deniz Baykal (1939-)	TBMM başkanı, başbakan yardımcısı, parti genel başkanı, çeşitli bakanlıklar	1968-
Prof. Dr. Mümtaz Soysal (1929-2019)	Dışişleri bakanı	1991-2002
* Buradaki siyaset bilimci tanımlaması, siyaset bilimi üzerine akademik kariyer yapan, bu kürsülerde görev yapan bilim insanlarını kapsar.		

İlmi siyaset (İlm-i siyaset):

Kelime kelimesiyle siyaset biliminin eski karşılığı. Ancak bir bilim dalından çok bir deyim olarak popüler kültürdeki yansıması farklıdır. Bu söz öbeğinin taşıdığı anlam, Osmanlı döneminde -tarihi belirsiz- bir medrese hikâyesi ile hatırlanır. İlmi siyaset deyimini, kâh bir şeyi yumuşakça söyleme mahareti kâh işi bilme ve bağlamanın adıdır. İlk anlamıyla zaman ve zemin gözetken gerektiği kadar konuşmak telkini ile medenilikle bağ kurularak olumlanabilir de. Öyle ya, her şeyi berbat edecek sözleri kim kaldırabilir! Belirtmek gerekir ki, Türkiye’deki kullanımda ikinci anlam -işini yürütme mecazı- hâlâ daha yaygındır.

Okuryazarlık Kavramı

Fransız yazar Gustave Flaubert hiciv içerikli *Kabul Görmüş Kanaatler Sözlüğü*'nde neolojizm için "Fransız dilinin canına okuyan şey" der. Neolojizm, dil biliminde 'yeni kelime yapma' demek kısaca. Son zamanlarda sıkça duyduğumuz okuryazarlık da yeni kelime örneği sayılabilir mi? Öyleyse Flaubert gibi düşünerssek, belki de yeni okuryazarlık adlandırmasında ve tanımlama çabasında dilin canına okuyoruzdur!

Kitabımızın temel kavramlarından biri olan okuryazarlık için şöyle soralım kendimize: Okumak mı yazmak mı eylem olarak öncedir. Önce hangisini yaptık: Yazdık mı okuduk mu? (Lütfen bunu aklınızda tutunuz.) Evde kitap okuma tavsiyesini mi duyuruz ya da bugün günlüğüne bir şeyler yazdın mı deriz?

Öncelikle 'okuryazarlığı' biraz açalım; ilk olarak etimolojiye yaslanalım. Ele aldığımız bazı dünya dillerinde kavramın okuma ile ilgili değil yazma ile ilgili olduğu görülüyor. İngilizcede literacy 'okuryazarlık' -ki literatür 'edebiyat' ile aynı kökten- letter 'harf, yazı' ile bağlantılı. İngilizcenin akraba dillerinden Rusçada okuryazarlık için gramotnost kelimesini tercih etmiş. Gram/graf da yazmak/çizmek demek. Sosyal medyanın popüler uygulamalarından instagram'ın gram'ı da bu kökten. Bir Hint-Avrupa dili olan Farsçada sevad kelimesi kullanılıyor. Müsvedde ile aynı kökten olan bu kelime kök manası itibarıyla karalamak demek. Biz onu biraz vülgarize ederek çiziktirmek diyelim. Bir şeyin (en yaygın şekliyle kâğıdın) üzerine bir şeyler yazmak/çizmek. Almanca alphabetisierung ve Fransızca l'alphabétisation kelimeleri alfabe ile başlatılmış. Doğal olarak okuma eyleminin olması için evvela yazı gerektiği için bu terim yazı üzerine bina edilmiş.

Türkçede okuryazarlık kelimesinin türetilmesi, dilbilimde yeni kelime yapma örneği olarak çıkar. Ama ilginçtir, Türkçede okumak eylemi önce. Ya da belki de okuma ve yazma eylemi eşit. Aynı anda hem okuyoruz hem de yazıyoruz, bu adlandırmaya göre. Türkiye'de öğrenme işi, eski kültürel alışkanlıkla Kur'an harflerini öğrenme ve okuma (elif, be, te...) üzerinedir; yazmak işi sonradır. Önce okuma, sonra yazma... (Tilavetin ağırlığı, yazının [hattın] sanat işi gibi görülmesi gibi.) Bu yüzden Arapçadan etkilenilir bu kelime türetiminde.

Arapçada, okuryazarlık için “marifetül kıraati vel kitebe” yani okuma ve yazma marifeti diyor. Arapçada okuryazar olmaya, ümmi denir; ümm ‘anne’ kökünden gelir. Kelimenin esas anlamı annesinden doğduğu gibi kalmış, örgün eğitim almamış anlamına gelecek şekilde ‘mektepe medrese görmemiş’ demektir. Araplar okuryazarlık için mahvü’l-ümmiyye ‘ümmiliğin mahvı, ümmiliği ortadan kaldırmak’ deyişi de yaygındır. Hem okumayı hem de yazmayı bünyesinde barındırması itibarıyla Arapça marifetül kıraati vel kitebe terimi Türkçede kullanılan okuryazarlık teriminin kaynağı gibi duruyor. Başka dillerde okuryazarlık kelimesinin kökeni araştırıldığında terimin yazma kaynaklı olma ihtimali çok güçlü görünmektedir.

Sözlük bilgilerine yöneldiğimizde, birkaç muteber sözlüğün bir sıfat olarak ele aldığını, “okuma yazma bilen (kimse), öğrenim görmüş (kimse)” anlamı verdiğini görürüz. Kubbealtı’nın sözlüğü bu anlamı dışında ikinci anlam olarak “yeni” türetilen bir isim tanımlamasıyla “okuyarak bilgisini genişletmiş, okumuş tahsilli (kimse)” karşılığını da ekler. Bu ikinci anlam için verilen ‘misal’lerden biri de A. Hamdi Tanpınar’dan bir alıntı ile şu cümledir: “*Üniversitelilerin okur yazarların toplandığı Beyazıt kahveleri ve Küllük, Beyazıt’ı bir müddet daha yaşattı.*”

Bu noktada okuryazarın en yalın anlamının; okuma yazma bilen (kimse), öğrenim görmüş (kimse) demek olduğunu belirtelim. Yani harf ve rakamları bir kod olarak tanıyan, çözen... Bir çeşit teknik bir işi icra eden anlamında. İlkokul birinci sınıfa giden çocukların okuma yazmayı sökerken -ke harfini -kı diye öğrenmesi gibi. Ancak bu, elbette bunca bilim metinlerine giren, terim andırması yapan okuryazarlığı henüz yeterince açıklamıyor. Bizim kastettiğimiz okuryazarlık bundan daha fazlası. Metnin dışına çıkan, çok boyutlu ve metni bağlamı ile düşünen demek. Televizyonlarda özellikle strateji uzmanları, anketörler ve siyasi analistler olup bitenleri “ben böyle okuyorum” dediklerini duyuyoruz; okumanın bir anlamı da değerlendirme yapmaktır çünkü. Arkası önü getirilerek kendi içinde anlamlı bir değerlendirmedir.

O halde kastettiğimiz okuryazarın terim anlamına teveccüh edelim. Birleşmiş Milletlerin (BM) 1990’ı “Uluslararası Okuryazarlık Yılı” ilan ettiği kararında, okuma yazma oranının hâlâ

düşük olmasının dünyada gelişmişlik seviyelerini dengesizleştirdiğinden bahsedilirken, şimdilerde daha çok pedagojinin ilgilendiği bir bilim terimi olan okuryazarlık için 'işlevsel okuryazarlık' ("functional literacy") kavramı kullanılır. (Diğeri o vakit 'temel okuryazarlık' olur). Böylece birleşik yazılan okuryazarlık kavramsallaşırken okuması yazması ve öğrenim görmüş olma durumundan fazlasını anlatmaya başlar. Gündelik yaşamı sürdürmenin -bir nevi survivor olma dışında- hayatını anlamlı kılan işleri çok yönlü yürütme becerisini anlatır. Şimdilerde İngilizcesi "literacy"nin, üç kelime ile karşılık buluyor olması da bu anlam zenginliğine işaret eder: 1-Edebi kültür; 2-Yazın yeteneği. 3-Okur ve yazar olmak. En yalın karşılığı okur ve yazar olmak, elbette bunca bilim metinlerine giren bir terim olarak bizim aradığımızı ifade etmiyor. Galiba burada anlatılan okuryazarı olunan o her neyse onunla ilgili bir 'kültürlenmeden' söz ediyoruz. Literacy ile literature (edebiyat) arasında eş kökenliliği bu noktada bir kez daha hatırlamak yararlı olur. Bu anlamda önemli ölçüde bilinçlenmeyi anlatıyor, okuryazarlık. Dahası, o bilinçleme yönünde davranış geliştirmeyi de içeriyor. Örneğin, tepki gösterme, mesaj verme, ses çıkarma, tavır alma gibi bir dizi davranışları göstermek okuryazarlığa giriyor. Şu halde okuryazarlık, bilmenin yanında o yönde gelişmiş/ileri/üst düzey beceri ve/veya yetenek göstermeyi de içeriyor. Yani formül diliyle söylersek;

$$\text{Okuryazarlık} = \text{Bilgi} + \text{Beceri} (\oplus \text{Yetenek})$$

Bu noktada, beceri ve yetenek arasındaki ince ayrıma parantez açmak gerekir. Beceri sonradan öğrenilebilen ustalığı; yetenek ise doğuştan gelen kalıtsal bir potansiyeli anlatır. Her iki kavramın 'eğitim'le ilişkisinde; beceri kazandırılır veya geliştirilir, yetenek ise ortaya çıkarılır veya keşfedilir. Örnek verelim, bisiklet sürmek, pasta yapmak bir beceri olurken, resim yapmak, şarkı söylemek bir yetenek olur. Dolayısıyla yukarıdaki formülde yeteneği artı eksi işareti ile belirtmemizin sebebi, böyle bir yeteneğin o kişide çıkıp çıkamayacağını bilinmemesiyle ilgilidir.

Bu bağlama nokta koyarken, okuryazarın ilgili alanda temel bilgi edinmiş, o yönde beceri gösteren ve yine o yönde yeteneğini açığa çıkarıp geliştiren demek olduğunu belirtelim.

Okur yazar, okur-yazar, okuryazar... Üç farklı yazılışla karşılaşıyoruz. Türk Dil Kurumu (TDK), yazım kılavuzunda (-r) gibi geniş zaman eki almış ve kalıplaşmış olan birleşik kelimeleri bitişik yazmayı kural olarak benimser. Tabi ki altını çizdiği “kalıplaşmış” notu ile. Yani henüz kalıplaşmamış olanlar varsa bu kural işlemez. TDK’nin okuryazar benzeri diğer örnekleri şunlardır: Biçerdöver, göçerko-
nar, konargöçer, uyurgezer, yanardöner... Ancak yukarıda terim anlamını verdiğini söylediğimiz Kubbealtı’nın sözlüğünde ayrık yazımla “okur yazar” olarak geçer. Yazımdaki bu flu alanı lehimize döndürüp, sıfat olan ‘okur yazar’ ile isim olan ‘okuryazar’ı birbirinden ayırmakta kullanacağız.

Peki hangisi?

okur yazar

okur-yazar

okuryazar

Anlaşılan o ki, Türkçedeki okuryazarlık terkinde hem Arapçadan hem de İngilizceden bir etkilene var. Geleneksel anlam Arapçaya, yeni anlam ise İngilizceye yaslanıyor. Aşağıdaki tabloda aradaki farkı, bu veçheden bakarak iyice belirleyelim:

Okur-yazarlığa İlişkin İki Bakış

	Kavram isimlendirme	Fiil	Beceri/ Kazanım	Etkilenilen kültür evreni
Geleneksel- Birleşik sıfat	Okur yazar (<i>ayrı yazılan</i>)	Metin (harf/ rakam) yalnızca okuyup yazan	Yalnızca bilişsel	Arap-İslam kültürü
Modern- İsim (terim)	Okuryazar (<i>birleşik yazılan</i>)	Metin ve 'bağlamı' birlikte anlayan	Hem bilişsel hem de davranışsal	Anglo- saxon- Batı kültürü

Türkiye'nin yakın tarihindeki Millet Mektepleri deneyimindeki bir ayrıntı her iki okuryazarlıktaki farkı belirlemede işe yarar. 1928'de Yeni Türk Alfabesinin kabulü sonrasında okullu olmayan yetişkinlerin yeni yazıyı öğrenmesi için açılan bir nevi halk eğitim merkezleri olan Millet Mekteplerinde A ve B olmak üzere iki dersane vardır. A dershanesine hiç okuma yazma bilmeyenler gider; B dershanesine ise eski yazıyı bilen fakat yeni yazıyı öğrenecekler giderdi. A dershanesinin dersleri yalnızca abece ile hesap işlemleri iken; B dershanesi dersleri bir adım ileride vatandaşlık bilgisi, sağlık bilgisi gibi dersleri ihtiva ederdi. Dolayısıyla bu bilgiye dayanarak, sıfat olan okur yazarlar A kursuna gidenlerle; isim olan okuryazarlar da B kursuna gidenlerle özdeşleştirilebilir.

Bu iki kavram ayrışmasını Arapçadan Türkçeleşmiş ilim ve irfan kelimelerinin münasebeti ile açıklamak da mümkün. İlim, biliş, bir şeyin doğrusunu bilmeyi anlatır; irfan ise bilmenin ötesinde kavrayış, seziş kabiliyetlerini içine alır anlam dünyasına. Düşünür yazar Düccane Cündioğlu'nun sosyal medya mecrası Twitter'dan attığı bir mesaj, ilim-irfan nüansını "anne sütü" metaforuyla sunar. Biz de kullanırsak bu örneği, okur yazarlık, ilim; okuryazarlık irfan olur bu benzetmede*.

Tam da bu noktada eletirel pedagojinin bilinen ismi, Brezilyalı pedagoğ Paulo Freire'nin Donaldo Macedo ile birlikte kaleme aldığı *Okuryazarlık* kitabının ana fikrine değinmek işe yarar. Kitapta okuryazarlık, okuma yazma bilme işini sağlayan 'teknik beceri' olarak değil, bir kültürel siyaset olarak değerlendiriliyor. Yaman soru şudur kitapta; okuryazarlık kişinin hayatını ve dünyasını mı değiştirmekte ya da verili olanı alıp suskunlaşmakta mıdır? Kitabın alt başlığı şimdi daha da anlam kazanmaktadır: "Sözcükleri ve Dünyayı Okuma". Okuma yazmanın sadece yazılı kelimeyle (kodla) değil, aynı zamanda kelimenin içinde yer aldığı bağlamla da ilgili olduğu vurgulanır. Diğer yazılarıyla kıyaslandığında özünü koruyan bir itirazı ve sorgulamayı Freire'nin bu kitabında da yinelediğini fark ederiz.

* (B)ilim, bir annenin çocuğuna süt emzirdiğini söylemesidir. Anlama, seziş, kültürü dağarcığına alan irfan ise 'şey'in (hakikatte) süt değil şefkat olduğunu söylemesidir. (6 Ekim 2018)

Bu kavramın zıddı “illiteracy”, yani okuryazar olmama ise Türkçeye karşın İngilizcede daha çok kullanılıyor. Illiteracy, İngilizcede birbirine yakın beş kelime ile karşılanıyor: Cehalet (ignorance), okuma yazma bilmeme (illiteracy), bilgisizlik; (unawareness) deneyimsizlik (inexperience). Bunlar arasında en sert ve keskin karşılık cehalet-bilgisizlik; galiba en kibarı da deneyimsizlik. Illiteracy’in en çok dillendiği ülke -en azından sayısal anlamda- Birleşik Amerika gözüküyor.

Nedir?

Okuryazar, ilgili alanda temel bilgi ve beceriye sahip olmak demektir.

Türkçede okuryazarlığın, terim haliyle dolaşımının tarihine gelince. İlk hangi tarihte kullanılmaya başladığını tam belirlemek zor. 2000’lerde -en azından o on yılın başlarında- pedagojik çalışmalarla ilgili olarak daha çok işittik ve gördük diyebiliriz. Özellikle 2006’dan itibaren PISA (Programme of International Student Assessment-Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) sınavları ile okuryazarlığı daha çok duyar olduk çünkü fen ve matematik “okuryazarlığını” ölçtüğünü söylemesi ile okuryazarlık yeni bir içerikle eğitim biliminin sözlüğüne dâhil oldu. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü’nün (OECD’nin) ilki 1997 olmak üzere her üç yılda bir 15 yaş grubundaki (liseli) öğrencilere yaptığı bu sınavlara önceden “yeterlik sınavı” deniyordu; ama bu kez okuryazarlık testi diyerek bilginin kendini değil, bilgiyi kullanıp kullanmadığını ölçtüğünü ilan ediyordu. PISA böylelikle okuryazarlığı, öğretimin bir malzemesi ve bir çıktısı olarak görüyordu. PISA raporları da, OECD üyesi 35 ülke ve diğer katılımcılarla birlikte yaklaşık 70 ülkenin okuryazarlık araştırması oluyordu haliyle.

PISA araştırmasında kullanılan okuryazarlık kavramı, öğrencinin bilgi ve potansiyelini geliştirip, topluma daha etkili bir şekilde katılmasını ve katkıda bulunmasını sağlamak için yazılı kaynakları bulma, kullanma, kabul etme ve değerlendirmesi

olarak tanımlanmaktadır. Başka bir yerde de şöyle geçiyor: Okuryazarlık kavramı, öğrencilerin temel konu alanlarındaki çeşitli durumlarda karşılaştıkları problemleri tanımlarken, yorumlarken ve çözerken, bilgi ve becerilerini kullanma, analiz etme, mantıksal çıkarımlar yapma ve etkili iletişim kurma yeterlilikleri. Bu izlekte okuryazarlığın damıtılmış bir tanımı –belirli bir alanda bilgi ve yetkinlik sahibi olmak- Eğitim Reform Girişimi’nin ancak 2019’daki raporuyla sözlüğe dahil olur.

Türkiye’de pedagojinin okuryazarlık çalışmalarına ilgisi hâlâ büyük. Bu satırlar yazılırken -2020 yaz itibariyle- üniversitelerde yapılan tezlere bakılınca, okuryazarlık anahtar kelimesiyle aranan kayıt sayısı 360. Hâlihazırda devam eden 50 kadar da tez var. Belirtildiği gibi, bu tezlerin çoğu eğitim bilimlerinden çalışmalar. Türkiye’de ilk bilimsel tez, 2002’de Karadeniz Teknik Üniversitesinde fen okuryazarlık üzerine yapılmış. (Ahmet Bacanak tarafından, Salih Çepni’nin danışmanlığında) Sonra, 2008-09’dan itibaren yükselen bir grafik çizer bu çalışmalar; kademeli artış, özellikle son iki yılda -2018-20’de- gerçekleşmiş görünüyor. Siyaset veya politik okuryazarlık üzerine yapılan henüz 5 tez var; bunların ikisi doktora ve yalnızca eğitim bilimcilerle ait. Ama sözgelimi medya okuryazarlık üzerine 91 tez var. Bunda medya okuryazarlığının daha erken tarihte gündeme girmesinin yanı sıra farklı disiplinlerinin de konuyla ilgilenmesi etkili: İletişim bilimciler, sosyologlar, dil bilimcileri ve eğitim bilimciler... Teknoloji okuryazarlığında son 10 yılda 14 tez var ve çokları fen bilimcileri tarafından yapılmış; belli ki bunda da 2005 PISA sınavlarının etkisi var. Son yıllarda ise, sağlık, ekoloji ve dijital okuryazarlık konuları araştırma nesnesi olarak revaçta görünüyor. Yapılan tezlerin hemen tamamında okuryazarlık kavramının açılımının, bir paragrafla, o da özetleme biçiminde verildiğinin altını çizelim.

Okuryazarlık ayrıca en zorlu bilim alanlarının asgari tanıma eğitimini kapsamaktadır; bu yüzden -yine son zamanlarda- temel eğitimlerin uygulama içeren atölye şekline dönüşebildiğine tanık oluyoruz. Bir çeşit üniversite-altı eğitim etkinliği gibi düşünebiliriz, bunları. Örneğin hukuk okuryazarlığı dediğimizde bize hukukçu sıfatı verecek hukuk eğitimi almıyoruz; bunu

hukukun temelini oluşturan giriş bilgileriyle tanışmayı ve bize birey olarak hukukla ilgili yapacaklarımızı öğreten bir bilgilenme etkinliği olarak anlamalıyız. Böyle bir etkinlikte, sözgelimi bir polis bizi alıkoyabilir mi veya hangi şartlarda kimlik sorgulayabilir; avukat arama veya danışma gibi haklarımız nelerdir sorularına kapı aralanır. Çeşitli okuryazarlıklar, tek oturumlu konferans veya seminerle tanıtım düzeyinde verilebiliyor ya da sonunda sertifika veren atölye-kurslarla programlı eğitime dönüşebiliyor. şimdilik çokları, gönüllülük üzerine okuryazarlıkların tanınması ve yayılması derdiyle sürüp gidiyor ancak bu tür çabalar elbette piyasa 'kurnazları' ile ister istemez buluşabiliyor. Boşluğu gören bir özel işletmecilik mantığının bu çalışmaların önemini azalttığı söylenemez belki ama inovasyon dediğimiz bir fikrin ticarileşmesi/endüstrileşmesi ihtimali de yok değil.

Bölüm Sonu Notları

- 1 Fatmagül Berktaş. *Politikanın Çağrısı*, s.30; Atilla Yayla. *Siyaset Bili-mi*. s.23; Andre Comte-Sponville. *Hayat Yaşamaya Değer*, s.218-219.
- 2 Francis Fukuyama. *Siyasi Düzenin Kökenleri*. (çev. Ezgi Başer), İstanbul: Profil Yayıncılık, 2016, s.17.
- 3 Platon. *Devlet*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1962, s.212 vd.
- 4 Benjamin Constant, "The Liberty of the Ancients Compared to the Liberty of the Moderns". *Political Writings* içinde. (Edit ve İngilizceye çeviri: Biancamaria Fontana). Cambridge: Cambridge University Yayınları, 2003, s.308-328.
- 5 Wilhelm Reich. *Dinle Küçük Adam*. İstanbul: Doruk Yayıncılık, 2011, s.15-16.
- 6 Ambrose Bierce. Şeytanın Sözlüğü. (çev. Ö.Duygu Gürkan), İstanbul: Metis Yayınları, 2018, s.198.
- 7 Ahmet Çağan-Mehmet Çağan, *Yok Olacakken Var Olmak-Müjdat Gezen'le Düşünsel Bir Yolculuk*, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2010, s.144.
- 8 Siyasetin bu anlamını, Osmanlı öncesi temel metinlerde de görüyoruz. Yusuf Has Hâcib'in 1070'te Karahanlı hükümdarına takdim ettiği kitabı *Kutadgu Bilig*'de "Bir de nasıl baş kesmeli, siyâset etmeli, ceza vermeli..." diye geçer, mesela. (Ankara: TTK Basımevi, 1991, s.40). Selçuklu veziri Nizamülmülk'ün 1078 yılında hazırladığı *Siyasetname* adlı eserinde de siyaset ölüm cezası anlamındadır. Örneğin, ferman ve emirlere saygı duyulmasını isteyen XI. Faslın sonunda verdiği hikâyede şöyle geçer: "Hüküm padişaha aittir. Tedip edilmesi gerektiği zaman, yapmalı; boyun vurmak, el ve ayak kesmek, hadım etmek ve siyasete taalluk eden her neyi yapmak gerektiği zaman yapmalıdır." Nizâmü'l-Mülk. *Siyâset-Nâme*. Ankara: TTK Basımevi, 1999.s.52.
- 9 Aristoteles. *Politika*. (çev. Mete Tunçay). İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975, s.7.
- 10 David Easton. *The Political System*. New York: Alfred A Knoph, 1953, s.130.
- 11 Sadun Aren. "Türkiye'de Siyaset", *Sivil Toplum İçin "Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi" Seminerleri* içinde. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, 1999, s.48.

- 12 Mümtaz Soysal. "Türkiye'de Siyaset", *Sivil Toplum İçin "Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi" Seminerleri* içinde. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, 1999, s.59.
- 13 Gustave Le Bon. *Kitleler Psikolojisi*. İstanbul: Hayat Yayınları, 1997, s.20-30.
- 14 Andrew Heywood. *Siyaset*. Ankara: Liberte Yayınları, 2016, s.2.
- 15 David Runciman. *Politika*. (çev. Anıl C. Altunkanat). İstanbul: Domingo Yayınları, 2016, s.4.
- 16 Serpil Çakır-M.İnanç Özemekçi. "Nermin Abadan-Unat'la söyleşi", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, S.40 (Mart 2009), s.36.
- 17 Derginin resmi internet sitesi; <https://www.apsanet.org/apsr> (Ekim 2020).
- 18 UNESCO (Komisyon). *Contemporary Political Science-A Survey of Methods, Research And Teaching*. Liege: UNESCO yayınları, 1950. Bağlantı: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000072539> (Aralık 2020). Bu kitabın Fransızca sürümü de vardır.
- 19 Nermin Abadan (Unat). "Siyasi İlimlerde Gelişim Eğilimleri", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. C.17, S.3 (1962), ss.175-220.
- 20 İlter Turan. "Türkiye'de Siyasal Bilimin Gelişimi: Tarihçe ve Kurumsal Gelişmeler", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. Sayı:40 (Mart 2009). s.17-18.
- 21 Bu söz, 17. yüzyılda İngiltere'nin kuzeyinde mevcut Hristiyan inanışlarından memnun olmayanlarca kurulan mezhep mensupları olan Quakerlara mal edilir. Roskin-Cord-Medeiros-Jones. *Siyaset Bilimi* (Çev. Atilla Yayla), Ankara: Adres Yayınları, 2015, s.37.
- 22 Nermin Abadan-Unat. *Kum Saatini İzlerken*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998, s.258-262 ve Nermin Abadan-Unat'la söyleşi, s.40.
- 23 Gustave Flaubert. *Kabul Görmüş Kanaatler Sözlüğü*. (çev. Ayberk Erkey), İstanbul: İletişim Yayınları, 2020, s.100.
- 24 P. Freire & D. Macedo. *Okuryazarlık-Sözcükleri ve Dünyayı Okuma*. Ankara: İmge Yayınevi, 1998, s.13-14.
- 25 OECD. "PISA 2018 Reading Framework", *PISA 2018 Assessment and Analytical Framework* içinde, Paris: OECD Publishing, 2019, s.27.
- 26 Eğitim Reform Girişimi (ERG), *Eğitimin Yönetişimi ve Finansmanı-Eğitim İzleme Raporu 2019*. s.9. ERG Sözlük bağlantısı: <https://www.egitimreformugirisimi.org/yayin/erg-sozluk/#1589140663198-ee-c33a0a-b7ae> (Kasım 2020)

*Siyaset Okuryazarlık atölyesinde
"Sandalye Konuşması" Etkinliği*

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNETEN BİREY OLMAK

Siyaset bilimci ve düşünür Hannah Arendt'in hayatını kısaca anlatan bir kitap vardır; *Arendt'in Küçük Tiyatrosu* adında. Felsefeyi zevkle anlatma derdi taşıyan kitabın yazarı Marion Muller-Collard, kitabın içinde hayali bir kurgu işler. Aynı Arendt'ten iki tanesini, hem yaşlısını hem de küçüğünü bir rüyada karşı karşıya getirir. Yaşlı Hannah, yanına gelen küçük Hannah'ın elinden tutarak beraber bir tiyatroya giderler. Sahnenin ortasında odun yığını ateşe verilmiş, oradaki tüm kuklalar yanıyor. Oradan geçen bir tilki kafasını kaşıyarak şöyle der: "Kusura bakmayın iki Arendt'ler. Siyaseti hiç anlamam. İnime döneyim bari". Kurnazlığı ile onların uzaklaşmasını ister tilki, böylece sahnedeki ganimetten yararlanmak ister. Tilkilik yapıyor işte! Yaşlı Arendt küçük Arendt'e "İşte inin tuzağı bu. Siyaset sahnesine girmeyi reddedersen olacağı bu." Sonra, tilki oradan uzaklaşır¹ Evet, siyaset sahnesine girilmediğinde meydan tilkilere kalır. Marion-Muller, Arendt'in eylemlilik hakkındaki düşüncesini özetlerken, onun üzerinden inine kapanmayıp, sahaya inmeyi öğütler. Bu bölüm başlığımız da yönetilen olmanın-edilgenliğin- itirazını içeriyor. Bir çeşit siyaset okuryazarlığının mottosu sayılan "yönetilen değil, yöneten birey olmak" üzerine bazı kavramlar ele alınıyor.

*“Lütfen politikayla uğraşınız,
icap ederse işinizi bırakıp uğraşınız.”*
-Forum Dergisi, Onbeş Günün Notları*

*“Bunca tecrübeden sonra, siyasetin siyasetçilere
bırakılmayacak kadar ciddi bir iş olduğunu gördüm.”*
- Charles de Gaulle, Fransa Cumhurbaşkanı

*“Siyasete değer vermeyi bırakan insanlar,
ya özgürlüğü yitirdi ya da tehdit etti.”*
- Bernard Crick, İngiliz siyaset bilimci

Siyaset Okuryazarlığı: Nedir?

Tanınmış Alman sosyolog Weber, Birinci Dünya Savaşının bitimi sonrasında -1918-19’da- bir dizi konferans verir. El yazısıyla yazılmış telegrafik notlardır bunlar. Nihayetinde deneme egzersizi idi bu yazılar. Ama sonra bu denemeler, sosyoloji ve siyasetin klasik yapıtları arasında yer alan küçük kitaplar olur. Bunlardan biri, “Meslek olarak Siyaset” başlığını taşır. Weber, siyasetçileri iki ana kısımda ele alır bu çalışmasında: Profesyonel siyasiler ve bir de vatandaş –geçici- siyasiler. Mesleği siyaset

* 1954’te yayın hayatına başlayıp 1970’e kadar süren Forum, bir fikir dergisiydi ve yazar kadrosunun çoğunu Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesinden akademisyenler oluşturuyordu. Türkiye’nin güncel siyasi sorunların ele alındığı “Onbeş Günün Notları” kısmı, isimsiz yazılardı; üzerinde düşünülmüş ittifak edilerek görüş birliğine varılmış yazıları içerirdi. Alıntılan bu söz de 1 Temmuz 1955 tarihli sayıda özgürlüğe sahip çıkmanın çağrısı olarak ele alınır.

olan profesyonellerden bir kısmı siyaset için yaşar, yani yolunu ve amacını dava edinir. Siyasi işler yoluyla ekonomik gelir elde eden diğerleri ise -laf kondurmayla- siyasetten geçinirler (yaşarlar), ona göre. Weber, vatandaş siyasileri de ikiye ayırır: Aktif ve pasif olanlar diye... Ara sıra siyaset yapan kişiler, pasif siyasilerdir. Bu kimseler gerektiğinde oy kullanır, siyasi bir mitingde alkış tutar ama hayatlarının merkezinde siyaset yoktur. Siyaseti ikincil bir faaliyet olarak yapan aktif siyasiler ise, asıl olarak başka işleri ve uğraşları olan ama aynı zamanda siyasi üyelikleri bulunan kimselerdir. Örnek, kişinin mesleği doktorluk ama aynı zamanda bir siyasi partiye de üyedir.² Siyaset okuryazarlığı, Weber'in kategorisiyle mesleği siyaset olan profesyonellere değil, vatandaş siyasilere çağrı yapar.

Önce adlandırma meselesini açığa kavuşturalım. Yoklama başında şöylece bir araştırma yapıldığında 'siyaset okuryazarlığı' kadar 'siyasi okuryazarlık' adlandırması ile de karşılaşabiliyoruz. Hatta bu kavramın müellifi sayılan Anglo-Sakson dünyanın literatüründe neredeyse yalnızca siyasi okuryazarlığın motamot çevirisi olan 'political literacy' ismi muteber. O halde hangisi? Siyasi okuryazarlık mı siyaset okuryazarlığı mı? Bu noktada, sörf yaparak, dil bilgisi kurallarını biraz hatırlamamız gerekecek.

"Siyasi okuryazarlık", gramer kurallarına göre sıfat tamlamasıdır. Siyaset kelimesine nispet i'si eklenerek siyasi (veya inceltme i'si ile siyasi) yapıyoruz. Arapça ve Farsça isimlerden bağlandığı isimle ilgili sıfatlar yapmaya yarıyor nispet eki. Böylece onlara bağlılık ve ilgi kuran sıfatlar oluyorlar. Siyaset kelimesinde yapıldığı gibi nispet i'si gelen kelimenin sonundaki -t harfi fazlalık görülerek atılıyor ve 'siyasi' oluyor. Bunun başka örnekleri de var: Ticaret-ticari (ticarî), millet-milli (millî) gibi. Siyasi de bu minvalden.

"Siyaset okuryazarlığı" ise belirtisiz isim tamlamasıdır. Tamlayanı yalın durumda olan, tamlananı genellikle üçüncü kişi iyelik eki alarak oluşan bir kelime öbeğini anlatıyor belirtisiz isim tamlaması. Burada, tamlayan siyaset; tamlanan okuryazarlık (-lığı) oluyor. Siyaset okuryazarlığı, kısaca, bir ismin başka bir isimle oluşturduğu bir terkip ve çoğu kez olduğu gibi yeni bir türün/kavramın karşılığı oluyor.

Şimdi baştaki sorumuza dönelim. Peki hangisini tercih edeceğiz? Aslında her ikisinin kullanımlarında anlam ve çağrışım dünyasına bakacağız ve şimdilerde daha çok felsefi bir disiplin haline gelen hermenötiğe başvuracağız. Dolayısıyla o vakit soru şöyle oluyor. Hangisi daha doğru bir isimlendirme olur? Her şeyden önce siyasi okuryazarlıktaki siyasi (siyasî) kendinden bir şey katma anlamında manipüle edilme potansiyeli taşıyor. Adeta 'benim, bana ait' (siyasi) okuryazarlık. Yani siyasi, kendiliğindenlik manası vererek okuryazarlığı o kişiyle sınırlı tutan dar bir anlam örüyor. Siyaset okuryazarlıktaki siyaset ise daha evrensel ve daha geniş bakış açısını yakalıyor. Burada metot olarak tercüme işinde o an için Türkçede neyi daha doğru karşılıyor ise ona bakmakla ilgili eğilimi önemsemek gerek. Diğer okuryazarlıkların isimlendirmelerine bakıldığında da bu gibi belirtisiz isim tamlamalarının yaygınlığı göze çarpıyor: Finans okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, etik okuryazarlığı, bilgi okuryazarlığı, teknoloji, fen-matematik okuryazarlığı gibi... Bu bakımdan siyaset okuryazarlığı kavramsallaşması bize daha doğru geliyor. Elbette, tersi durumun, örneğin eleştirel, görsel, elektronik gibi okuryazarlık isimlerinin de tedavülde olabildiğini hatırlamamızda tutmak gerek.

Siyaset okuryazarlığının terim anlamına gelince... Kavramı bir raporunda bir değişim olarak kullanıp sonraki çalışmalarda neredeyse yegâne atıf alan tanım İngiliz siyaset bilimci Bernard Crick'e aittir. Onun için siyaset okuryazarlığı, gündelik hayat ve dilin içinden çekilen bazı politik kavramların ve tartışmaların pratik olarak anlamlandırılmasını ifade eder. Ve böyle bir işin, özellikle gençlerin büyük çoğunluğunun ihtiyacını karşılayacağını belirtir.³ Bu tanımlı geliştirdiği rapor, demokrasiyi güçlendirme hedefi taşıyan bir sivil dernek için hazırlanmıştı ve bu bağlamda siyaset okuryazarlığını, demokratik vatandaşlık için öğretiminin bir süreci ve bir malzemesi olarak görüyordu. Crick için siyaset okuryazarlığı, siyaseti etkilemek için bilgiyi kullanma yeteneğini anlatıyordu. Literatür, bize, bu terimin tanımının henüz oturmadığını gösterir. Başka deyişle, tanımlanma sürecinin devam ettiği söylenebilir.

Neden “Siyaset Okuryazarlığı”?

Siyaset mi politika mı? Bu soru anlamsız değil. Zira kimileri, farklılığı muhteva farklılığında görüp bu bakışla politikayı siyasete tercih edenler olabilir. Buna göre siyasetin geleneksel devlet, parlamento ve siyasi partileri kapsayan kurumsal dünyanın faaliyetlerine işaret ediyorken, politika yeni tarzın adı olarak halk katmanının yaptığı ve gücünü imliyor. Ya da bazıları bu iki kelimeden birini diğerine üstün görebilir. Siyasetin ‘kutsal’ Arapça bağı (Doğuya aitlik), bazıları için Eski Yunanca politikaya karşı daha ‘bizden’ bir kelime olarak değerli sayılabilir.

Hemen belirtelim: Siyaset ve politika kavramları, bu kitap boyunca, dil bilimi açısından söz konusu edilebilecek ayrım haricinde, aynı gerçekliğe atıfta bulunan birebir aynı içerikle ele alınmaktadır.

Siyaset okuryazarlığı kalıbındaki adlandırmadaki siyaset kelimesinin tercihi ise aynı içeriği korumakla beraber bu kavramın İngilizceden çevirisindeki itirazdan kaynaklanıyor. Zira Türkiye’de siyaset okuryazarlığı üzerine yapılan çalışmalar hemen aynı çeviri ile politik (political) okuryazarlığı ile tercüme edilirken yeterince içsel tartışmaların yapılmadığı düşüncesindeyim. Bu noktada yanlış kullanıma yol açan durumu şu basit soru ile açalım: Okuryazarlığın politik olanı mı yoksa politikanın okuryazarlığı mı? Yani “Nasıl” okuryazarlık değil, “neyin” okuryazarlığı... Bir terim ithali olarak “politika okuryazarlığı” kullanılsa ve bu haliyle yayılsaydı; bunu kabul etmek daha kolay olurdu. Siyaset kelimesi seçeneği, politika kelimesine olan itirazdan değil ama sözünü ettiğim bu çalışmalardan ayrıştırmak için kullanılıyor.

Okuryazarlık kavramı için yaptığımız google’lamayı* –özelikle görsellerde aramayı- siyaset okuryazarlık için de yapalım. “Siyaset okuryazarlık” diye tarama yapıldığında siyaset ana unsur olarak çıkar ve gündelik siyasetin haberleri ama özellikle okuma yazma seferberliği ile ilgili olan içerikler öne çıkar. “Politik okuryazarlık” kelimeleri arandığında, bu kez, politika yan unsur olup çeşitli okuryazarlıkla ilgili başlıklar karşımıza çıkar. İngilizce “political literacy diye bir arama ise bizi doğrudan bu konu ile ilgili bazı araştırma yazılarına götürür. (Son zamanlarda benimle ilişkili web sayfası ve sosyal medya üzerinden yapılan söyleşi, etkinlik ve bazı dokümanlara rastlanmaya başlandı.)

Aranan kelimeler			
	<i>Siyaset okuryazarlık</i>	<i>Politik okuryazarlık</i>	<i>Political literacy</i>
Google Görsel	8-Okuma yazma seferberliği haber fotoları ve siyasilerin bu haber için verdikleri pozlar veya çekilen fotoğraf kareleri 1-Finans okuryazarlık eğitim haber fotosu 1-Siyaset okuryazarlık yazısı ile birinin yazdığı yazı için kullanılan iki el resmi	Çeşitli okuryazarlığın isminin geçtiği (medya okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, işlevsel okuryazarlığı, çoklu okuryazarlık) ilgili kitap, kitap bölümü veya makale görselleri	Doğrudan politik okuryazarlığı anlatan yazılar...

* Google’lamak, Google’da arama yapmanın avami deyişi. Acil bilgiye ulaşmanın adı. 2020 Ekim’inde her saniyede, 40 bin arama yapıldığı bilgisi haber olmuştu. (Muhtemelen bu sayı her geçen saniye daha da artıyordu.) Google, pek çok yerde sadece bir arama motoru değil artık, bir arama fiilinin adı olarak dillere girdi. “Google amcaya soralım!” sözünün yalnız muzip çevrede kalmayıp neredeyse doğallaştığını söyleyebiliriz. 1998’de kurulan ve çok uluslu bir ABD şirketi olan Google’ın ismi, matematikle ilgili ve ardında 100 sıfır gelen rakam demek olan “googol”un yanlış yazılmış halinden geliyor. Bir fiil olarak türettiğimiz google’lamak, bu işlemin hayatımıza ne denli girdiğinin de bir işareti. Kimi tartışmalar bir marka olarak otomatik bir jenerik haline geldiğini söylese de bu şirketin ilk prensibine sarılalım: “Habis olma!”

Bütün bunlardan sonra, teklif ettiğim aşağıdaki tanım, sanırım, en genel ve daha sorunsuz olmaya adaydır: “Siyaset okuryazarlığı, bireylerin siyasi yönetimi değerlendirebilmesine imkân veren temel bilgi ve bazı becerileri ve yetenekleri anlatır”. Bu tanımın önceki bölümlerde verilen kavramsal çerçeveye bağlı olduğunu da belirtelim. Siyaset okuryazarı olmak demek, bir kişinin yönetim ve siyasete katılabilme bilgi ve araçlarına sahip olduğu anlamına geliyor. Sözgelimi vergilerin nereye gittiğini bilmenin de ötesinde, ne/nereye değil, niçin/neden sorularının bilincinde olmayı anlatıyor. Öz ifadeyle siyasi okuryazarlık, siyasi süreçlere bilinçle ve maharet göstererek dâhil olmayı anlatıyor.

O halde, siyaset okuryazarı olduğunda edinilen bilgi ve becerileri sıralayalım:

- Temel siyaset bilgisi edinmek. (Siyasi bilinç; siyasi süreci -devlet yönetimini ve işleyişini- iyi bilmek)
- Yönetime katılmaya istek duymak (Katılımcılıkta tavır alma)
- Kamusal tartışmalara girmek (Fikir geliştirme)
- Dünya (Küresel) vatandaşlığı duyarlılığı (Yaşadığımız dünya sorunlarına karşı sorumluluk üstlenme).

Siyaset Okuryazarlığı: Bilgi-Beceri Tablosu			
			Tutum
SİYASET OKURYAZARI	BİLGİ	Siyasi biliş/bilinçlenme (Bilimsel ve teknik bilgiyi bilme)	-
		Yönetime katılım	Tavır alma
	BECERİ	Kamusal tartışmaya girme	Fikir geliştirme
		Küresel vatandaşlık duyarlılığı geliştirme	Sorumluluk üstlenme

Böyle bir şey elbette aktif vatandaşlığı da işaret ediyor. Zaten siyaset okuryazarlığı zikredişler bir biçimde vatandaşlıkla temas kuruyor. Bu yüzden bu kavram “siyasi uzmanlık” (political expertise) veya “siyasi farkındalık” (political awareness) olarak da nitelendirilebiliyor. Ancak altını çizmek icap eder; aktifliğin geniş anlam harcı slaktivist-pasif tepki gibi faalsiz sivil eylemleri de içine aldığından siyaset okuryazarı Comte-Sponvilleci anlamda “entelektüel vatandaş” denmeye daha çok hak ediyor. Yani, hakikat peşinde kendini –elbette düşüncesini- bir davaya angaje etmeden olabildiğince siyasi (demokratik) süreç ve tartışmalara dâhil olan vatandaş.⁴

Günümüzde “Siyaset okuryazarlığı testi” denilen küçük sınavlarla -internette bile- karşılaşılabiliyor. Tipik vatandaşlık sorularını hatırlatsa bile daha çok temel siyasete dair kavramların tanınmasına yönelik bu testin kapsamı; yakın tarih, siyasi sistem ve süreç, hak ve görevler üstüne. Daha çok bilgiyi yoklayan böyle sorular karşısında, mesela bir ölçüme göre, Birleşik Amerika nüfusunun yarısı siyaset okuryazarı denebilir. (ortalama %49) Sözgelimi, ABD için geçerli bir testteki bir kaç soruyu örnekleyelim.⁵

Herkesin bir biçimde siyaset bilmesinden, siyaset okuryazarlığından söz ederken, bunun şöyle bir ‘tehlike’ ile malul olma riski görmezden gelinemez. O vakit toplum politize mi olacak! Aslında bu soruyu, politik olan her neyse kötü müdür diye değiştirmek gerekiyor. Akla gelen bu sorular ‘politika-korku’ ilişkisinin köklerini Türkiye’deki siyasi kültürde aramamız gerektiğini gösteriyor. Özellikle 12 Eylül 1980 rejiminin saldıdığı korku ile apolitikleşme veya anti-siyaset eğilimi, siyasetin kapsamını yalnızca ekonomi ve teknoloji idaresine indirgeyerek daraltmış, ister istemez politikayı çekinilecek bir alana dönüştürmüştür. Yakın zamanda yapılan bir araştırmaya göre, Türkiye’de siyaseti “çok önemli” bulanların oranının yüzde 16,1 olarak çıkmasından dolayı varılan sonucun kolaycı bir yargı ile toplumun politize bir yapıda olmadığıнын delili olarak –olumlu anlamda- sunulması bile politikanın hâlâ korkulan bir alan olma özelliğini muhafaza ettiğini göstermektedir.⁶ Kültür olarak politik tartışmayı bilememek gibi etkenler dolayısıyla iktidar ve muhalefetin rekabeti oldukça negatif biçimde seyrederek. Siyasetin sonradan “halka hizmet olarak” tanımlanma gayretinde bile siyasetin bizatihi kendi

ABD’deki The Intercollegiate Studies Institute’nün (ISI) Hazırladığı Siyaset Okuryazarlığı Testinden Birkaç Soru Örneği

Sorular	Cevaplar	Soru Ölçme Alanı
ABD Bağımsızlık Bildirgesinde yer alan devredilemez üç hak nedir?	Hayat, Özgürlük, Mutluluğa erişme	Haklar bilgisi
1933’te ABD Başkanı Roosevelt’in bir dizi hükümet kararlarına ne ad verilir?	Yeni Düzen (New Deal)	Yakın Tarih
ABD Seçiciler Kurulu (Electoral Collage) hangi işlemi/ne yapar?	Bir anayasal kurul olarak seçimden sonra başkanın kim olacağını belirler*.	Siyasi sistem
Ekonominin ciddi durgunluğunda ekonomiyi yeniden canlandırmak için federal hükümetin en sık takip ettiği maliye politika kombinasyonu hangisidir?	Vergiye azaltmak, harcamayı artırmak	Siyasi süreç

imajını onarma işlevi dikkat çeker. Burada belirtilmesi gereken, politik olanın büsbütün tehlikeli olduğu anlayışının terk edilmesidir ve bu minvalda herkese yapılan siyasete çağrının önemsenmesidir. *In Defence of Politics* (Siyaseti savunmak) başlığıyla 1962 yılında yazdığı kitabıyla Bernard Crick’in deyişiyle siyasete ilgisizliğin nedenlerinden biri, bu durumun düşmanlarından birinin “duyarsızlaşmak” olduğunu unutmamak gerekir. Öz bir ifade ile daha iyi işler için siyaseti savunmak durumundayız.⁷

İçinde yaşanan toplumdaki düşünce ve istekleri tartışmak, olabildiğince bunları siyasi yönetime dâhil etmek anlamında siyasetin gerekliliğine inanmayı savlıyor siyaset okuryazarlığı. Tersine bir durumda, bireysel kararımızı başkalarına teslim etmiş, bir nevi birilerinin vasiliğini kabullenmiş oluruz. Bu bakımdan temel düzeyde siyaseti bilmek, bu konularda bilinçlenmek

* Bu sorunun cevaplarından biri Collage’nin, Kolej (okul) anlamı üzerinden yanıltıcı bir seçenek “Politikaya ilgi olanları eğiten ofis” olarak yer alıyor. Bu sayede kelime oyunuyla dil hâkimiyeti de sorgulanmak isteniyor.

ve kültürlenmek, toplum sorunlarını bilmek, önerilen çözüm ve alternatifleri bilmek ayrıca vatandaşlık görevinin bir icabı olarak öne çıkmaktadır.

Siyaset Okuryazarlığın Becerileri

ABD yapımı durum komedilerinden çok izlenen *Community* (Topluluk) dizisi bir devlet üniversitesinde bir öğrenci grubu haline gelen birbirinden farklı 7 karakteri hikâye eder. Yıllar sonra, geç yaşlarda üniversiteye giren iyi kalpli iki karakter olan Annie ve Shirley bulunduğu kampüs ortamının kendilerini politik aktivist yapacağı konusunda heyecanlıdırlar. Guetamala'daki diktatörlük rejiminin ülkedeki ifade hürriyetini yok ettiğini, bazı gazetecilerin öldürüldüğünü paylaşan arkadaşları Britta'nın sözü üzerine bir şeyler yapma isteğini Shirley "Hiç gerçek üniversiteye gitmedim ve politik olmak istiyorum. Protesto edebilir miyiz. Bir şeyleri fena halde protesto edesim var" sözüyle absürtleştirir. Fikrini aldıkları arkadaşları Britta, ilk olarak işe hükümeti eleştirdiği için tutuklanan gazetecinin yazılarını okumakla başlamaları gerektiğini tavsiye ettiğinde, hemen harekete geçmek isteyen Annie ve Shirley'in akıllarına protesto olarak mumlar yakıp, çikolatalı kek yapmak gelir! Gerçek hayat, bu kadar eğlenceli olmayabilir. Ancak popüler kültürde böylesi karikatür durumlar yok değil. Bundan sonraki kısımda bilmekle beraber bunları nasıl hayata geçireceğimizi açan siyaset okuryazarlığın becerileri üzerinde duracağız.

Siyasi Bilinç(lenme)

Bu satırları okurken uyanık mısınız? Yoksa aklınızdan başka bir şeyler mi geçiyor? Bu sorulara cevap vermek zor olmasa gerek. Olağan uyanık durumuyla hayal kurma arasındaki farkı hepimiz biliriz. Bazı ilaçların veya alkolün yol açtığı başka bir bilinç durumunu da biliyoruz.

Sosyal medyadan alıntılanarak aynen paylaşılan bir mesaj, yüksek sesle bağırılarak söylenen bir slogan, elindeki taşı atan çocuklar ne kadar siyasi bilincin eseri olabilir? Kanunlara bağlı kalma ve polise uyma davranışlarımız siyasi bilincimizle mi il-

gili? Bu sorulara cevap vermek kolay değil. Psikoloji biliminde 'bilincin' tek başına basitçe tanımı, kişinin 'şeyler'in farkında olmasını anlatır. Kendisini etkileyen her bir şeyin, yani şevrenin, olayların, duyguların, dűřüncelerin fark edilmesini... Bilinçli olduğumuzu anlamamanın bir yolu, varlığımızın ve dűřüncelerimizin farkında olmaktır.

Kişinin farkında olması için, bilincin iki işlevi var: Biri kendini ve şevresini gözlemlemesi; diğeri, kişinin hareketlerini dış olaylarla uyumluluk içinde kontrol etmesi. Psikolog George Trumbull Ladd'e atfedilen özlü ifade ile bilinç "uyanık olduğumuz zaman ne isek o, yani farkında olma hali"dir. Girişteki örnek sorulardan birine geri dönersek, slogan atan genç olup bitenlerin ne kadar farkında yani ne kadar bilinçli. Ayrıca uyumak, komaya girmek, hipnotize olmak, meditasyon yapmak, bağımlı madde kullanmak gibi başka tür bilinç durumları var. Ya o kişi bu türden başka bir bilinç durumunda ise? Bir de tabi, duygusal olarak acı veren bazı anı ve arzuların bastırılmasını anlatan bilinçdışı dediğimiz zihni bir durum var. Kısaca, bilinci çözümlmek şu anki bilimin gücüyle hâlâ sınırlı.

Son zaman beyin üzerine yapılan nörolojik araştırmalardan biri, 'siyasi görüşlerin' bile bilincin devrede olmadığı beynin bir fonksiyonu olduğunu gösteriyor. Yani siyasi görüşlerimiz, beynin bilinçsiz halinin sonucunda oluşuyor ve bu yüzden çoęu zaman otomatikleşiyor. Öyle bir alışkanlık ki otomobil kullanırken yanımızdaki ile konuşabilir, etrafı izleyebiliriz. Bilinç bu evrede yaptığımız işimizi kontrol etme işlevini yapmaz. Dűřünerek, bilinçle siyaseti değerlendirenlerin beyni bir bütün olarak elektrik sinyalleriyle dolu iken ve bu yüzden değerlendirme süreci yavaş iken, bilinci devreden çıkarmış siyasi görüş sahipleri için bu iř oldukça hızlı ve kolaydır. Çünkü zaten birileri onlar için dűřünmüřtür! Bir iř otomatikleştikçe daha az bilinçli denetim gerektirir.

Aslında siyasi görüşlerin otomatikleşebildiğini teyit eden başka araştırmalar var. Çokları psiko-sosya araştırmalar; bir kişinin siyasi görüşlerinin, üniversite yıllarına (17-18 yaşlara) gelindiğinde büyük ölçüde tamamen erdiğini gösteriyor. Çocukların 'otorite' ile ilk karşılaşmaları anne-baba (ilaveten belki de bakıcı!) ile başlıyor. Ev dışında üniforma ile polisler başka bir güç oluyor çocuğun gözünde. (Seni polise vereceğim,

Bardak Dizme Deneyi

BBC, bardak dizme şampiyonu 10 yaşındaki Austin Naber'i bu kez bilimsel bir araştırmanın konusu olduğu için haber yapar.⁸ Nöroloji profesörü David Eagleman dünya rekoru sahibi Naber'in yaptığı işi dener ama aradaki farkın çok açık olduğu görülür.

Bardak dizme işini yaparken Eagleman ve Naber'in beyinleri elektrotlar yoluyla incelenir. Eagleman'ın beyni bir bütün olarak elektrik sinyalleriyle doludur, zira ilk kez yapmaktadır ve yaptığı her şeyi düşünerek-bilinçli yapmak için beyni çok enerji harcamaktadır. Naber'inki ise, hareket hızına rağmen beyni çok az aktif görünür. Çünkü Naber, bu hızı kazanmak için her gün saatlerce pratik yaptığı ve bardak dizme işini içselleştirdiğinden, beyninin bu iş üzerinde fazla yoğunlaşması gerekmez. Deneyin gösterdiği şudur: Bilincin devrede olmadığında beyin çok farklı işlerimizde de etkili olur: Örneğin, siyasi görüş sahip olmak gibi.

şimdi polis gelecek! sözleri de cabası) Sonra okullu dönemlerde, kreş-okul öncesi kurumda veya ilkokulda öğretmen başlıca otorite oluyor. Çocuklar erken yaşta devletin varlığını otorite dediğimiz güçle bu figürlerin kişiliğinde algılıyor.

Çocuklarda gerçek anlamda ilk siyasi bilinç ya da siyasileşme teması, devleti yönetenleri başta devlet başkanlarını veya cumhurbaşkanını tanıyarak ve ona önem vererek başlıyor. En başta televizyon haberlerine maruz kalarak... Devlet demek, başkan demek gibi bir algı. Çocuklar büyüdükçe devlet yapısını, kurumlar ve kurallardan ibaret olduğunu anlıyor, soyut ve karmaşık tarafını öğreniyor. Toplum yapısını, kurumları ve bunların etkileşimini daha iyi kavıyorlar. Devlet başkanının kendisini değil, temsil ettiği makamın ve diğer kurumların daha güçlü olduğunu anlıyorlar. Ergenlik yaşlarında siyasi düşünceler de bir iç tutarlılık ve düzenlilik görülmeye başlanıyor. Çocuklarda 12-15 yaş arasının etkilere en açık, şekillenmeye en elverişli dönem

olarak görülüyor. Çocuktaki kişisel gelişim boyutlarının, siyasi bilincin de gelişim dinamiğini oluşturduğu görülüyor: Somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kişiselden kurumsala, duygusaldan bilişsele simgeselden içeriksele, yakından uzağa...

Gerçek siyasi bilincin oluşum evreleri:

- 4-7 yaş evresi: İlk siyasileşme teması (devlet başkanı)
- 8-11 yaş evresi: Somut kurumlar ve kurallar
- 12-15 yaş evresi: Toplum yapısının soyut ve karmaşık tarafı
- 16-20 yaş evresi: Siyasi düşüncelerde iç tutarlılık ve düzenlilik

Siyasi bilinç de, elbette bireyin kendisini bilmesi, yaşadığı çevre ve zamanı tanımasıyla ilişkili olarak gelişir. Bilincin önündeki 'siyasi' takısı, bilinçle ilgili -yukarıda belirtilen- genel

Belirsiz («Otorite» ile) karşılaşmalar

- Anne-baba (ilaveten belki de bakıcı!)
- Polis
- Öğretmen

tanımı çerçevesindedir. Ve nihayet siyasi bilinç, siyasetle ilgili her ne ise onun birey tarafından fark edilmesini anlatır. Uzun cümle ile siyasi bilinç, içinde yaşadığı toplumun, ülkenin siyasi koşullarını görebilme, iç ve dış gelişmelerini çözümleyebilme, siyasi olana ilişkin seçici olan algı ve bilgilerin zihinde açık bir şekilde yer etmesi anlamına gelir. İllaki okuma fiiliyle açıklarsak buna "süreci okuma" da diyebiliriz. Ya da harcıâlemde çokça tüketilen 'büyük resme bakmak' olarak isimlendirebiliriz. (Büyük resim strateji ve analizler gibi diplomasinin girift ilişkilerine hemen gönderme yapsa da enine boyuna değerlendirmeyi anlatır.) Bilinçsizce yapılan siyasi eylem, ancak maruz kalınan etki ve baskıyla mümkün olabilir. Terör saldırıları ve intihar eylemlerinde cesaretlenmek için kokain alıp bilincini kaybedenlerden haberliyiz.

Bilinç: Türler ve Durumlar		
<i>Bilinç türleri</i>	<i>Durumlar</i>	<i>Siyasi bilinçte örnek</i>
Açık Bilinç	Normal bilinç durumu. Uyanıklık ve farkında olma durumu. (Farkındalık, dikkat kontrastasyon gerektiren kontrollü süreçler)	Siyasi görüşünün ve eğiliminin farkında olanlar
Yarı Açık Bilinç	RAM uyku (ilk evre uyku), rüya görme, hayal/ fantezi kurma durumları (Farkındalık durumu düşük)	Kendi fanusunda bazı gerçekleri inanan gibi. Veya küçük kapalı topluluklarında kendini lider ilan edip, devlet kuranlar gibi.
Kapalı bilinç	RAM dışı uyku (derin uyku) baygınlık, anestezi durum, travma (kafaya alınan darbe), koma halleri	Bu halde olup bir süre, durumu gizlenen bazı kral ve devlet yöneticileri gibi.
Bilinçdışı	Örtük bellek; Bastırılmış, unutulmak istenen çocukluk izleri (yaşantı, anı, istek, dürtüler...) Bunlar sözle ifade edilemezler; belki, o da kısmen sanat ürünlerine yansıyabilir*.	Çocuk istismarını veya kadın tacizini telin yürüyüşüne katılan eylemcinin kendi geçmişindeki yaşanmışlığın art alan gerekçesi olması gibi. Çoğu zaman siyasette dil sürçmeleri, gaflar veya yاپ davranışlarla da karşımıza çıkabilir. "Freudcu sürçme" de denir buna.
Bilinç Oyunları	Hipnoz, meditasyon, alkol, psikoaktif ilaç ve bağımlı maddeler kullanımı halleri	Kokain alarak intihara girişen saldırgan gibi

* Bilinçdışının bilince en yakın olan bölümünde yerleşmiş anı ve yaşantılar ise bilinçli çabayla veya bazı zamanlar kendiliklerinden farkedilebilir hale gelirler. Bu zihin katmanına bilinçaltı adı verilir ve bilinçdışından kısmen farkedilebilir olmasıyla ayrılır.

Bir önceki bağlamda siyasi bilincin tanımında birey, etken öznedir. Bilinçlilik halinin, sorgulama ve eleştirel düşünmeyle geliştiğini gösterir. Ancak bazen dış ortam baskısının ve dolaylı etkilerin bireyi edilgen özne yaptığı da olur. O vakit siyasi bilinci, siyasi görüş, davranış ve değerlerin birey tarafından “benimsenmesi” olarak da tanımlamak mümkün. Bu anlamıyla politik sosyalizasyonun (politik toplumsallaşmanın) bir boyutunu oluşturuyor, siyasi bilinç. Toplumun her türlü etkisi bir girdi ise, bu etkilere maruz kalan bireyin siyasi bilinçlenmesi de çıktı oluyor. Toplumun siyasileşme sürecinde, aile, okul, öğretmen, ders materyalleri, yakın arkadaş çevresi gibi etmenler devreye girer.

Siyasi bilinçlenmede ilk etki, aileden gelir. Özellikle çocukların siyasi parti seçimi ve genel politik tutumlarda etkisini ortaya koyuyor aileler.⁹ Sonra kısmen okul ve arkadaşlık etkileri başlıyor. Siyasi ilgisi yüksek olan ailede yetişen çocuğun siyasi etkinliği de yüksek oluyor. Demokratik aile profili de olumlu yönde etkiliyor siyasi etkinlik duygusunu.

Siyasi bilinci, sosyalleşmenin sonucu olarak değerlendirdiğimizde toplumun bir ‘mahsulü’ olarak görebiliriz. Bu da, şu araştırma sorusunu doğuruyor: Siyasi bilincimiz, kendimize mi yoksa başkalarına mı ait? Bu soruya cevap arayan gazeteci yazar Hulki Cevizoglu şunları yazar: “Toplumsallaşma içindeki insan karşılıklı iletişim ve etkileşimlerinin sonucu olarak bir bilinç oluşturuyor. Filozoflar (Spinoza), psikiyatristler (Freud) ve sosyologlar (Marks) bu ortak görüşte birleşiyor. Onlara göre, ‘İnsanların bilinçli olarak düşündüğü şeylerin çoğu yanlış bilinçtir, ideoloji ve rasyonalizasyon (akılcılaştırma) sonucudur.’ Bir başka deyişle, oluşturulan yanlış ve sahte bilinçle insanlar, toplumsal gerçeklerden uzaklaşabiliyor, karşılaştıkları mevcut durum ne kadar saçma ve akıl dışı olsa da o durumu akılcılaştırma çabasına girerek bambaşka bir insan/toplum olabiliyor.”¹⁰

Nihayetinde iki tür bilinçten söz edebiliriz: Bireysel ve toplumsal bilinç. Bireysel olan biyo-psiko boyutla; toplumsal bilinç ise sosyal şartlarla biçimlenir. Siyasi bilinç, bunlardan her ikisiyle ilgili elbette; en fazla da toplumsal olanla... Çoğu zaman hemen herkes bireysel davranışlarının kendi kişisel davranışları olduğunu

varsayar; bunların o kişinin yaşadığı toplumun ortak mirasından kaynaklanan davranış, düşünme, duyma biçimlerinin bir sonucu olan toplumsal bilinç tarafından belirlendiğinin bilincine varan çok az kişi vardır. Ancak mesele, toplumun bizdeki bilinç üzerindeki etkisini yadsımadan, bireysel bilinç süreçlerini olabildiğince özerkleştirmek. Böylelikle kişi, yaşadığı toplumun var olan özelliklerini yakından bilirken, kendi öz bilincinin oluşumuna izin verir.

Siyasi bilincin derecesi, kişinin siyasete olan ilgi ve bilgisiyle doğru orantılı seyrederek. Siyasi bilinci 'yüksek' olanlar, siyasetle her biçimde ilgilidir. Siyasete ilgisiz apolitik bireylerin siyasi bilinci doğal olarak 'düşüktür'. Böyle olunca Diyarbakır'da yaşayan biri ile İzmir'de yaşayanların siyasi bilinçlerinin aynı olmayacağını düşünebiliriz.

Siyasi bilincin oluşumunda bilginin önemi de ortada. Biz buna "siyasi biliş" diyoruz. Biliş, bir şeyi iyice anlamış ve tanımış olmayı anlatır. Eski karşılığı, vukuf. Siyasi bilişte, özellikle hak, siyasi süreç, yakın tarih, siyasi sistem hakkında bilgi boyutları öne çıkıyor. Siyasi bilinçlenme bu alanlarda hemen her şeyi ayrıntılı bilmeye yöneltir. Burada önemli olan daha çok devlet yönetimini ve işleyişini iyi bilmektir. Sözgelimi, cumhurbaşkanının yetki sınırları, müdahale edebileceği noktalar, yasama organının işleri, yargının işleyişi... Böyle bir bilinçlenmenin imkânı, devlet şeffaf olduğu sürece açık toplumun bir icabı olduğunu belirtmek gerek. Kapalı toplum ve baskılı rejimlerin cari olduğu yerlerde bu mümkün olmaz. Kanunlar hangi sâikle hazırlanır? Kimler hazırlar? Gerekçe, toplum dinamiği olur mu? Herhangi bir duyarlılık kanun hazırlığına götürür mü? Bu gibi sorulara cevap bulunamaz. Siyaset okuryazarlığı sahip olunan bu bilinçlenmeyi sorgular.

Altı çizilesi satır:

Siyasi bilinç, bir kişinin içinde yaşadığı toplumun, ülkenin siyasi koşullarını görebilme, iç ve dış gelişmelerini çözümleyebilmesi, siyasi olana ilişkin seçici olan algı ve bilgilerin zihinde açık bir şekilde yer etmesi anlamına gelir.

Vatandaş Rıza. Fahrettin Cüreklibatır'ın ya da Yeşilçam'daki bildik adıyla Cüneyt Arkın'ın hem yönettiği hem de başrolde oynadığı 1979 yapımı politik drama filminin adıdır. Zanaatkâr olarak zar zor geçinen Rıza'nın oturduğu gecekonduyan çıkarılması üzerine başlayan bir mücadeleyle konu edinir. Rıza, karakter olarak munis biridir; çaresiz kaldığında haklının gücüne kadercilikle sığınan biri olarak resmedilir. Filmin afişindeki Rıza fotoğrafı da kasketi, sade takım elbisesi ve elleri önde birleşmiş haliyle gösterilir. Rıza'nın sol koltuğunun altındaki ekmek, ona ekmeğinin peşinde havası verir. Filmin çekildiği 1979'un politik koşullarında yumuşak mesajı ile hak arayışını ılımlaştırma gayreti sezilen bu filmin sonu propagandif bir öğe taşır: "Kalk, ey vatandaş!". Bir yerde Vatandaş Rıza olursa; gerektiğinde tek başına da kalsa onun gibi vatandaşlığın hakkını sonuna kadar savunan birileri çıkarsa işler düzelir mesajı, filmin önermesidir. Yönetime katılmak yalnızca vatandaşlık görevi midir? Katılmak deyince akla gelen tek seçenek neden oy kullanmaktır? Katılımcılığın başka ne gibi yolları vardır? Bu sorularla, yönetime katılmayı irdeleyelim.

Katılım; iştirak, iltihak kelimelerinin karşılığı. Ortak olmak, benimsemek manasında. Elbette biz katılım derken, siyasi katılımı kastediyoruz, yani yönetime katılım. Yönetime katılmak, siyasi süreci etkilemekle ilgili faaliyet ve fiillerinin tümünü anlatıyor. Yönetimin çeşitli kademelerindeki görevlilerin seçimi ve bunların takip edeceği politikaları etkilemek için bireyler ve toplulukların çabalarını anlatıyor. (Bir de hak vermek anlamında -bir şeye, birine- "katılmak" fiili var.)

Bugün ulus devlet modelinin öz ilkesi, yönetme iradesini, toplumdan almasıdır. Gücünü ilahi kaynaktan değil, yönetilenlerin rızasına dayandırılması uzun mücadelelerle ortaya çıkmıştır. Özellikle 1800'ler boyunca sanayileşmenin etkisiyle birçok yerde toplumun yönetim işine dâhil olması yolundaki mücadeleler çoğu zaman kanlı çatışmalarla sürüp gitti ancak nihayet halkın siyasi sürece katılma anlayışı gelişip yerleşti. Avrupa tarihine baktarsak, önce burjuvanın gücü kral, ruhban ve asillerin yönetim kudretini kırdı, sonrasında işçi sınıfları da eylemleriyle

Baykal'ın Tezi

Türkiye'de yönetime katılım üzerine ilk incelemenin sahibi Deniz Baykal'dır. Onun 1970'de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yayını olarak çıkan *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi* adlı eseri, önce doktora tezi olarak sunulmuştur. Bu eserin, sonraki yıllarda siyaset bilimcilerin bu konuya ilgi duymasında etkisi olur. Ergun Özbudun, Ersin Kalaycıoğlu, Engin Akarlı, Kemal Karpat bu isimler arasındadır mesela. 1970'lerde siyasal katılım kavramının belli özellikleri ve ne olduğu tartışmaları bir süre daha devam ederken amacı konusunda birleşilir. Buna göre siyasal katılım, siyasi liderlerin kararlarını etkilemektir.

yönetime ortak olmak isteğini kabul ettirdi. Böylece yeni teşekkül eden sosyal sınıf ve tabakalar siyaseti kendi lehlerinde etkileme ve kontrol etme gayretleri sonuç verdi ve iktidarın herkesle paylaşılacağı bir anlayış yaygınlaştı. Bugün modern toplumlar da yönetime katılma işi benimsenmekten öte, "iyi vatandaş" olmanın gerekleri arasında görülüyor.¹¹

Devlet aygıtının giderek büyüyen etkileri ve işlevleri, insanların hayatlarını doğrudan etkilemeye başladıkça, ters bir süreçle birey ve grupların da siyasete daha fazla ilgi duymasına, onu etkilemeye yönelmesine itti. Geldiğimiz noktada yönetime katılmada birey ve grupların kendilerinde bir 'baskı' oluştuğunu bile söyleyebiliriz: kâh ihtiyari, kâh mecburi bir baskı.

Tarihi arka plan özeti, yönetime katılma sürecini nihayetinde iki nedene bağlar: 1) Sanayileşme etkisi ve 2) Bireyde oluşan iç baskı. Sanayileşme sürecini, ticarileşme-şehirleşme-okullaşma zinciriyle düşünürsek bu olgular toplumu değiştirirken, bireyler de devletin gücünü azaltmak için yönetime dâhil olmada kendilerinde baskı hissederek.

Bugün demokrasilerde yönetime katılmanın bilinen yolu (biçimi), seçimlerde oy kullanmaktır. Oy verme hakkını elde etmek de kolay olmadı.

Oy kullanmanın demokrasi açısından değeri ortada elbette. Buna karşılık, son yıllarda, oy kullanma oranı en ileri demokra-

silerde bile gözle görülür oranda düşme eğilimi göstermektedir. ABD ve Avrupa'da seçimlere katılım oranı ortalamada yüzde 65'i geçememektedir.

Yönetime katılmanın yalnızca oy verme ile ilişkilendirildiği ülkelerden biri de Türkiye'dir. Bereket ki, ABD ve Avrupa ülkelerine kıyasla Türkiye'de seçimlere katılım oranı oldukça yüksektir. Çok partili seçimlerin gerçek anlamda başladığı 1950'den itibaren genel seçimlere katılım oranları belli aralıklarla şöyledir: 1950'de % 89,3, 1965 %71,3, 1987 %93,3, 1999 % 87,1, 2007 % 84,2, 2018 %84,3. Yerel seçimlerdeki katılım oranları da benzer oranlarda seyreder. Anayasa değişikliği sağlayan 6 referandumda, en yüksek katılıma % 97,6 ile 1987'de; en düşük katılıma ise % 67,5 ile 2007'de yapıldığını görüyoruz. Bu anlamda var olan bir sorun olduğundan değil ancak bir sorun olabileceğinden dolayı -katılımın muhtemelen daha düşük çıkabileceği endişesi ile- son yıllarda oy verme çağrıları her platformda yinelenmeye devam eder: "Herkesin sözü eşit, herkesin oyu bir. Kime verirsene ver, oy ver!", "'Bir oyla ne fark eder?' deme". "Herkes gibi sen de çok önemlisin, farkını ortaya koy. Fikrini ortaya koy. Kimi destekliyorsan destekle, birine oy ver. Kime verirsene ver", "'Ben mi kurtaracağım memleketi?' deme. Oy senin sesin! Sesini duyur, oy ver!", "Boş verme oy ver!", "Koyverme; oy ver"... Hele yerel seçimlerde az sayıdaki oyların ne denli belirleyici olduğu, bir oyla bile seçimin sonucunun değişebildiği görülünce 1 oyun bile önemi ortadadır.

Oy verme yaşının ortalama 18 olduğu dünyamızda son yıllarda seçilme yaşının da küçültülmesi yeni bir eğilim. Türkiye'de 2017 Referandumunda seçilme yaşının 25'ten 18'e indirilmesinin ardından, 24 Haziran 2018 Seçimleri için 18 yaşını dolduran herkes milletvekili adayı olmaya hak kazandı. Meclise giren genç milletvekilleri, biri Adalet ve Kalkınma Partisi; diğeri Halkların Demokratik Partisi olmak üzere iki milletvekiliydi: Rumeysa Kadak ve Dersim Dağ. Her ikisi 1996 doğumlu olarak seçim yılı olan 2018'de 22 yaşlarındaydı. İstanbul milletvekili seçilen Rumeysa Kadak, seçim sonucu açıklandığında henüz bir hafta olmuştu üniversite hayatını bitireli. Marmara Üniversitesi İngilizce bölümü mezunu olan Kadak, öğrenciliğinde Münazara ve

Hitabet derneğinde faaldi. Annesi ev hanımı, babası çiftçi olan Diyarbakır milletvekili Dersim Dağ ise Mardin Artuklu Üniversitesi Kürt Dili ve Edebiyatı bölümünü okumaktaydı seçildiğinde. En genç bu iki milletvekili dışında 18-29 yaş aralığında olan parlamenter sayısı toplamda 8 kişiydi. Meclis aritmetiğinde toplam 600 olan milletvekili sayısı içinde “genç milletvekili oranı % 1,3 olarak kaldı.

Ancak bugün oy kullanmak, yönetime dâhil olmanın tek yolu değil. Olsa olsa ilk akla gelen alışılmış bir yol. Böyle de kabul edilmiyor artık. Yönetime katılım göstermenin başka araçları da var. Rousseau’nun iddialı sözü hatırlardadır: “Bir halk temsilcilerini seçtiği zaman, artık ne özgürdür ne de vardır”. Yani halk seçerken özgürdür ama seçim biter bitmez ‘köleye’ dönüşür. Rousseau, haklı olabilir mi? Seçim sonrası, kimi kişi ve kesimlerin yönetimden beklediklerini bulamaması, sistemin kendilerince başarısızlığı, beklentilerinin tersine icraatla karşılaşmaları, bazı grupların kendilerini dışlanmış hissetmeleri bilinen oy verme dışında yönetime katılmanın yollarını çeşitlendirmiş, biraz da zorlamıştır.

Farklı bakış:

Rousseau Paradoksu

Bu noktada farklı düşünmeye kanat açmak için siyaset felsefesinde katılımcı demokrasi fikri ile Rousseau'yu hatırlamak icap eder. Yönetime katılmak işi bireysel özgürlüğümüze ket vurur mu? Yani birileri katılmak istemiyorsa, kendilerini tamamen siyasetin dışında görüyor ve yalnızca kendini özel arayışlara yöneltmişse... 'Bencil' olan bireyleri zorla siyasete katılmayı zorlayacak mıyız? Böyle olunca o kişinin özgürlüğüne karşı gelmiyor muyuz? Görüldüğü gibi bu, zor bir meseledir. Fikirleri uzlaştırmak da zordur. Rousseau bu soruya bireylerin 'vatanı' olarak toplumun ortak çıkarı için "genel iradeye" bağlı kalması gerektiği düsturuyla çözer. Yani kişilerin hem kendileri için özel iradesi, hem de toplum için bağlı olacağı genel irade(-si) vardır. Totaliter rejimlerin bu noktadan hareketle Rousseau'dan ilham alabildiklerini düşününce Rousseau'nun tezi de bir çelişkiyi barındırıyor aslında. Çünkü faşist lider Mussolini bile Rousseau'nun bu fikirleri ile ortak çıkar pahasına -ki bunu haklılaştırmanın savı olarak gördü- kişi özgürlüğünü tamamen sindirdiğini bilmekteyiz. Yeniden düşünüşle yönetime katılmanın nihayetinde kişilerin kendilerinde kalacağı ancak bunun için bilinçlenme ile vicdanlarda bir iç baskı oluşturulabileceği inancını taşımak dışında bir yöntem yok gibi görünüyor.

İşte bu yüzden modern temsili demokrasiler oy verme işlemi ni olağan katılma (conventional participation) olarak görürken, geride kalan faaliyetleri olağan-dışı katılma (unconventional participation) olarak isimlendirmektedir. Olağan siyasi katılmanın oy verme dışında kalan bu uygulama yollarını birkaç satırda yazalım: Dilekçe verme; ilan yapıştırma, imza kampanyası, anket düzenleme, bildiri açıklama, yayınlama ve dağıtma, basın kullanma olarak sıralanabilir. Kimi hallerde dava yolunun topluca kullanılması, ilgililere yapılan ziyaretler, tartışma ve propaganda toplantıları, gösteri yürüyüşleri, mitingler sayılabilir. Elbette burada atlanabilen yeni yöntemler akla getirilebilir. (Buna olağan-dışı isimlendirmesi yasa dışı anlamı getirmemelidir, yalnızca çok bilinenden ayrı sıra dışılığı anlatır.)

YÖNETİME KATILMA YOLLARI

Olağan katılım

- Oy kullanmak

Olağan-dışı katılım

- Bildiri açıklamak ve yayınlamak
- Kamuoyu açıklaması
- Etkinlik çalışmaları
- Gösteri yürüyüşü ve mitingler
- Kanuni protesto
- Toplu dilekçeye imza koyma
- Bireysel tepkiler
- Sosyal medya kampanyaları
- Ombudsman

...

Şimdi bu olağan-dışı katılım yolları üstünde duralım.

Gözlemek: Her ne kadar aktif bir hareketliliğe/davranışa yol açmasa da siyasi olayları gözlemek yönetime katılım yollarından biridir. En geniş yaklaşımla siyasi gelişmeleri yakından takip etmek, güncelitenin konuşulup tartışılması kamuoyunu biçimlendirmede etkili olur. Yani oluşan genel fikir ya da eğilim, yönetime katılımın dolaylı da olsa bir yolu olabilir. Fransız tarihçi-sosyolog Pierre Rosalvannon, bu gözetleyiciliği bir eylem biçimi olarak “uyanıklık” olarak açıklar. Ona göre gözetim, kendi başına bir şey üretmese de çekingen bir durum diye görülüp bir kenara atılamaz.¹²

Bildiri açıklamak ve yayınlamak: Belirli konuda bir hoşnutsuzluğu veya yapılan bir işin teyidini belirtir. 1974 Kıbrıs Barış harekâtındaki birçok kurumun açıklamaları destek mahiyetindeydi, örneğin.

Gösteri yürüyüşü ve mitingler: İngilizce buluşma, karşılaşma anlamındaki meet kelimesinden türetilen meeting’in Türkçe söylenişiyse ve daha çok politik amaçlı gösteri anlamıyla geçtiğini belirtelim. Bir olaya dikkat çekmek için çoğunlukla açık yerlerde yapılan toplantı veya buluşmalardır. Küçük bir olay vesilesiyle patlak verebilir ve daha çok hoşnutsuzluk gösterilerine dönüşür. Bu tür gösteriler önceden planlanmaz; tarih ve yer o anda gelişir. 2015 başında bir üniversite öğrencisi olan Özgecan Aslan’ın cinayeti sonrası çeşitli kadın platformlarının bir araya gelerek yaptıkları nümayışleri bu minvalden sayabiliriz. Nitekim çeşitli

yasal düzenlemelere girişilmesini -yavaş da olsa-, cinayet akabindeki bu gelişmelere bağlamak gerekir.

Sivil itaatsizlik: Diğer adı pasif direniş. Fikir kökü ABD’li yazar Henry David Thoreau’nun 1849’da çıkan kitabında bulunur, ancak daha çok Hindistan’ın kurucusu Mahatma Gandhi ile hatırlanır. Onun ülkesindeki İngiliz yönetimine karşı 1930’daki tuz yürüyüşü eylemi sivil itaatsizliğin çarpıcı örneği olarak akıllara kazınır. Sivil itaatsizlikle amaç, şiddet içermeyen eylemlerle bir uygulama veya kanunun yanlışlığını göstermektir. Türkiye’de bazı öğretmen sendikalarına bağlı öğretmenlerin okula kot pantolonla veya kravatsız okula gitmeleri böyle bir itaatsizlik örneğidir. Fiziki bir çatışmaya elvermediğinden barışçı görülür ve çoğu zaman idareler hoşgörmeyi yeğler. En fazla zorda kaldıklarında ihtar çekmek durumunda kalabilirler.

Siyasi parti işlerine katılmak: Belirli görüşlerin veya çıkarların ortalamasının toplandığı örgütlü yapı olarak siyasi partilerin ilk görüldüğü 1850’lerden beri temel amacı iktidara gelmek olmuştur. İster kitle ister kadro partileri olsun aktif olanlarla faaliyet yürüten siyasi partiler seçim zamanlarında daha hareketlidirler. İşte bu, seçim “sath-ı mailinde” kampanya sürecine dâhil olmaktır, siyasi parti işlerine katılmak: Siyasi partilerin toplantılarına katılmak, yardımda bulunmak, konuşmaları dinlemek gibi. Bu tür faaliyetlere seçmenlerden çok, partililerin teveccüh ettiği bilinir. Aday için el ilanı dağıtmak, parti veya aday seçilsin diye bağışta bulunmak da bu kapsamda sayılır.

(Toplu) dilekçeye imza koymak: Bir dileği resmi makamlara ileten yazı anlamında 1930’larda kullanılmaya başlanan “dilekçe”nin eski karşılığı “arzu hâl”dir. Dilekçenin tarihi, yöneten-yönetilen ilişkisiyle başlatıldığında çok eskilere gider ancak pozitif hukukta bir hak olarak yer alması 19. yüzyılda gerçekleşir. Türkiye’de bireysel olarak dilekçe sunmak, anayasal bir haktır. Yetkili makamlara ve TBMM’ye yazı ile başvurma hakkından söz edilir. (1982 Anayasası, md.74) Dilekçe hakkının tek başlarına veya topluca kullanılması konusunda memur (kamu görevlisi) statüsünde olanlarla ilgili 2011 yılının sonuna kadar sınırlama vardı. Anayasa mahkemesinin bu yöndeki içtihadı memurların disiplin cezasını almasının önüne geçme

anlamı taşıdı.¹³ Dicle kıyısındaki tarihi yer Hasankeyf için belli aralıklarla yapılan (2012-2015-2019) imza kampanyaları bu kapsamdadır. Her ne kadar yasalar, hukuki yorumlamalarla toplu imza kampanyasına sınırlama getirebilme yetkisi taşısa da, bu etkinlikleri kolaylaştıran yeni tür araçlarla karşı karşıyayız. 2007’de ABD Delaware’de kurulan change.org, herkese çevresinde görmek istediği “değişimi” gerçekleştirebilmesi için imkân sağlayan dünyanın en büyük imza kampanyası projesi olarak dikkat çeker. Hızla büyüyerek hemen her dilde versiyonu olan bu platform, günümüzde 35 milyondan fazla kullanıcısı ile ücretsiz ve kâr amacı gütmeyen bir sosyal medya sitesidir. İsteyen her kişi, siteye kayıt olmak şartıyla dilediği bir konuda imza kampanyası başlatabilir. Nitekim benzer başka platformlar da peşi sıra kurulur.

(*Kanuni*) *protesto yürüyüşü*: Protesto, İtalyanca protestare kelimesinden gelir ve önceleri deklare etmek, açıklama yapmak anlamında iken -ki “protesto çekmek” deyimini bununla ilgilidir- zamanla bir şey veya biri lehine şahitlik etmek anlamına evrilmiştir. Toplumsal hareketlerin çokça görülmeye başlandığı 19. yüzyılda ise karşı tavır alma anlamı kazanır. Protesto etmek, tüm demokrasilerde bir “hak”tır. Çünkü haksız bir uygulamaya bir itiraz, özgürlükle ilişkilidir. Türkiye’de yürürlükteki anayasada protesto; gösteri ve toplantı yürüyüşü bahsinde geçer. Şöyle bir hüküm vardır: “Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.” Anayasal bir hak olarak protesto gösterileri, barışçıl oldukları, kamu düzenini ve kamusal hayatın akışını ağır biçimde ve sürekli olarak aksatmadıkları sürece bu hakkın kullanılabileceğini gösterir. Örneğin hijyen şartları bozulduğunda veya esnaflar işlerini yapamadığında, protestolara sınırlamalar gelebilecektir.

Siyasetin temsilcileriyle doğrudan iletişim yolu: Vatandaşın en fazla valilik, kaymakamlık ve belediye gibi birimlerin kapısını aşındırdığı söylenebilir. Daha çok kişisel sıkıntıların halli için gidilen yerler. Bir de iş ayarları için parti teşkilatlarında nüfuz arayışları vardır. Eğitim seviyesinin ilkokul mezunluğu seviyesinde gezindiği geçmiş yıllarda yüz yüze iletişim, meramı daha

iyi anlatabilmenin yolu olarak benimsenmişti. Ancak son yıllarda eğitim seviyesinin artmış olması yazılı talepleri (mektup-e-posta) bir yol olarak daha çok artırmakta. Hem zahmetsiz ve masrafsız hem de yazılı olanın kayıtlı olmasından dolayı etkisi daha fazladır.

Kendiliğinden oluşan bireysel tepkiler: Yaşanmışlıkların belirlendiği, çoğu zaman hazin öykülerle dolu olan tepkilerdir. Afro-Amerikan olan Rosa Parks, 1955 yılında otobüste koltuğundan kalkıp beyaz bir yolcuya yer vermemesi ve otobüs şoförünün ısrarına rağmen tavrını değiştirmemesi ile başlayan olaylar, bir anda onu insan hakları savunucularının simgesi haline getirmiştir. Türkiye’de 2001 ekonomik krizinde başbakanlık önünde yazar kasayı yere atan esnafın tepkisi de hatırlardadır.

Sosyal medya etkileri: İki kişinin yan yana duran bilgisayarlarından birbirlerine e-mail atması ile sosyal medya tarihini başlatırsak 1971 yılını milat kabul edeceğiz. 1990’larda blog sayfalar ve web siteleri ile bu ağ genişler. Şüphesiz daha hızlı ve büyük atılımlar milenyumla başlar. Şimdilerde o kadar kanıksanıldı ki 2 binli yılların başında doğanlar, eskiden beri böyle bir ağın hep var olduğunu sanırlar. Dolayısıyla herkesi içine alan bir iletişim-haberleşme örgüsü içindeyiz*. Sosyal medyanın toplumsal gücü ve etkisi bu süreç içerisinde akademinin ilgi alanındadır. Çoğu siyasinin görüşlerini, önemli kararlarını sosyal medyadan duyurduğunu görmekteyiz. Üstelik hayatlarında hiç karşılaşmayan uzak diyarlarının insanları sosyal medyada yeni bir hareket ve oluşum içinde olabiliyor; böylece politik tutum ve tavırlar geliştirebiliyor. Örneğin Türkiye’de hızla artan bireysel silahlanma ve

* Kültür teorisi ve felsefe üzerine çalışan Güney Koreli yazar Byung-Chul Han’ın bu yeni zamanı “dijital psikopolitika çağı” olarak tanımlar. Bu çağda vatandaşa “tüketici” olarak bakılır, ona göre. Siyasete de ‘gerçek’ bir ilgi gösterilmemektedir: “Siyasete sadece edilgin bir biçimde, homurdanarak, şikâyet ederek tepki verir, tıpkı hoşuna gitmeyen hizmet ya da mal sektörüne yaptığı gibi.” İnsanlar kendine ait ne varsa kolayca paylaşıp bıraktıkları dijital izleriyle Big Dataya veri malzemesi olurken edilgin bir varlık olmaya doğru gittiğini belirtir. Yeni ileri teknolojilerin şimdiden sonra insanları yönlendirmeye evrildiğini söyler. Dolayısıyla psikopolitika onun gözünde özgürlüğün yeni krizi olarak karşımızdadır. (*Psikopolitika*. İstanbul: Metis Yayınları, 2019, s.20-21)

bilinçsizce silah kullanma sonucu yaşanan acılara dikkat çeken Umut Vakfı, internet üzerinden açtığı katılım formu üzerinden bireysel silahlanmaya hayır kampanyası başlatır ve buna 30 bine yakın kişi destek verir.

Kamuoyu açıklamaları: Basın açıklaması olarak da bilinir. Bir ihtiyaç ve gereklilik üzerine yapılır. Kişi, kurum ve platformların yaptıkları çoğu zaman "... Kamuoyuna saygıyla duyurulur" diye biten ve herkese duyurulan açıklamalardır. Basın merkezlerinde veya televizyon kameraları karşısında olabildiği gibi internet üzerinden de yapılabilir.

Etkinlik çalışmaları: Belirli amaçlar için faaliyet yürüten sivil-tüzel girişimlerin uzmanlık gerektiren çalışmaları siyasi süreçte dahil olabilirler. Örneğin Eğitim Reform Girişimi (ERG) ve/ya Türk Eğitim Derneği Düşünce Kuruluşu'nun(TEDMEM) özellikle eğitim alanında politika öneren, alternatif sunan çalışmaları bu kapsamdadır. Milli Eğitim Bakanlığının 2018 Vizyon Belgesini açıklamadan önce ERG ve TEDMEM'den birkaç yetkiliyi Ankara'ya davet ederek sorunları tartışması da bu etkililiği kanıtlar. Benzer şekilde mali reform paketlerinin içeriklerinin TÜSİAD, TOBB, MÜSİAD gibi kuruluşların çeşitli raporlarına dayandırılması etkinlik çalışmalarının önemini gösterir.

Ombudsman: İsveççe bir kelime olan ombudsman arabulan kişi (arabulucu) anlamına gelir. Memnuniyetsizlik durumlarını değerlendirip taraflara çözüm üretme işini anlatıyor. Kurum ismi olarak Kamu Denetçiliği (kısa adı KDK) olarak Türkçeye çevrildi ancak resmi web sitesi ombudsman.gov.tr olarak geçiyor. Türkiye'de 2012'den beri faal olan bu kurum, idarenin "haksız" işleyişine ve uygulamalarına karşı halkın avukatlığını üstlenmektedir. Kişilerin mahkemeye gitmeden idareyle olan sorunları çözmek, temel amaç. Bu yüzden mahkemelerde biriken iş yükünü azaltma gibi işlevi de var. KDK'nin denetim görevi, TBMM ve yargı kurumlarını kapsamıyor. Başvuranın iddia ve şikâyetleri üzerine gerekçe ve değerlendirme içeren karar, 'tavsiye' kararlardır. Kurumun, karar örneklerine bakılırsa hemen her konu dikkate alınır: Kıdem tazminatının ödenmesinden, fazla mesaiye ücret ödeme, yüksek lisans başvurularının telefonla alınması, yardımcı doçentin yabancı dil sınavına

itirazı, UBER taksicilikte düzenleme isteği, sınav itirazları, semt pazarının yerinin değiştirilmesi, Türkiye Futbol Federasyonunun aykırı işlem yaptığı gibi ihbarlar...¹⁴ Gerekli kimlik bilgilerinin doğrulanmasından sonra valilik ve kaymakamlıklardan de yapılabilirdi gibi elektronik başvuru da alabiliyor.

CİMER: Türkiye’de cumhurbaşkanlığı iletişim merkezinin adı. 2006’dan beri faal olan CİMER (*Önceden BİMER’di*) vatandaşların talep, şikâyet ve önerilerini doğrudan cumhurbaşkanına iletilmesini sağlayan bir elektronik sistem. Her akıllı esenin “Seni CİMER’e şikâyet edeceğim” sözü ihbar kültürünü yayan tarafıyla eseflenilse de vatandaşın son çare olarak baktığı bir mecra gibi işlev görür. Verilere göre, 2019 yılında 3 milyonun üzerinde –ki bir önceki yıla göre % 10 artışla- başvuru yapılmıştır.¹⁵ CİMER’in daha çok, istenen konu ve sorunu, ilgili kurum veya makama ileten bir rutin işleyişi vardır. Yazı en tepe noktadan gelince harekete geçmemek mümkün değil, elbette. Zaten CİMER, kuruluş amacını, vatandaşın devletle ilişkilerinin hızlı ve kolay aracılık edilmesi olarak açıklar.

O halde, özet biçiminde, Türkiye’de beliren –kesinkes olmasa da evrensel ilkeler de içeren- yönetime katılma biçimlerini şöyle sınıflayabiliriz:

-Yalnızca oy kullananlar: Seçimden seçime –referandumlar dahil- katılma düzeyi en pasif kategori bu. Ancak belli süreler için hükümet belirleyen bir etkisi var.

-Birey olarak katılanlar: Daha çok kendi sorunlarını çözmekle ilgili işleri kapsar. Devlet memuruyla yaşanan sorun, ticari bir alışverişte müşteri memnuniyetini etkileyen olumsuz durum vs... Çok nadir olsa da, kişisel bir konu toplum desteği ile yaygın bir istek haline dönüşebilir.

-Örgütlü yapılar içinde katılımcılar: Kişisel olmaktan öte belirli toplum sorunları adına belli amaç için bir araya gelmiş toplulukların siyasi süreci etkilemesidir. Ya da grup örgütlülüğü biçiminde meslek kuruluşları, çıkar grupları olarak resmîleşmiş ve resmîyet kazanmamış toplulukların yaptıkları da bu kısımdadır. İnternet ve sosyal medyanın da bu türden topluluk oluşturma mecraları haline geldiğini belirtelim.

-*Siyasi partiler yoluyla katılanlar*: Siyasi partiye destek için yapılan kampanya faaliyetleridir. Pragmatik partiler oylarını artırma eğiliminde olup diğer katılma biçimleriyle ilgilenmez iken ideolojik partiler oydan ziyade başka katılma süreçlerini işler.

Edward Said Meselesi Hakkında Açıklama:

Arka plan: Lübnan asıllı ABD vatandaşı ve karşılaştırmalı edebiyat profesörü olan Edward Said (1935-2003) Oryantalizm kitabıyla daha çok tanınır. Onun 2000 yılında Lübnan sınırından İsrail tarafına taş atarken gösteren fotoğrafın yayımlanmasının ardından, Columbia Üniversitesinde Yahudi öğrenci toplulukları, Said'in kışkırtıcılık yaptığını

ileri sürerek cezalandırılmasını, dahası görevden uzaklaştırılmasını istediler. Ancak Colombia Üniversitesi aşağıda yer verilen resmi açıklama ile taş atmanın kimseyi hedef almadığını, bu tepkinin hiçbir yasayı ihlal etmediğini ve onun bu davranışının akademik özerklikle çelişmediğini belirterek talebi reddeder.

*Kamuoyu açıklaması:*¹⁶

"Edward Said Meselesi Hakkında:

Columbia Üniversitesi Öğrenci Konseyi, profesör Edward Said'le ilgili kampüsteki tartışmada idarenin pozisyonuna ilişkin bir açıklamada bulunmamızı talep etti; bu yazı, Rektör Rupp ve kendi adıma verdiğim cevaptır. Bugüne kadar bu açıklamayı yapmaya yanaşmadım, çünkü bana göre burada Columbia'da benimsenen değerler, başından beri gayet iyi bilinir ve açıktır, teyide ihtiyaç duymaz. Yine de bunu yapacağım zira kimi zaman herhangi bir büyük üniversitenin dayandığı temel prensipleri tekrar etmek yerindedir ve bu, o zamanlardan biri olabilir. Öğretim üyelerinin hakları ve dokunulmazlıkları, Üniversite Yönetmeliğinin Columbia'daki 'akademik özgürlüğün' tartışıldığı bölümde açıklanmaktadır:

'Akademik özgürlük gereğince, ders anlatan herkes sınıfta konuları tartışırken özgürdür; araştırma yaparken ve araştırmalarının sonuçlarını yayımlarken de özgürdür ve özel veya kamusal

alanlardaki açıklamaları ve bağılılıkları nedeniyle Üniversite tarafından cezalandırılmaz; ancak akademik camiadaki konumlarından kaynaklanan yükümlülüklerini akıllarından çıkarmamalıdır.’

Profesör Said’in ve üniversitenin diğer mensuplarının faaliyetleri, akademik özgürlüğe ilişkin bu kurallarla korunur. Columbia’da bir ifade nizamnamesine inanmıyoruz ve bir ifade polisi gibi de davranmamalıyız. Profesör Said’in sınırda öteki tarafa taş fırlatması meselesine gelince: bildiğim kadarıyla, taş birisini hedef almış değil; herhangi bir yasa ihlâl edilmiş değil; herhangi bir yasal şikâyetle bulunulmuş değil; Profesör Said’e karşı cezai veya asli bir dava açılmış değil. Elimizde kulaktan dolma bilgiler ve Profesör Said’in kendisinin inkâr ettiği çeşitli iddialar var.

Bunlara inanç duyarız ya da duymayız, Profesör Said, Üniversitenin karışamayacağı, koruma altındaki ‘açıklamalar ve bağılılıklar’la iştigal etmiştir. Profesör Said hakkında, bizim ülkemizde veya başka bir ülkede dava açılabilirse onu Üniversitenin davranış kurallarına dayanarak cezalandırmak uygun değildir. Kısaca Üniversite, bir mensubunun fikirlerini açıklamasına veya davranışlarına karşı, bunlar cezai veya asli bir davanın konusu olsa da, herhangi bir yaptırımda bulunamaz. Tepkiyi, koşullar belirler.

(...) Bu tartışma, taş atmaktan çok Üniversite’nin yapısıyla daha temelden ilgili, çünkü bence bu, Profesör Said’in herkesçe bilinen siyasi görüşleriyle bağlantılı olmasaydı, ateşli ve sürüp giden bir tartışmanın konusu olmazdı. Bu mesele, büyük bir Üniversitenin temel değerlerinin neler olduğuyla doğrudan bağlantılı.

Bir üniversite için, siyaseten egemen ideolojinin pasifleştirici etkisinden korkmadan görüşlerini ifade etme özgürlüğüne sahip bireylerin söylem özgürlüğünü korumaktan daha temel bir şey yoktur. John Stuart Mill, olağanüstü eseri Özgürlük Üzerine’de, bir insanın kendi fikirlerini çürüten ya da tehdit ediyor görünen ve çoğunluk tarafından benimsenmeyen fikirlerin ifade edilmesini desteklemenin, neden özgürlük için son derece önemli olduğunu etkileyici bir şekilde tartışır: ‘Eğer tüm insanlığın, farklı düşünen tek bir kişiyi susturmasını haklı buluyorsanız, gün gelip de o tek kişi iktidarı ele geçirdiğinde tüm insanlığı susturmasına karşı çıkmaya da hakkınız olmaz...’

Sınıfta veya dışarıda ifade edilen ve bize çirkin gelen fikirlerin, bizim “gerçek” kavrayışımızı yerinden eden, önyargılarımızı ve peşin hükümlerimizi sorgulayan fikirlerin, akademik düzenimi-

zin temel yapısını tehdit etmedikleri sürece güvence altına alınmaları gerekir.

Öyleyse Profesör Edward Said çevresinde dönen tartışma, fikirlerin serbestçe ifade edilmesini engelleme veya Profesör Said'i cezalandırma çağrıları içermediği sürece bizi rahatsız etmemeli. Profesör Said'in veya onu eleştirenlerin ifade özgürlüğünü kısıtlama fikri, her ne kadar iki konum da muhalifleri için sevimsiz olsa da, hepimize ve akademik özgürlüğe yönelik bir tehdit oluşturur. Öğretim üyelerimizin fikirleri üzerine böylesi kısıtlamalar getirmek, bu üniversitenin saygı duyulan bir niteliği -çoğunluğun kabul edilmez olarak nitelendirdiği fikirlere hoşgörü göstermesi- üzerinde uzun süre etkili olacak olumsuz sonuçlar doğuracaktır. (...) Profesör Said'in bir üniversite profesörü olduğu için korunaklı bir konumu olup olmadığı meselesine gelince; böyle bir konum söz konusu değil. Akademik özgürlük hakları bağlamında Üniversite profesörlerine ayrıcalıklı bir muamele yapılmaz. Tüm öğretim üyelerimiz Profesör Said'le aynı haklara sahiptir, daha az ya da daha çok değil. Edward Said bir Üniversite profesörü çünkü kendi alanında büyük bir isim; yeni bir çalışma alanı yaratmış bir insan. Edward Said'in çalışmaları ve düşünceleri üzerine diğer üniversitelerde verilen dersler ve yayımlanmış kitaplar var. Öğrencileri ve arkadaşları dünyanın en iyi üniversitelerinde önemli görevlerde bulunmaktalar. Önde gelen ve etkin hümanist ve entellektüellerdendir.

Akademisyen ve eğitimci olarak yaptığı katkılar göz önünde bulundurularak kendisine en yüksek unvan, Columbia Üniversitesi profesörü unvanı verilmiştir. Yaptığı çalışmaların değerini ve Columbia'daki pozisyonunun uygunluğunu, kişinin kendi siyasî görüşlerinden farklı görüşlere sahip olduğu için sorgulaması, Edward Said'i neden Columbia'nın önde gelen öğretim üyelerinden biri olarak onurlandırdığımızı anlamamaktır. Son tartışma, özellikle de Profesör Said'in buradaki pozisyonundan uzaklaştırılması gerektiğini söyleyenler, akademik unvanların ilk çıkışındaki niyetin gerçek değerinin hâlâ geçerli olduğuna dair inancımı pekiştirdi. Eğer biz Profesör Said'in özgürce yazıp konuşma hakkını inkâr edersek bundan sonra kim susturulacak, ceza korkusu olmadan aklındakileri söyleme hakkına kimin sahip olduğunu belirleyen enginizasyoncu kim olacak; bunları da şimdiden düşünmeye başlamamız gerekir. Columbia'da öğretim üyeleri ve öğrenciler için farklı farklı belirlenmiş davranış kuralları vardır. Ancak, ifade özgürlüğünü içeren akademik öz-

gürlükle ilgili meselelerde, birine tanınıp da ötekine tanınmayan çok az dokunulmazlık vardır. Profesör Said'e yöneltilen suçlamaların benzeri bir öğrenciye yöneltilseydi, Said'in durumunda olduğu gibi niyet ve sonuca dair sınırlı kanıt bulunsa da, öğrencinin ifade ve hareket özgürlüğünü korumak için de uğraşdım. Üniversite'nin disiplin mekanizmalarının çalışmasını gerektiren bir mesele olduğuna inanmıyorum.

Öğrenciler ve öğretim üyeleri doğru olduğuna inanmadığım pek çok şeyi yapmakta özgürler, ancak o anda iktidar konumunu işgal edenlerin fikirleriyle uyuşsun diye bütünlüklü bir fikirler kümesini garantilemek için üniversitenin otoritesini hiçbir zaman uygulamam."

Jonathan R. Cole,

Columbia Üniversitesi İdari İşler Sorumlusu, 18 Ekim 2000

Kamusal Tartışmaya Dâhil Olma

ABD'li sosyolog, sosyal bilimci Richard Sennett, kamusal hayat bir zamanlar "hayat dolu"ydu der kitabı *Kamusal İnsanın Çöküşü*'nde. Ona göre, insanlar evin dışına çıkar, kendini meydana, çarşıya atar, yeni ve yabancı insanlarla kurduğu temasla yeni şeyler öğrenirdi. Kamusal hayat, aile ve yakın dostlar dışındaki dünya idi ona göre. Kamusallık, zamanla 18. yüzyıl Avrupa şehirlerinde ağırlığını yitirerek yerini "özel hayat"a bıraktı. Sennett'e göre, kamusal alanlar yaşanan mekânlar olmaktan çıkıp gelip geçilen (ruhsuz) yerlere dönüşür. İnsanların kendini özel hayatına kapattığını, bu yüzden kişiliklerimizin giderek güdükleştiğini iddia eder. Özel hayatına esir olan insanın, kamuda sessizleşirken; olup bitenlere karşı "seyreden bir insan" haline geldiğini söyler.¹⁷ Hayli önemli tespitler.

Türkiye'de popüler literatür son yılların yakıcı konusu olarak kamusallık bağlamında, kamusal ve özel alan tartışmalarından kendini kurtaramamıştır henüz. Çoğunlukla kamusal alan bir fiziki bir mekân olarak görülerek nerelerin kamusal alan olduğu tartışılabilir. (Tartışma, hizmet veren devlet memurları ile hizmet alan vatandaşların ne zaman bu alana dâhil olduğu bağla-

mında sürüp gider.) Dolayısıyla genellikle kamuyla (halkla ilgili değil, resmîyetle) ilgili işlerin yapıldığı yer anlamında kullanılır. Anlam arayışları da, daha çok hukuki boyutta seyretmiştir bu yüzden. Hukuk bilimi Roma İmparatorluğu mirası ile iki kolda ilerler: Kamu hukuku ve özel hukuk. Bu kavram çifti, teorik düzlemde birbirlerinin ayırım çizgilerini belirlemede işlev görmeye devam eder.

Kamusal tartışmanın daha eskide kökü Eski Yunan'da bulunabilir. Sokrates, yaşadığı Atina'da vatandaşlarından siyasi düzene belirlemek için kamusal işlerle ilgili –özellikle agora'da– müzakereler yapmasını istiyordu.

Alman sosyolog Jürgen Habermas'ın 1962'de yazdığı *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü* kitabıyla kamusal alanı başka tarafla görürüz. Habermas'ın fikrinde yalnızca mekândan çok bir süreci ve işleyişi anlatır, kamusal alan. Bir yanıla düşünce üretimi ve dolaşımına, dolayısıyla birbirini karşılıklı etkileme işini anlatır. Ve bu tartışmalar temelde devlet otoritesinin sınırlarını belirleme işine odaklanır. Ona göre, 18. yüzyılda ortaya çıkan burjuvazinin kültür mekânları başta kafeler, sonra edebiyat salonları henüz ortadan kalkmış değildir. İşte bu yerlerde siyasetin konuları ve problemleri rasyonel biçimde ele alınabilmektedir. Fikir gazeteleri de hâlâ etkilidir mesela. Hatta bunlar sayesinde rızaya dayalı parlamenter yönetimlere geçmek kolaylaşmıştır. Kitabın yazıldığı dönemde henüz kitle iletişim araçları bugünkü gibi varlığını hissettirmese de kamusal alanları yok edebilecek yönelimde olduğunu düşünür, Habermas. Yine de kamusal alanların birer tartışma forumları olarak canlandırılmasında iyimserdir.

Kamusal tartışma deyince Habermas'tan önce anmamız gereken isim Hannah Arendt'in bu konudaki fikirlerine yöneldiğimizde kamusal tartışmanın hangi 'şeyleri' içerdiğini anlamak zorlaşmıyor. Ona göre idarenin, hakkında anlayış belirmiş olan konuları kamusal tartışmaya girmez; asıl tartışılmalı olan henüz hakkında bir yargı oluşturmadığımız 'yeni' sorunlar olmalıdır. Bunu, konut meselesi üzerinden verdiği bir örnekle sarıhleştir-meye çalışır Arendt. Bir kimsenin ev sahibi olması ve o evinin genişliği kamusal bir mesele olmaz; ancak bir kimsenin manen

bağlandığı yerden başka bir yere gönderilmek istenmesi kamusal bir tartışma konusudur.¹⁸

Bu görüşler 1990'larda akademik çalışmalarda daha çok görünür olan müzakereci demokrasi (deliberative democracy) ile temas kurar. Müzakereci demokrasi, toplumun ortak yararının ancak tüm vatandaşların katılacağı kamusal tartışma ile belirlenebileceği fikrine dayanır. Bunun için karşılıklı konuşma ve tartışmayı mümkün kılacak özgür bir kamusal ortamı önemser. Yalnızca temsilcilerle değil, doğrudan vatandaşlarla karar alma sürecine dâhil edilmesinin altı çizilir. Habermas ve takipçilerin adıyla anılan bu fikre, temsili demokrasinin kusurlarına odaklanarak –ama onu tamamen dışlamadan- doğrudan demokrasiye yönelme veya tutunma çabası olarak bakılabilir.

Yine Habermas'a geri dönersek... Araçlar değişse de Habermas, "iletişimsel eylem" dediği tartışmanın özde yararına inanır. Kamusal içerikli tartışmalar, siyasi düzen ve normların dayanağı olurken ikna edici, hak verdiren, akılcı söylemiyle genel uzlaşmayı sağlar. Dolayısıyla kimin söylediğinden çok ne söylendiğine bakan bir yanı vardır bu kamusal tartışmaların. Vurgularsak, kişinin kimliğinden çok düşüncenin kendisine önem verme baskındır. Bir çeşit verimli fikir alışverişine imkân veren, çözüm öneren ve bu haliyle eleştirel tartışmanın ilkelerini belirleyen bir rehberdir. Dolayısıyla başına "sanal", "küresel", "dijital" gibi sıfatlar getirilse de yeni ve dönüşen kamusal alanlar, eleştirel, akılcı ve müzakereci tartışma ortamları olabildikçe Habermasçı anlamda kamusal potansiyeline sahiplerdir.

Bu, elbette bazı ikaz notlarını akılda tutmayı gerektiriyor. Zira yeni medya teknolojileri –özellikle internet ve sosyal medya- akıl ve eleştiri ile olan değil, manipülatif olarak oluşturulan bir kamusalığa daha çok imkân sağlıyor. Olağanüstü derecede bilgi akışı ve etkileşim sağlasa da, farklı görüşleri temsil etse de akıldan çok duyguların hâkim olabildiği mecralardan söz ediyoruz. Şu durumda belirtmek gerekir ki, ihtiyaç olunan şey, tartışmaların ciddi zeminlere çekilmesidir.

Kabul edelim. Türkiye'de tartışma; gürültü, patırtı, harala gürele anlamında kötü çağrışımlarla malul bir kelimedir; henüz enine boyuna müzakere etmenin adı değildir. Yaygın algı da bu

yönde. TDK'nin sözlüğünde tartışmanın anlamı, karşılıklı ağır sözler söyleyerek yapılan "çekişme, atışma, ağız dalaşı, dil dalaşı, dil kavgası, ağız kavgası" kelimeleriyle açıklanır. Gerçi kelime kökenine inildiğinde de bu kötücül anlamı buluyoruz. Sözgelimi Ahmet Vefik Paşa, 1876'daki *Lehce-i Osmanî*'sinde, tartışmak için bahis ve iddia üzerine bir şeyi tarttırıp zabt etmek, mu'anede (inatlaşmak), keşâkeş (çekişmek) demiş. Daha yenice *Kubbealtı Lügati*, yeni bir isim ve bir iş olarak bir konuyu değişik görüş açılarına göre karşılıklı ele alıp savunma anlamı vermiştir.

Tartışmanın eski karşılığı münakaşa da benzer anlamları verir; ağız kavgası, çekişme... Kelimenin Arapça olan kökeninde nakaşa; çatma, vurma, saplamayla ilgili. (Eskiden kalma "Tokat nakşetmek" sözünü hatırlayalım.) İngilizcede tartışma kelimesi için -debate, dispute, arguing, discussion..- gibi 20 kadar karşılık vardır.

Toparlarsak... Kamusal tartışma, kendinle ilgili değil halkla ilgili aleni bir tartışmaya girmek demektir. Halk yararına bu tartışmaya öncülük etmek, liderlik etmeyi anlatır. Altını çizelim, buradaki kamusal 'ben'i dışlayan ve 'biz' zamirini öne çıkartan diğerkâmcı bir kavram. Özel çıkar ve statüyü dışarda tutan bir kavram. Bu bakımdan ortak iyi için akıldan geçen konularda bazı kişilerin düşünce açıklamalarıyla ortaya çıkan bir sağduyuyu ifade eder. Kamusal alanlar da meydan, sokak, kahvehane, lokal/dernek/birlik odaları olabildiği gibi, gazete, internet, televizyon gibi yeni alanlar da olabilir. Eğer bahsedilen ölçü ve düzeyi koruyorsa, pekâlâ çevrimiçi bazı forumlar da kamusal tartışma ortamları olabilirler. Önemli olan eleştirel, akılcı, alternatif sunan görüşleri dillendirmektir. Sözgelimi, akademisyenlerin entelektüel-aydın sorumluluğu ile gazete veya dergilerdeki yorum yazıları bu kapsama girer. Açık olan panel ve konferanslar; hatta üniversitedeki etkileşimli dersler de öyle. Meselenin özünü ele alan, anlamaya dönük toplantı notlarının kamuoyu ile paylaşılması da...

Kamusal tartışmaların içerikleri ister istemez entelektüel uğraş olarak toplum vasatını yukarı çekme ameliyesini işler. Magazinsellikten, eğlencelikten, kişisellikten, hakarettten, neftet dilinden kaçınır. Laf cambazlığı demek olan demagojiye

meyletmez veya izin vermez. Önyargıyı besleyen sorumsuz paylaşımlar ve kutuplaştıran etkisiyle benzer düşünceleri sürekli tekrar etmeler, kamusal tartışmanın muzır unsurlarıdır.

Ve tabii ki, kamusal tartışma, kural değilse de bir “adap” gerektirir. Bu tartışma adabının belli –normatif- ilkelerini sıralamak mümkündür: -Eşitlikçi olması, -Özgür ortamda olması, -Ortak iyiyi/faydayı dert edinmesi, -Resmi işleyiştten ayrı olması, -Özel çıkarları gözetmemesi, -Herkesi açık olması.

Kamusal tartışma, aynı zamanda rekabetçi belirli bir resmi tartışma tarzı için de kullanılır. (Türkçede kamu kelimesinin günümüzde hem devlet organı-bürokrasi hem de halkın tümü anlamına geldiğini hatırlatalım.) İki veya daha fazla kişi arasında belirli bir konu hakkında ikna edici konuşmalar yaparak belirli turlarda tartışma ilerler. Çoğu zaman genel seçim öncesinde parti liderleri arasında radyo, televizyon ve internette canlı bağlantı ile gerçekleşir. Liderlik veya başkanlık tartışması (leaders’ debate-presidential debate) adıyla da popülerdir. Genellikle medya kuruluşları tarafından düzenlenen bu tartışmalar seçmenlerin kararlarını gözetmede etkili olabilir. İlk kez Birleşik Amerika’da 1960 seçimleri öncesi başkan adayları Richard Nixon ve John F. Kennedy arasında yapılan tartışma televizyonlarda yayınlandığında çok ilgili görmüştür. Türkiye’de bu türden bir liderler tartışması –ki sonra bunlara “açık oturum” adı verilir- ilk kez TRT’de 1983 seçimleri öncesi 22 Ekim akşamında Turgut Sunalp, Nejdet Calp ve Turgut Özal arasında gerçekleşir*.

* Türkiye’nin televizyonlardaki liderler oturumu, 1983’ten sonra 1991, 1995 ve 2002’deki genel seçimler öncesinde de gerçekleşir. 17 yıl aradan sonra en son tartışma ise, 16 Haziran 2019’da İstanbul için yapılacak büyükşehir belediye başkanlık seçimi için Binali Yıldırım ve Ekrem İmamoğlu arasında yapılır.

Emile Zola: "Suçluyorum!"

Arka Plan: Fransa ordusunda yüzbaşı olan Yahudi kökenli Alfred Dreyfus Almanlarla gizli bilgileri paylaştığı gerekçesiyle suçlanır ve mahkûm edilir. Uzun yıllar sonra gerçek casus yakalanınca Dreyfus'un masumiyeti günlerce Fransa kamuoyunda tartışılır. Bu tartışmayı başlatanlardan biri de Emile Zola'dır. Onun Fransa Cumhurbaşkanı'na yazdığı açık mektup niteliğindeki "Suçluyorum!" başlıklı yazı bu yönde amacına ulaşır.

Yazının baş ve son kısımları:

"Sayın Cumhurbaşkanı M. Felix Faure'a Açık Mektup

Sayın Başkan,

Daha önce beni kabul etmiş olma inceliğinizden dolayı size teşekkür borçluyum. Onurunuzun ve şu ana dek hep yükselen başarınızın bir daha hiç silinmeyecek, utanç verici bir leke tehdidi ile karşı karşıya olduğunu söylememe izin verin.

En alçakça iftiralardan alnınızın akıyla çıkararak gönüllerde taht kurdunuz. Rusya ile yapılan ittifakın Fransa'da yarattığı bayram havasına öncülük etmekten mutlu görünüyorsunuz ve emek, hakikat ve özgürlük yüzyılı olan büyük yüzyılımızı taçlandırarak Evrensel Sergi'nin görkemli zaferine başkanlık etmeye hazırlanıyorsunuz.

Fakat, bu iğrenç Dreyfus olayı adınıza, -yönetiminize diyecektim - sürülmek istenen ne kara bir lekedir! Adalet ve gerçeğe son bir darbe daha vurularak, bir savaş konseyi emirlere uyduğu gerekçesiyle Esterhazy'i suçsuz bulma cesaretini gösterdi. Sonunda bu da yapıldı! Fransa'nın alnına bir leke sürüldü; bu toplumsal cinayetin sizin yönetiminiz altında işlendiği tarihe geçecektir.

Onlar her şeye cesaret edebildiklerine göre, ben de edeceğim. Mahkeme olayı tüm açıklığıyla ve eksiksiz olarak ortaya koymazsa, daha önceden söz verdiğim gibi, gerçeği söyleyeceğim. Konuşmak görevimdir; suç ortağı olmayacağım. Yoksa, geceleirim, uzaklarda bir yerde, işlemediği bir suç yüzünden en korkunç işkencelere maruz kalan suçsuz bir insanın hayaliyle karasana dönüşecek.

Ve, Sayın Başkanım, size bu gerçeği isyan halindeki dürüst bir insan olarak tüm gücümle haykıracağım. Sizin gibi onurlu bir insanın bu gerçeği bilmediğine inanıyorum. Öyleyse, gerçek suçlular çetesini ülkenin en yüce makamı olan size değilse, kime anlatabilirdim?

Önce, Dreyfus'un yargılanması ve suçlu bulunmasına ilişkin gerçeği gözden geçirelim.

(...)

İşte, yalın ve korkunç gerçek budur, Sayın Başkan. Bu başkanlığınız adına bir leke olarak kalacaktır. Bu davada hiçbir yetkinizin bulunmadığı, çevrenizin ve anayasanın tutsağı olduğunuz kanısında değilim. Hiç değilse bir insanlık ödeviniz vardır. Bunu düşünecek ve yerine getireceksiniz. Bu davanın zaferle sonuçlanacağından asla kuşku yok. Şimdi daha büyük bir kesinlikle yineliyorum: Gerçek ilerliyor ve hiçbir şey onu durduramayacaktır. Herkesin durumu bugün açıkça belli olduğuna göre dava ancak bugün başlamıştır. Bir yanda gerçeğin aydınlanmasını istemeyen suçlular, öte yanda da gerçeğin ortaya çıkması için yaşamlarını feda etmeye hazır adaletperverler.

Daha önce söyledim, şimdi de söylüyorum: Gerçeği toprağa gömerseniz, orada birikir ve öylesine güçlenir ki, patladığı anda kendisiyle birlikte her şeyi havaya uçurur. Yaklaşmakta olan felaketin sonuçlarına hazır olup olmadıklarını göreceğiz.

Mektubum çok uzadı, Sayın Başkan; bir sonuca varmak gerekiyor. Yarbay Paty de Clam'ı adli hatanın şeytani işçisi olarak suçluyorum. Sonra da uğursuz eserini, üç yıldan beri en şaşırtıcı ve baştan sona suç olan dalaverelere başvurarak savunmakla suçluyorum onu.

General Mercier'yi, düşüncesizliği yüzünden, çağımızın en büyük haksızlığında suç ortağı olmakla suçluyorum.

General Billot'yu, Dreyfus'un masumiyetine ilişkin elindeki kesin kanıtları saklamakla, şerefleri tehlikeye düşen subayları siyasi bir amaçla kurtarmak için, insanlığa ve adalete karşı ihanetle suçluyorum.

General Boisdeffre'i ve General Gonse'u aynı suçun ortakları olarak suçluyorum. Birisi, hiç kuşkusuz dini hırsı yüzünden, öteki ise belki, ordu personelinin dokunulmaz sayacak kadar mesleğe bağlılığından, suça ortak olmuşlardır.

General Pellieux ile Binbaşı Ravary'yi, vicdansızca soruşturma yapmakla suçluyorum; yani soruşturma acımasızca taraf tutularak yapılmıştır ki, ikincinin raporu, naif bir küstahlığın muhteşem bir abidesi olarak elimizdedir.

Üç yazı uzmanı, Belhomme, Varinard ve Couard'ı uydurma ve düzmece raporlar düzenlemekle suçluyorum. Yapılacak tıbbi muayene sonunda bu kişilerin görme ve zihin özürlü oldukları saptanmazsa suçlamadan kurtulamazlar.

Savaş dairesi subaylarını, basında özellikle L'Eclair ve L'Echo de Paris gazetelerinde, kamuoyunu şaşırtmak ve işledikleri suçı örtbas etmek için iğrenç bir kampanya yürütmekle suçluyorum.

Son olarak, Birinci Savaş Konseyi'ni, gizli kalan bir belgeye dayanarak bir sanığa hüküm giydirdiği için hukuku çiğnemekle suçluyorum.

İkinci Savaş Konseyi'ni de yukarıdan gelen emre uyarak, bir suçluyu, suçunu bile bile aklayarak ağır adli suç işlemekle, böylece Birinci Konsey'in yasaya aykırı davranışını örtbas etmekle suçluyorum.

Bu suçlamalarda bulunurken, 29 Temmuz 1881 günlü basın yasasının karşı gelindiğini, bu yasanın iftira suçlarına ceza belirlediğini bilmiyor değilim. İsteyerek kendimi tehlikeye atıyorum.

Suçladığım kişilere gelince, onları tanımıyorum ve hiç görmedim.

Onlara karşı hiçbir kinim yok. Onlar benim için topluma kötülük eden kişilerdir. Benim burada yaptığım, gerçeğin ortaya çıkmasını ve adaletin gerçekleşmesini hızlandırmak için devrimci bir araca başvurmaktan başka bir şey değildir.

Bir tek tutkum var: Bunca acılar çeken ve mutluluğu hak eden insanlık adına duyduğum aydınlık tutkusunu. Coşkulu protestom yüreğimden kopan bir çığlıktır. Cesaretleri varsa beni ağır ceza mahkemesine çıkarsınlar ve herkesin önünde soruşturma açılsın!

Bekliyorum.

Sayın Başkan, derin saygılarımı kabulünüz umuduyla.

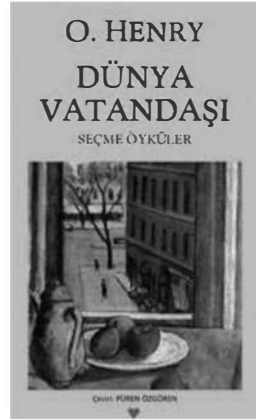
Emile Zola"

"J'Accuse...!", L'aurore,

13 Ocak 1898

Dünya (Küresel) Vatandaşlığı Duyarlılığı

“İnsana sadece bir insan olarak bakın, sırtına herhangi bir bölgenin yaftasını yapıştırmayın.” Bu alıntı, ABD’li yazar William S. Porter’in ünlendiği ismi O. Henry mahlasıyla yazdığı meşhur hikâyesi *Dünya Vatandaşı*’ndan. Hikâyedeki kahraman Coglan’ın gece yarısı bir kafede masadaki boş iskemleye yeni oturanlardan birine nereli olduğu sorulunca öfkeyle başladığı kısa açıklamasını bu cümleyle bitirir. İlerleyen sohbette Coglan “Benim meskenim” der ve devam eder “Benim meskenim, kutuplarda hafifçe yassılan ve Dünya diye bilinen bu yuvarlak, küresel, gezegensel kara küttlesidir.” Dünya vatandaşlığının vatanseverliği yerin dibine batırdığı iddiasına da bu duygunun Taş Devrinden kalma bir yadigâr olduğunu söyleyerek şöyle sürdürür sözlerini: “Hepimiz kardeşiz. Çinliler, İngilizler, Zulular, Patagonyalılar ve Kaw ırmağının menderesinde yaşayan halk. Bir gün, insanoğlunun şehrine, eyaletine, mahallesi ya da ülkesine duyduğu bu kof, anlamsız gurur ortadan kalkacak ve bizler hepimiz dünyanın birer vatandaşı olacağız, olmamız gerektiği gibi.” O. Henry, yazdığı hikâyelerin şaşırtıcı sonlarıyla ünlenmiştir, bu hikâyeye de öyledir. Hikâyenin sonunda, gösterişli bir veda ile masadan ayrılan dünya vatandaşı Coglan, hemen biraz sonrasında kafenin çıkışında birileriyle şiddetli kavgaya tutuşur, garsonlar ayırır kavga edenleri ve kapı dışarı ederler. Sonra anlaşılır ki kavganın sebebi, Coglan’ın memleketi ABD’nin Kanada sınırına yakın Mattawavkeag nehir kıyısındaki Maine’le ilgili ileri geri konuşmalarını ve doğduğu yerle ilgili yerden yere vurmalarını!¹⁹ Bir edebiyatçı gibi ana fikir çıkartırsak bu hikâyeden, dünya vatandaşlığı bir romantizmdir sonucu, ilk söylenen olabilir. Geçerliliğini hâlâ muhafaza eden, sınırları belli bir toprak aidiyetini anlatan ‘ülke vatandaşlığı’dır. Peki, sıkça duyduğumuz dünya vatandaşlığı, neyin nesi?

Küresel vatandaşlık... İngilizcesi 'global' vatandaşlık. Türkçe literatürde epeydir dünya vatandaşlığı kavramıyla mevcut. Küresel, global, dünya...; hepsini aynı çerçevede görmek gerekir. Bu fikir evreninde olanlara kozmopolitian da denir.

Küresel vatandaş, kendisini öncelikle bir devlete, topluluğa ya da ülkeye ait biri olarak değil de, insanlığın bir parçası olarak dünyanın 'önemli' sorunlarını çözmek için çaba sarf eden kişiler olarak görür. Hemen her ülkede kendini böyle gören insanlar görmek mümkündür. Kendini özgür ansiklopedi olarak sunan ve en çok ziyaret edilen web tabanlı Wikipedia'nın çıkarttığı dünya vatandaşları listesinde; hemen her yüzyılda ünlü kişiler bulmak mümkün.²⁰ En eskilerden Diyojen ve Sokrates, sonra Erasmus, Marco Polo, Da Vinci, yakın zamandan Karl Marks, Thomas Paine, Humbolt, geçen yüzyıldan Einstein, Russell, Chomsky, Bob Marley, Bruce Lee, Chaplin. Bu listede Türkiye'den de ünlü isimler var: Nazım Hikmet, Barış Manço gibi.

Seçki sözler:

"Ben bir dünya vatandaşıyım"

Sinoplu Diyojen (M.Ö.412-323)

"Dünya vatanım, tüm insanlar kardeşim ve iyilik yapmak dinimdir."

Thomas Paine (1737-1809), ABD'li filozof

"Hemşehrim, memleket nire? Bu dünya, benim memleket"

Barış Manço (1943-1999)

"Dünya vatandaşlığı. Uluslararası ahlakın kuralı"

Bob Marley (1945-1981), Jamaikalı reggae sanatçısı

Dünya vatandaşlığı, yakın zamanda ABD eski Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA'da) sistem analizcisi Edward Snowden ile gündeme geldi. ABD hükümetine ait gizli telefon dinleme ve internet izleme programlarını basına sızdırdıktan sonra ABD tarafından kara listeye alınınca "Dünya Vatandaşları Hükümeti" adlı kuruluş ona dünya vatandaşlığı pasaportu verdi. 1954'te dünya vatan-

daşlığı anlayışını yaymak için ABD vatandaşlığından çıkan Gary Davis'in kurduğu "Dünya vatandaşları hükümeti" vermişti bu pasaportu. İkinci Dünya Savaşının başında İtalya çıkarması sırasında ölen kardeşinin intikamı almak için ABD ordusunda bombardıman uçağı pilotu olarak görev almış, ancak çok kişinin ölümünü unutamayarak pişman olmuştu. Davis, savaş travmasını üzerinden atabilmek için ülkeler arası savaşları sona erdirecek bir dünya hükümeti kurulması fikrini benimsemişti. Bu fikirlerin teorik uçlarını gösteren dönemin tanınmış aydınları Einstein ve A. Camus'tan etkilenmiş ve düşündüklerini uygulamaya sokmak için 1953'te New York'ta dünya vatandaşlığı ideali için çalışan bir örgüt kurmuştu. Pasaport, seyahat belgesi gibi belgeler düzenlemekle öne çıksa da temelde dikkat çekerek küresel düzeyde barışı sağlayacak hukuk kurumları oluşturmayı amaç olarak belirlemişti.

Aslında dünya hükümeti fikri daha gerilerde zikredilmişti. Alman filozof Immanuel Kant, 1795'te yayınlanan *Ebedi Barış Üzerine Felsefi Bir Deneme* eserinde, güç yerine aklın yöneteceği bir dünya hükümeti fikrini ileri sürmüştü. Ona göre, ülkeler arası anlaşmazlıkları çözecek uluslararası hukuka dayalı federatif bir üst yapı (devlet!) ile savaşızsızlık özlemi gerçekleştirilirdi*. Kant daha sonra bu fikirden vazgeçer. Zira büyük dünya sorunları ve global çeşitlilik, söz konusu devleti yönetilemez yapardı. 18. yüzyıldan beri, evrensel barışçı akımlar için Kant'a göndermeler varsa da şimdilik dünya hükümeti daha çok bilim kurgu filmlerinin ilginç konularından biri olmaya devam ediyor.

"Dünya vatandaşlığı" kavramını da sözü edilen bu metinde geçirir, Kant. Ona göre dünya vatandaşlığı bir yabancı olarak başka ülkeye giden kişileri koruyan ve adına "evrensel misafirperverlik" dediği hukuki güvencelerle sağlanır. Yani, düşmanca davranılmaması, hayatının tehlikeye girmemesi gibi özel anlaşmalarla sağlanacak bir hak olarak bakar. Bu hukuki ilkenin

* İki bölümlü bu eserin ilk bölümü ön barışı sağlayacak altı yasaklayıcı maddeden oluşur. Dış müdahale/içişlerine karışma ve ilhak yasaklanacak, daimi ordular zamanla kalkacak mesela. İkinci bölüm ise bu ön barışı kalıcı hale getirecek üç nihai maddeden oluşur: Cumhuriyetçi (demokratik?) yönetimlerin kurulması, -Uluslararası barış ittifakı/sözleşmesi ve kozmopolitan hukuk (uluslararası toplum).

temelini de dünyanın herkesin ortak yararlanabileceği bir yeryüzü tanımlamasına dayandırır.²¹

Dünya vatandaşlığı tüm ülkelerinin birleşiminden oluşan yönetime bağlı kişi anlamında hâlâ ütöpik. Tahmin edilebilir gelecekte gerçekçi de görünmüyor. Çok gezen, çok tanışan çok az sayıdaki insan için, romantizmin ötesinde reel bir anlam taşıyor; ama belirtelim, çok az kişinin... Yine de dünya sorunlarına ilişkin duyarlılık adresi olma potansiyeli taşıdığı söylenmeli. Yani dünya vatandaşlığı, ona, yaşadığı ülkesinin sınırlarını aşan her yerle ilgili sorunlara odaklanmanın adı olmaya devam ediyor. Bu bakımdan ne olduğunun bilinmesini açısından eğitime dahil edilmesi gerektiğini savunanlar da var. Neticede dünya vatandaşlığını ruhiyat düzleminde ele almak gerekir.

Bir dünya hükümeti kurmak mümkün görünmüyorsa da –şimdilik- ‘insanlık namına’ hayırhâh belli hareket ve akımları başlatmak, hiç de zor değil. 2000’lerden itibaren gelişen internet teknolojisi ile dünyanın küçüldüğünü söylersek sanırım olmayacak işlerden bahsetmediğimiz ortada. Örneğin 2017’de Somali’ye yardım için Türk Hava Yollarına (THY) çağrıda bulunan ve milyonlarca kişinin desteğini kazanan sosyal medya fenomeni Fransız Jerome Jarre, “Love Army” (Sevgi Ordusu) yardım hareketinin ve insani yardım çalışmalarının hedefi sosyal medyanın gücünü kullanarak dünyayı değiştirmekti. #TurkishAirlinesHelpSomalia etiketi ile milyonları kişiyi harekete geçirdi. TRT World kanalı ona 2018’de Dünya vatandaşı iletişim ödülü verdi. Bu tip olumlu örnekler, bereket versin ki fazlasıyla gösterilebilir.

Üstelik toplum sorunları, hemen yanımızda ya da ülkemiz sınırları içerisinde cereyan etmiyor artık. Türkiye’nin yakın zamanda yaşadığı Suriye’den gelen milyonlarca mülteci meselesinin nasıl da bir iç mesele olabildiğini yakından biliyoruz. 1987’de Çernobil’deki nükleer reaktörün patlaması sonrası çevre ülkelerinden hangisi, tehlikeli radyasyon dalgasından etkilenmedi? Yüksek aerosol içeren spreylerin kullanımının, ozon tabakasının incelmesine ve kanserin artmasına yol açtığını artık biliyoruz. Brezilya’daki yağmur ormanlarının tahrip edilmesi küresel ısınmaya yol açarken geçimini yalnızca turizmden kazanan bazı

ada ülkelerinin sular altında kalmalarına neden olduğu da bir gerçek. ABD’de lobicilikle belirlenen kongredeki kimi oylar, Ortadoğu’daki barış sürecini doğrudan etkiliyor. Çin’in Wuhan kentinden doğan ve tüm dünyayı saran korona pandemisi herkesi korkutan ölümcül hastalıklara yol açtı. Kısacası, her gün farkına varmadığımız, ama belki de milyonlarca insanı etkilediğimiz bir rolümüz daha var: İnsan olmak; yani, dünyalı... Bütün bunlar tüm milletlerin ortak hareket etmesini zorunlu kılıyor.

Uluslararası işleri düzenlemek çok kolay değil. Hükümetleri zorlayan bağlayıcı kararlar almak çoğu zaman mümkün olmuyor. Bu bakımdan içteki yönetimleri insanlık duyarlılığı için harekete geçirecek gönüllülük esasınca yürüyecek uluslararası şirket ve etkili sivil toplum kuruluşlarının önemli faaliyetleri devreye giriyor.

Gelecek, yaşadığımız dünya için birlikte hareket etmeyi zorluyor. Eğer dünya benzeri yaşam belirtileri olan yeni gezegen keşfedilmez ise “Başka dünya yok!” sloganı, bize ikaz niteliğinde olacak. Nitekim bunu önceden görüp daha erken hassasiyetler geliştirebilen toplum kuruluşları veya hareketler var. Bu anlamda küresel vatandaşlığın tüm insanlığı birbirine bağlayan bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Siyaset Okuryazarlığı: Tarihçe

Herkesin siyasete ilgi duyması anlamında bir bilinçlenme uyarısının tarihini Aristoteles’e kadar geri götürebiliriz. Çünkü o, siyasetle ilgilenmeyenleri ahmak görecektik kadar kabalıkla itham ediyordu.

Siyaset Okuryazarlığı kavramıyla, bugün taşıdığı siyasi yeterliliğin ötesindeki anlamına gelene kadar okumak-yazmak işiyle irtibatlanarak 1960’lı yıllardan 2000’ler başına kadar hep eğitim metinlerinde daha çok değinmeler biçiminde rastlıyoruz.

Siyaset okuryazarlığın bir kavramsallaşma olarak –political literacy- vatani, İngiltere. Demokrasiyi güçlendirmenin parlamenterlerin işi ve görevi olduğu İngiltere’de, bunun eğitim kademelerinde de yansıması 1970’lerde istenir. Demokrasiyi

Dünya Vatandaşı Hugh Evans (1983-)

Global Citizen'in tepe yöneticisi. Avustralya doğumlu olan Evans, 15 yaşındayken bir gezi için gittiği Filipinler Manila'da geceyi bir kenar mahallesinde, yeni tanıştığı bir ailenin yanında geçirir. Gecekondu olan bu evde 6 kişinin soğuk beton- da yan yana yattığını görür. Kaldığı ev sahiplerinin bu durumu ve ora-

daki hayatlarının zor şartları, Evans'ı aşırı yoksulluğun durumunu düzeltmek için bir çabanın içine sürükler. Çünkü her yer doğup büyüdüğü Melbourne gibi değildir. 2008'de kurduğu ve ortağı olduğu Global Citizen'in Küresel Yoksulluk Projesi fikri, bu kişisel yaşanmışlıktan doğar. Bu proje ile dünya üzerindeki aşırı yoksullukla mücadele için bir eğitim ağının içinde aktif olarak çalışır. 2030'da dünyada yoksulluğun olmayacağı vizyonu ile kampanyalar düzenler ve medyanın gücünü kullanır. Bu arada böylesi büyük sorunlarla mücadele etmek için dünya vatandaşlığı fikrini –ulusal vatandaşlığı ret etmeden- işler. 2016'daki bir konuşmasında "Bunlar sonuçta dünya sorunları. Ve bunlar eninde sonunda dünya vatandaşlarının talebi ve politik liderlerinin küresel çözümleri ile çözülebilmelidir." diyerek dünya vatandaşlarının sayısının artmasını diler. Bunun için hemen her yerde kendi misyonunu (yoksulluk, iklim değişikliği, kız çocuklarının okula gitmesi) benimseyenlerle politikaları etkilemeye çalışmaktadır.

Siyaset Okuryazarlığın Basamakları*		
Kademe	Basamaklar	
III	7-Özneleşme	Yöneten Birey Olma
	6-Bilgi ve beceriyi kullanma	
II (Lise)	5-Beceriler edinme	Yapabilecekleri Bilme
	4-Kendini ifade edebilme	
I (Ortaokul)	3-Yeniden tanımlama	Temel Siyaset Bilgisini Öğrenme
	2-Önyargıları yenme	
	1-Gerekliliği anlama	

desteklemek ve parlamentoyu güçlendirmek hedefleriyle faaliyetler yapan bir sivil kuruluş olan Hansard Topluluğu için hazırlanan bir raporda imzası olan siyaset bilimci Bernard Crick, siyaset okuryazarlığı kavramını siyasi eğitim ile birlikte aynı yerde geçirir: “Siyasi Eğitim ve Siyaset Okuryazarlığı” başlığını kullanır.²² Bu sayede siyaset okuryazarlığın eğitimle birlikte anılmasında etkili olur. Çünkü siyasi süreç ve kurumları bilmek öğrenmenin bir parçası olurken demokrasiyi içselleştirmek de mümkün olacaktır, ona göre. Crick’in bu fikri işleyen yazılarına 1970-2000 aralığında, çeşitli kitap ve raporlarda rastlamak mümkündür; hatta onun emeritus profesörlüğünde bile bu konu ile meşguliyeti devam eder.

* Siyaset okuryazarlığın yedi farklı basamağını gösteren bu tabloda en alt üç basamakta asıl amaç, daha çocuk yaşta siyasetin temel bilgisinin öğrenilmesi vardır. Bu birinci kademenin adımlarında, siyasetin toplumsal bir faaliyet olarak gerekliliği ile siyasetle ilgili önyargıları yenmek ilk iki basamağı oluştururken, bunu siyasetin yeniden tanımlanması izler. Belirgin olmasa da siyasi olanı ayırt etme ve fark etmeyi de öğrenmiş olur. İkinci kademe basamaklarında bilginin nasıl kullanılacağı öğrenilir; birey hem kendini ifade eder hem de kimi beceriler edinir: Kime/nereye nasıl gideceği, neyi nasıl söyleyeceği, nasıl ses çıkaracağı öğrenilir. İkinci kademeye ayrıca siyaset okuryazarlığın temrin (alıştırma) süreci olarak bakılabilir. Bu tabloya göre ancak son iki basamakta kişi kendi özneleşmesini gerçekleştirebilir. Birey olarak kendisinin ve/ya toplumun çıkarlarını savunur hale gelip yönetime katılabilir veya etkileyebilir. Hem siyasetin temel bilgisini hem de edindiği becerileri kullanmaya yönelir.

The Politics of Education adlı kitabını her ne kadar 1985'te çıkarsa da Brezilyalı eğitimci Paulo Freire'nin, 1970'lerin başındaki konuşmalarında siyaset okuryazarlıktan bahsetmiş olma ihtimali var. Sözü edilen kitabın 8. bölümü "Siyaset Okuryazarlık Süreci" başlığını taşır. İşte burada Freire, siyaset okuryazarlığı politik cehaletle karşılaştırır: "Politik cahilin özelliklerinden biri somut gerçeklikten kaçmaktır. (Çünkü o) Dünyanın soyut vizyonlarında kendini kaybedendir."²³ Bu noktadan sonra eleştirel pedagojideki fikirlerini tekrarlayarak sistemin anti diyalektik yanının siyasi cehaleti aşıladığını söyler. Bu bakımdan hem eğitimci hem de öğrencilerin karşılıklı rol alması gerektiğini düşünür. Freire için siyaset okuryazarlığı, eğitim gibi politik düzenin araçlarıyla benimsetilmeye çalışana karşı bir uyarılma içeriğini anlatıyordu.

Siyaset okuryazarlığın yenice dillendirildiğini düşündüğümüz 1960 sonu ve 1970'lerin başını, ayrı paranteze almak yararlı olur. Çünkü İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşları 20'yi bulan gençler daha fazla siyasette söz sahibi olmak istiyorlardı. O güne dek savaş görmeyen nesiller için barış temasıyla birlikte özgürlük ve demokrasi en başta gelen yaygın değerlerdi. Bu sıralarda, özellikle demokratik ülkeler yeniden vatandaş eğitimi ele alır ve tartışırken gençliğin 'iksiriyle' zamanın ruhu da bu eğitimleri biçimlendiriyordu. Doğal olarak siyaset okuryazarlığı çalışanlar da bu iksiri –kâh az kâh çok-yudumlar.

Eğitim sürecinin bir parçası olarak siyaset okuryazarlıktan söz edilse de kelimenin anlamındaki fluluk devam eder. 2000'lerin başında bu kavramın içinin doldurulması yolunda adımlar atılmaya başlanır. İngiltere'nin Birmingham Üniversitesinde 19 Kasım 2002 tarihinde St.Martin College'den Peter Brett'in başkanlığında hemen hepsi çeşitli üniversitede öğretim üyesi olan 13 kişiyle tek günlük yapılan çalıştay, bu adımlardan biridir. Aralarında üç kişinin davetli konuşmacı olarak çağrıldığı bu çalıştayda, demokratik ve aktif vatandaşlık eğitimi temelinde siyaset okuryazarlığı ele alınır. Tartışma noktaları da hemen bu konu merkezinde dolanır: Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının karşılaşacakları zorluklar neler olabilir, hangi becerilere ihtiyaç vardır, sistematik bir eylem planı çıkarılabilir mi, yapılandırılmış

kurslarla bu işi kısa sürede çözmek mümkün mü gibi sorular... En büyük çekince, vatandaş eğitimi politikaya yaklaştırmak “iyi” bir şey midir sorusunda düğümlenir.

Geldiğimiz noktada siyaset okuryazarlığı kavramının içeriklenme süreci devam etmektedir. 2017’de herkesin kolayca ulaştığı Wikipedia “political literacy” başlığıyla ancak taslak bir madde açtığında bile yalnızca iki satır bilgi koyabilmiş, kaynak da gösterememiştir. (Durum, hâlâ aynıdır.) Son yıllarda Türkiye dâhil az sayıdaki ülkede siyaset okuryazarlık konusunun akademik çalışmalarda karşılık bulmaya başladığını söyleyebiliriz.

Siyaset Okuryazarlığı Üzerine Araştırmalar

Araştırmalar deyince, şunu kabul etmek gerekir ki evrensel dil (ve benim de hâkim olduğum yabancı dil) İngilizce olunca Türkçeden başka İngilizce olan araştırmaları kastediyoruz. Bu zorunlu açıklama, biraz da başka dillerde yayınlanmış araştırmaların olabileceği ihtimalini göz ardı edebileceğim gerçeğinden kaynaklanıyor.

Okullarda veya sınıflardaki siyaset eğitimi, ülkenin güncel sorunlarına çözüm aramakla ilgili kaygılarla doğrudan bağlantılı olabildiğini görmekteyiz. Bunlar önemli ölçüde akademik araştırmalara dayanır. Örneğin İngiltere’de yükselen ırkçı eğilimlere ve saldırganlığa karşı demokrasi-özgürlük-vatandaşlık bağlamında siyaset bilinci önemsenir. İşte tam bu noktada siyaset bilgisi sosyal bilgiler ve tarih dersine ilmek atar; zira bu konuların ele alınabileceği en yakın dersler budur. Bu bakımdan hassas olunan konuların ders kitaplarına geçişi görece zaman alabilmektedir. Dolayısıyla bu konularda özel kitap sektörünün ihtiyaç analiziyle yaklaşıp çocuk ve gençlere yönelik didaktik basılı materyallere hemen yöneldiğini söyleyebiliriz. Örneğin Kelly S. DiPucchio’nin yazdığı *Grace for President* adlı resimli kitabı, Grace’in öğretmeni sayesinde ABD’de hiç kadın bir başkan bulunmadığını fark etmesiyle başlar, ilk kadın başkan olmaya karar veren Grace’nin siyasi kariyerine okulun temsilci seçimine aday olmasıyla başlatan bir hikâyeye örgüsünde gider. DiPucchio, okuyuculara ABD seçim sistemine eğlenceli bir giriş

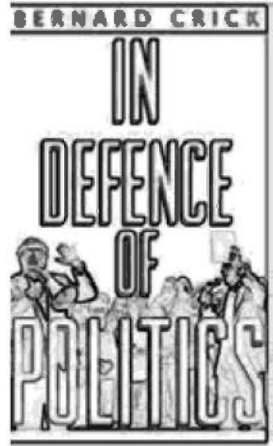
Zaman Cetveli:

Siyaset Okuryazarlığın Tarihçesi

- 1969 Bernard Crick, siyaset okuryazarlıkla ilişki kurulabilen okullarda siyasetin tanıtılmasından söz etti.
- 1978 İngiltere'deki Hansard Topluluğu hazırladığı raporda siyaset okuryazarlığı politik eğitim ile birlikte aynı yerde geçirdi.
- 1985 Paulo Freire kitabında politik cahilliğin zıttı bir kavram olarak siyaset okuryazarlığı ele aldı.
- 1989 Avustralya, karşılaştığı siyasetle ilgili "korkunç cehalet" konusunu gündeme taşıdı.
- 1998 Crick Raporunda vatandaşlık eğitiminin bir parçası olarak siyaset okuryazarlığı 12 defa geçti.
- 1990 AB Eğitim Bakanlarının Madrid toplantısı ve demokratik sonları vatandaş eğitimi için sürekli ve tutarlı bir yaklaşımı benimsedi.
- 2002 19 Kasım günü İngiltere Birmingham üniversitesinde katılımcıların siyaset okuryazarlık üzerine belirli tartışma sorularına cevap aradığı bir çalıştay yapıldı.
- 2015 Türkiye'de sosyal bilimci Süleyman İnan tarafından "Siyaset Korkulacak Bir Şey Değil!" kapsamında okullu öğrencilere siyaset dersinin gerekliliği anlatan seminerler verilmeye başlandı.
- 2017 Kasım ayında Vikipedi İngilizce sürümde "political literacy" başlığı altında yalnızca iki satır bilginin yer aldığı bir madde açtı.
- 2018 Türkiye'de tr uzantılı (siyasetokuryazarlik.com.tr) adlı web sitesi kuruldu. Ayrıca siyaset okuryazarlığın tanıtımı ve becerilerine yönelik uygulamalı atölyeler başladı.

yapmakla kalmaz, aynı zamanda onlara sıkı çalışma, cesaret ve bağımsız düşüncenin değerini öğretir ve liderlerin seçilmesine dair ilham verici bir örnek sunar. Bir başka kitap yine seçimle ilgili, oy vermenin kıymetini anlatmaya yöneliktir. Eileen Christelow'a ait çizgi hikâye *Vote!* adını taşır ve bir kasabanın belediye başkanlığı seçimini model alır, kampanyanın başlangıcından oylama kabinine kadar seçim sürecin her adımını kapsar. Genç okurları için seçimin daha karmaşık yönleri eğlenceli bir şekilde açıklanmaya çalışılır. Kitapta, ABD'de oy kullanma tarihinin bir zaman çizelgesi, oylama ile ilgili bir sözlüğü, ABD siyasi partilerinin tartışması ve internet kaynaklarının bir listesi kitabın didaktik öğeleridir. Buna benzer sayılabilecek birkaç kitabın yalnızca ismini burada geçirebiliriz: Nick Bruel'in *Bad Kitty for President*; Betsy ve Giulio Maestro'nun *A More Perfect Union: The Story of Our Constitution*; Alice Dalgiesh'in *The Fourth of July Story*.

Siyasetin eğitimi üzerine araştırma denilince, özel olarak anılmayı hak eden -belki de ilk isim- İngiliz siyaset bilim profesörü Bernard Crick'tir. Crick öldüğünde İngiltere onu bilhassa iki sıfatıyla andı: Vatandaş eğitimini icat eden ve göçmenler için "İngilizlik" testi geliştiren bir akademisyen. Bir de tabi, bunlar kadar ses getiren en iyi George Orwell biyografisinin yazarı olması da onu ün sahibi yapan başka bir etkendi. Siyasetin hemen her konusuna el atan yanı sıra o bir kamu filozofu olarak tanındı. Eserleri arasında en çok atıf alanı *In Defence on Politics* (Siyaseti Savunmak) adlı kitabı oldu. Bu kitabın çok bilinmesinde, afili başlığının payını da inkâr etmemek gerekir elbette. Siyaseti savunmak kitap kapağının tek başına görseli bile, çıktığı 1962 yılında ve tabi şimdi bile siyasetin zorunlu bir alternatif olduğu gerçeğini çarpıcı bir afiş olarak gözler önüne seriyordu. Londra'dan sonra Harvard'daki kariyeri de neci olduğu kadar onun ne dediğini önemli kılıyordu. İdeolojik etiketlemede yerini sosyalist olarak görse de siyaseti savunmak fikri yalnızca o ideolojiden

beslenmiyor; bir süre bulunduğu ABD yıllarının ve üstüne çalıştığı ampirik bir sürü siyaset bilim çalışmalarının etkisini taşıyordu. Yani ne dediğine bakıldığında Crick yeni şeyler söylüyordu. Crick'e göre siyaset, doğası gereği dağınık ve karmaşıktır ve farklı gerçeklerin hoşgörüsünü gerektirir. Ancak siyaset varsayılan olarak gerçekleşmedi; sürekli bir uygulama ve çabaya ihtiyaç duyuyordu: "Siyasete değer vermeyi bırakan insanlar" diyordu, "ya özgürlüğü yitirdi ya da tehdit etti"... Özgürlüğün bedeli, sonsuz eylemi içeriyordu ona göre. Crick, İngilizlerin kayıtsızlık ve cehalet yüzünden temel özgürlüklerini kaybetme tehlikesi içinde olduğuna inanıyordu ve bu yüzden aynı zamanda okul müfredatına siyaset dersinin girmesini de teşvik etti. En nihayet 1978'de Alex Porter ile birlikte hazırladıkları *Political Education and Political Literacy* adlı kitap (bir çalışma grubu raporunda) gençlerin siyaset okuryazarı haline getirmek için sınıfta siyasetin tanıtılması gerektiğini açık bir şekilde savunmaya başladı. Daha o sırada yeni bir fikir olarak siyasetin okullara girmesi meselesini açmak ve sonra bunu savunmak "devrimci" bir tavır sayılırdı.

Son zamanlar açısından ise, bu alanda birkaç araştırmacı ismi öne çıkıyor. İngiltere'deki York Üniversitesinde Ian Davies ve ABD'deki Kuzey Carolina Üniversitesinden Wayne Journell. Onların yayın listesinde bolca bu konu işlenmiştir.

York Üniversitesinde Eğitim bölümünde profesör olan Davies, *Guidelines for political education* (Politik eğitim için öneriler) başlıklı henüz yayınlanmayan bir tezin de sahibi. Avrupa vatandaşlığı, küresel vatandaşlık, vatandaşlık eğitimi, holokost eğitimi, gençlik aktivizmi gibi konularda çalışan Davies, 1999'da çıkan "What has Happened in the Teaching of Politics in Schools in England in the Last Three Decades, and Why?" adlı makalesinde İngiltere'de son 30 yıldaki siyasi eğitimde neler yaşandığını sorgulamaktadır. Üç periyot çıkarır: 1970, 1980 ve 1990'lar dönemi. 1970'lerde siyasetin genel ilgi çekiciliğiyle İngiliz anayasacılığının ötesine geçer. 1980'lerde siyaset öğretimi barış, kalkınma, çevrecilik, ırk gibi yeni konularla içerik zenginleşmesi yaşar. 1990'larda ise sorumlulukları öğrenme ve gönüllü eylemlerde bulunma gibi vatandaş değerleri üzerine yükselir siyaset öğretimi. Davies, bu çalışmasından 5 yıl sonra yazdığı bir kitap

bölümünde (2004) daha da billurlaşan vatandaş eğitiminin başta yaygınlaşamaması üzerine odaklanır, bunun sebeplerini tartışır.

ABD Kuzey Caroline Üniversitesi Yüksek ve Öğretmen eğitim bölümünde öğretim üyesi olan Wayne Journell, ünlü kitap sitesi Amazon'daki kısa biyografisinde kendini "siyaset bağımlısı" olarak tanımlıyor. Bu yüzden çalışmalarının odağında siyasetin ve süreçlerinin lisede öğretimi meselesi hep vardır. *Teaching Politics in Secondary Education: Engaging with Contentious Issues* (Ortaöğretimde [Lisede] Siyaset Öğretimi: Tartışmalı Konularla Başa Çıkma) kitabı, daha önce yaptığı bir kısım çalışmaların mecmusu gibidir. Kitabın temelini, yazarın 2009 bitirdiği "Teaching Politics: A Study of High School Government Courses and the 2008 Presidential Election" (Siyaset öğretimi: 2008 başkanlık seçimi ve liselerde yönetim dersleri üzerine bir inceleme) adlı doktora tezinden aldığını söyleyebiliriz. Kitap, giriş bölümünden sonra 7 bölümden şu başlıklar sırasıyla oluşur: -Siyaset öğretimine alan açma -Siyaseti öğrenciler için ilgi çekici yapma -Başkanlık [ABD için] seçimlerinin öğretilmesi - Öğrencilere siyasi düşünmeyi öğretme (to think politically) -Siyasi ihtilafları sınıfta konuşma -Tabu konular (ırk, din, cinsiyet) ve siyasetin kesişimi -Okul ve sınıflarda siyasi hoşgörünün oluşumu. Sonuç bölümü ise "Siyaset ileri doğru hareket ediyor" başlığı ile değerlendirilir. Birçok sosyal bilgiler öğretmeninin, sınıfta potansiyel olarak 'hazretli' konuların tartışılması konusunda endişeli hissettikleri; yönetici ve velilerin, öğrencilere bir fikrin empoze edilmesiyle ilgili onları suçlayabilecekleri bildirimleri üzerinden bir araştırma yapar. Journell, müfredatta yer alan ihtilaflı konulardan ayrılıkçı politik konuların nasıl şekillendirileceği, öğretmenlerin kişisel siyasi inançlarını öğrencilere açıklaması gerekip gerekmediği ve ırk, din gibi toplumsal olarak hassas konularla iç içe siyasi konuların nasıl ele alınacağı gibi yaygın olarak dile getirilen endişeleri ele alır. Bu arada Journell, giderek politik olarak kutuplaşmış bir ABD toplumunda hoşgörülü siyasi söylemin sınıflara nasıl aksettğini tartışır. Bunu anlamak için Journell, 2008 ve 2012 başkanlık seçimleri sırasında lisedeki öğrenciler ve öğretmenlerle yapılan görüşmelerle topladığı verileri analiz eder. Genel olarak araştırmacının çıkarttığı yargı, öğretmenlerin bilhassa

seçim zamanlarında öğrenci ilgisini çekmede başarılı olduğunun gözlemlendiği ancak öğretmenler bu ilgiyi nüanslı bir siyaset anlayışı haline getirmede fırsatları çoğunlukla kaçırdığı yönündedir. Yoğunlaşan siyasi gündemin eğitimde doğru kullanıldığında öğrencinin siyasi bir konu olan seçimleri yakından bileceğinin altını çizer. Bir nevi siyasi süreci canlı ve içerden yaşamanın etkililiğine vurgu yapar.

Türkiye’de yapılan az sayıdaki lisansüstü tez ve diğer araştırmalar (bildiri-makale), siyaset öğretimine değen herhangi bir konunun nitel ve nicel ölçümlerle belirlenmesine yönelik gerçekleşmiş durumda. Bu çalışmalar, eğitim araştırmalarının akademik tekniği anlamında sorun taşımazlar da bir yandan doyurucu arka plan ve teorik alt yapı/çatıyı eksik bırakırken bir yandan da oldukça sınırlı ara ölçekler kullanıyorlar. Türkiye’de akademyanın bitmeyen sorunu olan ‘temkin ve tedbirli’ olma hali konu siyaset olunca bir kat daha önemli oluyor ve hassaslaşıyor. Bu bazen, cesur araştırmacının sahadan toplayacağı verilerin toplanmasında –örneğin okullarda anket uygulamasında bile- resmi bürokrasinin engelleri veya ertelemeleri ile başka boyutlarda sorun olabiliyor.

Yukarıda dikkati çekilen böylesi sorunları aşmanın yolu olarak Türkiye’de sosyal bilgiler-siyaset ilişkisi daha mutedil bir isimlendirme olan ‘siyaset okuryazarlığı’ bağlamında kurulmaya çalışılır. Belirtmek gerekir ki, Türkiye’de okuryazarlık kavramının eğitim biliminde ‘keşfi’ ile adeta bir furya başlatır. Çeşitli okuryazarlık üzerine bilimsel yazılar peşi sıra gelir. Bunlar arasında kamu-eğitim bürokrasisinin güvenilir bilgiye erişim, medya içeriklerinin sorgulanabilmesi, siber zorbalığa karşı korunabilme gibi bazı değerlerin kazanımı anlamında medya okuryazarlığına ayrı önem verildiğini söyleyebiliriz. Türkiye’de RTÜK’ün (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu) bile tek başına bu konuda yaptığı çalışmalar zikre değerdir. İkinci onuncu yılını geçirdiğimiz ‘21. Yüzyılın yetkinlikleri’ olarak görülen bilim-teknoloji okuryazarlığı da çeşitli sivil örgütlerce göz dolduracak boyutlarda ele alınır. Sonra bilimsel tezler de bu tür konuların işlenmeye başlandığını görürüz. Bu kısım yazılırken (2018 Yaz) YÖK Tez Merkezinde, en erken tarihli tez 2002 olmak üzere 175

adet doktora ve yüksek lisans tezi kaydı görülmekteydi. Tabii bunların hepsinin eğitim-bilim çalışması olmadığını, muhtelif disiplinlerden (iletişim, güzel-görsel sanatlar gibi) tezler olabildiğinin notunu düşelim. Nihayet akla gelen tüm okuryazarlıkları tanıma düzeyinde ele alan editoryal kitaplar çıkar. Bu kitaplar arasında *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlık* (2013) kitabı içinde, Zafer Kuş'un "Politik Okuryazarlık ve Aktif Vatandaşlık" başlıklı bölümünü konumuz gereği değinmeliyiz. Kuş, bu kitap bölümünde, siyaset okuryazarlığı kavramının tanımlarını ve ortaya çıkışını şöylece bir toparladıktan sonra siyaset okuryazarlığın önce genel eğitimle, sonra özellikle sosyal bilgilerle bağlantısını irdeler. Sosyal Bilgiler müfredatının genel amaçları ve bu dersin 6. ve 7. Sınıf kazanımları ile siyaset okuryazarlığın çakıştığı konuları tespit eder. Sözelimi "Güç, Yönetim ve Toplum" öğrenme alanında 6. sınıf kazanımı olarak demokrasi ve diğer yönetim şekillerini karşılaştırmayı; aynı öğrenme alanında 7. sınıf kazanımı olarak yasama, yargı, yürütme erklerini analiz etmeyi siyaset okuryazarlığın da hedefleri olarak işaretler. Nihayet siyaset okuryazarlığın katılımcı demokrasi-siyasal katılım ve aktif vatandaşlıkla 'mecburî' ilişkisine girer. Crick'ten yaptığı alıntıyla aktif vatandaşın, kanunlara riayet eden, vergisini veren 'iyi vatandaştan' fazlası olduğunu, onun kötü gidişata adeta dur diyen aktivistliğine dikkat çeker. Böylece anti-demokratik ve demokrasi olmayan yönetimlerde aktif vatandaşlığın ve dolayısıyla siyaset okuryazarlığın ol(a)mayacağı ya da işle(ye)meyeceği üstü kapalı bir şekilde cevaplanır.

Çalışmasında anahtar kelime olarak 'sosyal bilgiler' ve 'politika bilimi'ni yan yana geçiren Osman Akhan'ın yüksek lisans tezini erken çalışmalardan biri olarak anmak gerekir.²⁴ Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsüne bağlı olarak 2011'de biten bu yüksek lisans tezi Kürşat Gökçaya'nın danışmanlığında yapılmış ve henüz basılmış değil. Osman Akhan'ın tezi *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Politika Bilimine Yönelik Eğilimlerinin Belirlenmesi* başlığını taşımaktadır. Betimleme tarama modeli kullanılarak nicel veriler, temel sorusu (problem cümlesi) sosyal bilgiler eğitimi alanındaki aday öğretmenlerin siyaset bilimine olan eğilimlerinin hangi düzeyde olduğunu cevap

bulmaya odaklanır. Araştırmacı tarafından geliştirilen 53 maddelik bir ölçek 7 farklı üniversitedeki (bunların hangi üniversiteler olduğunu göremedim) sosyal bilgilerde okuyan 4.sınıf 832 öğrenciye uygulanır. Veriler, neden sorusuna girmeden sonuçta bir teşhis olarak, çok yorumlanmadan belirlenmeye çalışılır. Tezden çıkan en genel sonuçta bir çelişki dikkat çeker: Öğretmen adayları siyasete önem verirken, dahası onun bilinmesi gerektiğini büyük oranda ikrar ederken, okul ve üniversite ortamına siyasetin girmesine istek göstermemektedirler. Belli ki siyaset, güncelitate-aktüalitenin algılarıyla negatifken onun geriye yaslanan uzun tarihinde teoriler-düşünceler-kurumlar kısmı bilmenin nesnesi olarak önemsenmemektedir. Buradan çıkan somut önerinin de, en azından tezdeki örneklem grubu açısından, daha kontrol edilebilir bir siyaset bilim dersinin onay verildiğini gösterir.

Çocuk ve gençlere somut anlamda nasıl ve hangi kapsamda siyaset eğitimin verilebileceğinin sorulduğu bir esnada bana ait “Genç Bilgi Siyaset” kitabı bir materyal numunesi olarak çıkar piyasaya. Hem de bir iddia ile; siyasetin bizatihi eğitimin konusu olabileceği, dahası müfredatı belirlenmiş bir ders olarak ortaöğretimde (ortaokul ve lise) temel siyaset bilimin öğretilebileceği iddiası ile. Ek/yan açıklama içeren kutu yazılar, bolca görsel (karikatür, resimleme, tablo) öğeler metni zenginleştirirken okuyucuyu kitabın içine çekmeyi amaçlar. Kitabın girişinde büyükler için söz başı notu ve kitabın sonunda yer alan hem anne babalara hem de öğretmenlere tavsiyeler de yetişkinlerin de muhatap alındığını gösterir. Kitabı taslak olarak ilk okuma yapan ve değerlendiren siyaset bilimi profesörü Tanel Demirel’in (özlü değerlendirmesi kitap arkasına tanıtım olarak şöyle geçer: “Yazar, önemli bir işe soyunarak bir ilki gerçekleştirmiş. Sadece ‘çocuk’ ve ‘genç’lerin değil, meraklı ‘büyük’lerin de faydalanabileceği siyasetin esas meselelerine temas eden, iyi yazılmış, eğlenceli bir kitap”. Siyaset biliminden başka bir akademisyen Mete Kaan Kaynar da Türkiye’de 12 Eylül 1980 darbesinin yarattığı depolitizasyon süreci gerçeğini ret etmeyerek (o aslında buna repolitizasyon diyor; kastettiği rejimin istediği belirlenmiş bir siyasetin varlığı idi.) bu sürecin özellikle gençlikten siyasi bilinçlenmeyi yok ettiğini, olsa bile bir nevi siyasetimsi bir alanda tutulduğunu

söylediği bir girişten sonra bana ait kitabın, siyasetin yeniden bilgi-bilmek yanına dikkat çekip düşündürdüğünden söz eder.²⁵Siyasetin 12 Eylül’den bu yana söylendiği gibi, kötü, gereksiz bir meşgale olarak görülmekten çıkacak adımlardan biri olarak gösterir kitabı.

Bu arada belirtmek gerekir ki, *Genç Bilgi: Siyaset* kitabının kitap olma süreci bile doğru anlaşılma çabası ile doludur. Siyaset bilim mi? Siyaset araştırma içerir mi ya da araştırmalara dayanır mı? sorularıyla geçilen bir süreç... TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) kitapları arasında popüler bilim serisi içerisinde çıksın istenir önce. 2014 sonu-2016 başına kadar süren ve bir yılı geçen bir süre içinde bir dizi kurul değerlendirilmesine sokulan kitap en sonunda ‘takdir’ edilir ancak özellikle kitabın adında bir değişiklik istenir –mesela “Vatandaşlık Bilgisi” olup olmayacağı sorulur- ve birkaç “tavsiye ve rica” notuyla yeniden değerlendirilebileceği söylenir. Bu notlardan biri “Siyasal kavramların ve sorunsalların pratik vurgusu yapılmalıdır”!. Belli ki, karar vericiler ikna olsalar, iyi niyet taşıyıcılar bile adında ‘siyaset’ geçen bir kitaptan zımnen “ülkenin hali” bahanesiyle son noktayı koyamamışlardır. Yine söylemek gerekir ki, bu tecrübe, bu türden bir kitap fikrinin yazılmış somut bir taslakla değil, yalnızca bir fikir olarak şifahi anlatılmasının ne kadar zor olduğunu ve alınacak kararın daha baştan ret olacağını göstermiştir. Bütün bunlar araştırma konusu olarak siyasetin risk ve güçlük içerdiğini tekraren teyit ederken, bu yönde çaba sarf edenlerin işinin hiç de kolay olmadığına işaret eder.

Farkettiğim boşluğu doldurmak için yaptığım çalışmalar bundan sonra devam eder. Bir akademisyen olarak benim üniversite dışı etkinliklerimde “Siyaset Hiç de Korkulacak Bir Şey Değildir!” başlıklı topluma hizmet seminerleri üstlenilmiş bir misyoncasına devam etmektedir. Burada 7.sınıftan itibaren genç ve çocukların siyaset bilgisini temel düzeyde edinmesi gerektiği savunulmaktadır. Yine bana ait, 2016 Nisan’ında sunduğum Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi (kısa adı, USBES) Sempozyumundaki “Çocuk ve Siyaset: Sosyal Bilgiler Dersinde (Okullarda) Siyaset Eğitimi-Bir Teorik Çerçeve Denemesi-” başlıklı bildirisi, çocukların da siyaset eğitimi alabileceği tezi bu kez bilimsel

bir toplantıda açık edilir. Çocuk ve siyaset kavramları iki ayrı bağlamda tanımlanırken, siyaset herkesi ilgilendiren bir faaliyet alanı olur; bu herkesin içinde yer alan çocuk da gelişim evresi (11-17 yaş aralığı) farklı ama muhatap alınan bir birey olur. Bildiride siyaset eğitiminden duyulan endişeler Türkiye özelinde ayrıca açıklanırken; endişe kaynağında iki neden ileri sürülür: 1-Siyasetin kendi başına taşıdığı olumsuz çağrışımlar, 2-Öğretmenden istenen entelektüel donanım eksikliği. Bunların dolayımında ülke demokrasinin gelişmişliğinin malum durumu da en genel neden olarak altı çizilir. Psikolojiden yardım alınarak çocukların hemen her şeyi anlayabileceği gerçeği karşısında şu soruyu anlamlı bulur yazar: “Her şey çocuklarla konuşulabilecekse, neden siyaseti konuşul(a)maz yapalım ki?”. Ardından olabilecek müstakil siyaset dersinin yararları, kazanımlar ve özgül beceriler başlığında maddeler halinde sıralanır. Sözelimi kazanımlar arasında siyasetin toplu insan yaşamının getirdiği zorunlu bir etkinlik olarak kavranması, insanların bir sorun karşısında farklı yollar önerebileceği, bu yüzden farklı düşüncelerin doğabileceği, siyasi iktidarı etkilemek için yönetime katılmanın gerekliliği gibi maddeler dillendirilir. Siyaset eğitiminin sağlayacağı özgül beceriler arasında mümkün olanı değerlendirebilme, alternatif sunabilme, öneri/çözüm getirebilme, barışçı yollar geliştirme maddeleri dikkat çeker. Burada öne çıkan öneri, ya sosyal bilgiler dersinin içeriğinin, siyasetin geniş tanımına giren konularla zenginleştirilmesi ya da ayrı bir ders olarak okutulması olur. Bu savununun temel gerekçesini, doğrudan siyasetle ilgili/bilgili olmayı zaruri gören bir nevi “profesyonel vatandaşlığın” icabı olarak bakar.

Siyaset okuryazarlığı üzerine Türkiye’de yakın zamanda bitmiş-şimdilik kaydını düşerek- iki tek tez var. Bunlardan ilki, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü öğrencisi olarak ama şu sıralarda Kastamonu Üniversitesinde öğretim üyesi olan Melike Faiz tarafından 2016’nın hemen başında savunulan Cengiz Dönmez’in danışmanlığında bir doktora tezi, *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siyaset Okuryazarlık Durumları* başlığını taşır.²⁶ 2014-15 öğretim yılında 13 farklı üniversitede (Gazi [Ankara], Afyon Kocatepe, Akdeniz [Antalya], Recep Tayyip Erdoğan [Rize],

Kilis, Atatürk [Erzurum], Muğla Sıtkı Koçman, Aksaray, Sakarya, Kafkas [Kars], Adıyaman, Bülent Ecevit [Zonguldak], Marmara [İstanbul]) üç ve dördüncü sınıftaki 1000'in üzerindeki sosyal bilgiler eğitimi alan öğretmen adaylarına siyaset okuryazarlık düzeylerini belirlemek için 4 parçalı (Kişisel Bilgi Formu-Duyuşsal Eğilim Ölçeği-Davranış/Beceri Ölçeği, Siyaset Bilgi Testi) 'Siyaset Okuryazarlığı Anketi' kullanılır. Araştırmanın nitel kısmı, tezin yapıldığı yer olan Gazi Üniversitesinin Sosyal Bilgiler Eğitimindeki 20 öğretmen adayı ile yarı yapılandırılmış mülakat yoluyla ideal vatandaşlık ve siyaset okuryazarlık korelasyonu belirlenmeye çalışılır. Vurgulamak gerekir ki, araştırmacı Melike Faiz için siyaset okuryazarlık vatandaşlık eğitiminin bir alt boyutu olarak ele alınmıştır. Tezin hemen girişinde 'siyaset okuryazarlık' kavramı, D. Denver ve H. Gordon'dan alınarak (1990) "Vatandaşların etkin olarak kendi rollerini gerçekleştirmeleri için olanak sağlayan politika süreçlerini ve konularını bilmesi ve anlaması" olarak tanımlanmıştır. Tezde varılan iki temel yargı şöyle özetlenebilir: 1) Bilmek, davranışı etkiler; bunu tezin bulgusu ile açıklarsak, bilgi ile duyuşsal eğilim ve beceri/davranış arasında olumlu yönde orta ve yüksek düzeyde bir bağlantı vardır, 2) Etkili siyaset okuryazarlık eğitimi öğretim materyali ve donanımlı öğretmene bağlıdır. Tezde somut bir öneri olarak sunulan siyaset okuryazarlık eğitiminin 'ortaokullarda başlaması' gerektiği notunu da yabana atmamak gerekir.

Diğeri benim danışmanlığımdayken biten bir doktora tezi de Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü öğrencisi, ayrıca Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalında araştırma görevlisi olan Özge Tarhan tarafından hazırlanır. *Ortaokul Öğrencilerinin Siyaset Okuryazarlık Düzeyleri ve Temel Siyaset Bilimine İlişkin Görüşleri* başlıklı tez, başlangıçta Türkiye çapında bölge bölge yapılması hedeflenir ancak veri toplamadaki güçlükler, belki daha da önemlisi çalışılan konuyla ilgili karşılaşılan ilk an güçlükleri bir sınırlamayı zorunlu kılar ve araştırmacının ikamet ettiği Denizli sınırlanır. Ortaokul sonunda, gidilen liseyi belirleyecek geçiş sınavı "telaşı" yüzünden 8. Sınıf öğrencilerinin araştırma kapsamı dışında tutulduğu tezin verileri yalnızca 7. sınıflardan toplanır. Tez araştırma grubu olarak 7. sınıfın seçilmesindeki amaç, geride kalan 5 ve 6. sınıfların özellikle sosyal bilgiler dersindeki

açık veya örtük siyaset bilimle ilgili bilgi, edim ve beceriler elde etmiş olabileceği varsayımından kaynaklanır. 2016-18 öğretim yılındaki öğrencilerle ilk defa bu tez için geliştirilen siyaset okuryazarlık ölçeği (beceri-davranış-duyuşsal eğilim), başarı testi ve yarı yapılandırılmış görüşme formu ile veriler toplanır. Siyaset gibi soyutluk ve karmaşıklık içeren bir alanla ilgili verilerin çok yönlü alınabilmesi için kendine özgü bileşen oluşturmuş Karma Araştırma Modeli ile tez işlenir. Nicel bölümde gözlemi, kaydetmeyi de kapsayan ve bu tez için hazırlanan ölçeklerin kullanıldığı daha çok tarama araştırması yapılırken; nitel bölümde yine bu tez için hazırlanan yarı yapılandırılmış sorularla olgubilim yönteminden yararlanılır. Böylece her iki yöntemden birinin eksik bıraktığı derinlik çıkartma ve genelleme yapabilme işleri biraz daha kolaylaşır. Tezin çıktılarında, mevcut “kötücül” siyaset algısının devam ettiği, var olan siyasetle ilgili bilgilerin tertipsiz olduğu görülür. En genel sonucun ise siyasetin “bilim” tarafının boş verildiğinin anlaşılmasıdır. Tez boyunca süren ‘hoca-talebe’ ilişkisinin müspet bir yansıması olarak Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğretim üyeleri Arife Figen Ersoy ve Hıdır Karaduman’ın editörlüğünde çıkan *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yeni Öğretim Alanları* isimli kitapta, “Siyasetin Öğretimi ve Siyaset Okuryazarlığı” başlıklı kitap bölümü benimle birlikte Tarhan’la birlikte kaleme alınır. Bu bölümde siyasetin ‘öğretilabilir’ olduğu vurgulandıktan sonra siyasetin bilimleşme süreci anlatılır. Siyasetin herkesi bir biçimde etkilediği yeni zamanda siyaset bilgisinin vatandaşlık bilinci oluşturmada ne denli önemli olduğunun altı çizilir. En sonda siyasetin bir öğretim alanı olarak neleri içereceğinin belirlenmeye çalışıldığı kısım ile devam eder.

Bitirirken son bir not: Okullarda değinmeler biçiminde var olan siyaset (bilim) konularının, tarih ve/ya sosyal bilgiler dersiyile ilişkilendirilerek verildiğini görmekteyiz. Bu açıdan siyaseten ‘vebali’ yüksek iki alan dersinden söz ediyoruz aslında. Bundan olsa gerek, siyaset okuryazarlık üzerine çalışma yapan araştırmacıların profillerine bakıldığında, bu alanlarda uğraş verenlerin önemli bir kısmının tarih eğitimi, vatandaşlık eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi konularında ilgilerini eksik etmediklerini fark ediyoruz. Siyaset bilimciler arasında henüz bu konuya bir eğilim yok.

“Sophie’nin Seçimi”: Meydan Okuma ve Çekinceler

Tavır alma, fikir geliştirme, sorumluluk üstlenme... Siyaset okuryazarlığı becerilerindeki tutumlar, bunlar. Hem meydan okuma hem çekincelerle dolu. Zira bu tutumlar, bir hareketlilik, etkililik ve eylemlilik gerektirir. Aktivistliğin de çağrışımlarının yarattığı duygu salınımı değişkenlik gösterir; sonuçta bazen alkışlanabilir bazen de yuhalanabilir. Önemli bir ‘eşik’ vardır; şiddete başvurmamak... İşte bu sınırdan kalıp kalınmayacağı yollu bir endişeyi taşır, eylemlilik. Özellikle kitleselleşen eylemlerin bir yer/zamandan sonra zor kullanmaya, hatta yasa dışı harekete yönelebildiğini biliriz. Provoke edilebilecek, karşı eyleme dönüşebilecek, kontrol dışına çıkan ve gerçek amacında gitmeyen eylemleri savunmak mümkün ol(a)maz. Her şeyden önce ‘barışçıl’ niyetini kaybedeceği için. Ve bu nedenle, ‘demokratik’ bir hak kapsamında değerlendirilemeyeceği için.

Bu çerçevede ABD üç siyaset araştırmacısı Nie-Verba-Converse’nin siyasi katılım tanımı için önerdiği ve hukuk içinde kalmaya bakan “yasal eylemler” vurgusunu hatırlatalım. Onlara göre siyasi katılım, “vatandaşların hükümet yetkilerinin seçimini ve onların yaptıkları işleri doğrudan ve dolaylı olarak etkilemek amacıyla giriştikleri yasal eylemleri” anlatır.²⁷ Bu tanım, sistem sınırlılığına karşın entelektüalizmle yoğrulacak söz, fikir ve düşüncenin gücüne ayrıca önem verdirtir. Ve inatla, yapıcı tavırdan yana olmayı da repertuvarına alır.

Bunun yanı sıra fiziki güç kullanmak, hatta yasa dışı yollara başvurarak baskı kurmayı siyasal katılmanın unsuru olarak yorumlayanlar da vardır. Daha çok “katılım bunalımı”²⁸ ortaya çıktığında mecburi bir yol gibi sunulur. Dolayısıyla barışçıl eylemin demokratik bir hak olarak kullanımında, katılımcıların fiziki şiddetten çekinmeyecekleri tedbirlerle ilgili siyasi otoritenin pozitif yükümlülükleri olduğunu da belirtmeliyiz.

Yukarıda andığımız ‘eşik’, temelde özgürlük ve otorite arasındaki ince dengeyle ilişkilidir. Hatta siyasetin tek başına tanımını, bu dengede görenler olmuştur. Doğru kabul etmek gerekir ki; insanlığın özlemi özgürlükse, ihtiyacı da güvenlik olagelmıştır. Mim Kemal Öke, bu hassas terazi işini, çok tutan bir filmin en dramatik sahnesine gönderme yaparak “Sophie’nin Seçimi” analogisiyle ele alır.²⁹ İki çocuğundan birini toplama kampına götürmeye kararlı olan Nazi askerlerinin tutumu karşısında bir anne

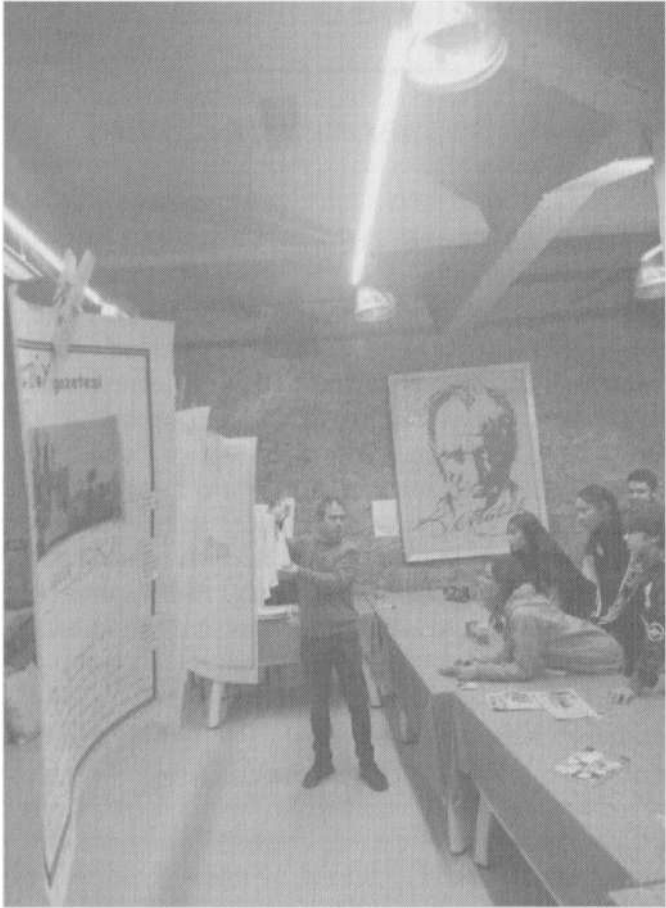
olarak Sophie hangi çocuğunu onlara verebilirdi ki? O halde çözüm, geldiğimiz noktada meşru otoriteyi (devleti) yok saymadan özgürlüğü en geniş haliyle yaşa(t)maktır. Bu durum, Acemoğlu-Robinson ikilisinin deyişiyle “dar (bir) koridor”da kalmak demektir.³⁰ Ve bu dar koridorda ince dengeyi sağlamak, devamlı bir uğraş gerektirir. Biraz da, birey ve toplumun daha çok siyasi olmasına bağlıdır. Yukarıda becerilerini açıkladığımız siyaset okuryazarın tutumu da, bu hassas dengede, meşru otoritenin gerekliliğini yadsımadan hep özgürlükten yana olacağını belirtelim.

Bölüm Sonu Notları

- 1 Marion Muller-Colard. *Arendt'in Küçük Tiyatrosu*. İstanbul; Metis Yayınları, 2016, s.52.
- 2 Max Weber. *Sosyoloji Yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004, s.138-140.
- 3 Bernard Crick. *Essays on Citizenship*. Londra: Continuum, 2000, s.61
- 4 Andre Comte-Sponville. *Hayat Yaşamaya Değer*. (çev.ERCÜMENT TEZCAN), İstanbul: İletişim Yayınları, 2020, s.392.
- 5 Intercollegiate Studies Institute. <http://politicalliteracyte402.weebly.com/index.html>. (Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2018).
- 6 Dünya Değerler Araştırması 2010-2014 Türkiye Verileri Analizi. 1 Eylül 2017 tarihinde (<http://politikaakademisi.org/2016/12/27/dunya-degerler-arastirmasi-2010-2014-turkiye-verileri-analizi/>) adresinden alınmıştır.
- 7 Böylesi bir siyaset savunusunu siyaset bilimi profesörü Fatmagül Berktaş'ın da "Politikanın Çağrısı" başlıklı konuşmasında görmek mümkündür. Onun İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin 2005 yılı Açılış Dersindeki şu sözleri bize göz kırpar: "[Bizler] akıntıya kapılıp sürüklenen bir gemi enkazı mıyız, yoksa akıntıya yön verecek özneler miyiz? Eğer [ilkini seçiyorsak], politika yapmaya gerek kalmaz. Çünkü politikanın en önemli tanımı da, insan eyleminin kolektif örgütlenme biçimlerinden biri olmasıdır. Politika, hepimizi ilgilendiren ortak konularda alınan kararlara katılım sürecidir." *Politikanın Çağrısı*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, s.3.
- 8 BBC Future, News, 16 Mart 2016. Bağlantı: (<http://www.bbc.com/future/story/20160315-the-enormous-power-of-the-unconscious-brain>).
- 9 Örneğin 1985'te Bursa'da Kalaycıoğlu ve Sarıbay'ın yaptığı bir ampirik araştırma, çocukların babalarının tuttuğu partiyi bilmeleri ile kendilerinin parti tutma durumu arasında anlamlı bir ilişki belirlemiştir. E. Kalaycıoğlu-A.Y. Sarıbay. "İlkokul Çocuklarının Parti Tutmasını Belirleyen Etkenler", *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2007. ss.501-513.
- 10 Hulki Cevizoğlu, "Bilincimiz bize mi ait?", *Yeniçağ*, 20 Ağustos 2018.
- 11 İlder Turan, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayınları, 1976, s.67 vd.

- 12 Rosanvallon'un *Counter Democracy: Politics in an Age of Distrust* (Karşı Demokrasi: Güvensizlik Çağında Siyaset) (Cambridge: Cambridge University Yayınları, 2008) kitabından aktaran; Rod Hague-Martin Harrop. *Siyaset Bilimi* (İ.Yıldız-S.Torlak-İ.Çetin), Ankara: Dipnot Yayınları, 2016, s.156-157.
- 13 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/12/20111210-4.htm>
- 14 2018 karar örnekleri. <https://www.ombudsman.gov.tr/2018-kararlari/index.html>. Pdfsi paylaşılan kararlarda başvuranın ismi ve şikâyet edilen kişi/kurum isimleri boş bırakılmıştır.
- 15 50 Soruda CİMER. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi, 2019, s.3.
- 16 Asena Günal'a ait bu çeviri, Birikim dergisinin 142-143. (Şubat-Mart 2001) sayısında yer alır. Bu metnin İngilizce aslına üniversite yönetiminden bağımsız ancak bir öğrenci/kampüs haber gazetesi olan Columbia Daily Spectator'un 20 Ekim 2000 tarihli nüshasında (ve ayrıca <https://www.columbiaspectator.com/2000/10/20/university-responds-matter-edward-said/> linkinden) ulaşılabilir.
- 17 Richard Sennett. *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (çev. S.Durak-A.Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013, s.32-47.
- 18 1972'de Kanada Toronto'da Siyasi Düşünce ve Sosyal Araştırmalar Topluluğunca Arendt'in eserlerini tartışmak üzere düzenlenen konferansta, kendisine sorulan sorularda biraz daha açıklayıcı olması gerektiği şeklindeki ısrar üzerine bu örneği verir. Ebru Aykut Türker. *Hannah Arendt'te Politika ve Yurttaşlık Anlayışı*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004, s.54-55.
- 19 O. Henry. *Dünya Vatandaşı, Seçme Öyküler*, İstanbul: Can Yayınları, 2009.
- 20 Wikipedia Dünya Vatandaşları listesi, bağlantı: https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnya_vatanda%C5%9Flar%C4%B1_listesi (Erişim: Ekim 2020)
- 21 Immanuel Kant. *Ebedî Barış Üzerine Felsefî Bir Deneme*. (Çev.Yavuz Abadan-Seha L.Meray), Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1960, s.26-28.
- 22 Crick B Porter. A. *Political Education and Political Literacy*. Londra, Longman, 1978.
- 23 Paulo Freire. *The politics of education-Culture, Power and Liberation*. Westport, CT: Bergin & Garvey, 1985, s.103.

- 24 Osman Akhan. *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Politika Bilimine Yönelik Eğilimlerinin Belirlenmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)
- 25 Mete Kaan Kaynar. "12 Eylül 1980'den günümüze: Gençler İçin Siyaset". İndigo. (<https://indigodergisi.com/2016/02/12-ey-lul-1980-den-gunumuze-gencler-icin-siyaset/>) (Erişim Tarihi:14 Ağustos 2018).
- 26 Melike Faiz. *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Siyaset Okuryazarlık Durumları*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2016. (Yayımlanmamış doktora tezi).
- 27 Norman H. Nie, Sidney Verba, Philip Converse. *Siyasal Katılma Kamuyu ve Oy verme Davranışı*, (çev. İlter Turan-Tuncay Karamustafaoğlu). Ankara: S Yayınları, 1989, s.1.
- 28 A. Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1987, s.356.
- 29 Mim Kemal Öke. *Aşkla Dans*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2012, s.41.
- 30 Daren Acemoğlu-James A.Robinson. *Dar Koridor-Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği*. İstanbul: Doğan Kitap, 2020, s.16-17.

*Çocuklar İçin Siyaset Okuryazarlığı Atölyesinde
Gazete Hazırlama Etkinliği*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

OKULLARDA SİYASET EĞİTİMİ

Gazeteci Yavuz Donat, bir yazısında, milletvekili olmuş gazeteci kökenli bir arkadaşıyla Ankara'daki özel okullardan birinde 7-14 yaş grubu öğrencilerle bir araya gelip milletvekili arkadaşının öğrencilere yönelttiği "İçinizde siyasetçi olmak isteyen var mı?" sorusuna salondakilerin üçte birinin el kaldırdığını aktarırken, çocukların siyasete ilgi duydukları gözlemini paylaşır.¹ Pek çok genç ve çocuk siyasette kariyer elde etmeyi hayal eder. Cumhurbaşkanı veya başbakan olmak, meslekî kariyerde geline son nokta olarak görülür. Çünkü bu nokta çocuk gözünde, bir şey olunduktan sonra adım adım geline ve genel kitlenin olumlu baktığı zirveyi temsil eder. Nihayet siyaset mesleği, sosyal ve kamu sorumluluğu istemekle özdeşleştiği için toplum için çok daha faydalı görünür. Bu bölümde, çocuk ve gençlerin siyasi kariyer basamaklarına çıkarken onlara nasıl yardımcı olunabileceğini inceleyeceğiz.² Genel amacımız, orta kademe okullu çocuklarla başlamak üzere bağımsız bir siyaset (bilim) dersinin veya bunu içeren konuların işlenebileceğini ve hatta bu yolla yöneten birey olmanın kolaylaşacağını savunmak olacaktır. Şu sorulara (alt problemler) aradığımız cevaplar, bölümün eksenini oluşturacaktır: Eğitim ve siyaset kavramlarının çakışma alanları ve ilişkisi nedir? Siyaset eğitimine, neden sorun olarak bakılır? Sınıldığının aksine siyaset eğitiminin yararları yok mudur? Siyaset eğitimiyle kazanım ve beceriler neler olabilir? Siyaseti, neden öğretmeliyiz? Bunun için ne gibi öneriler olabilir? Bu bölümün büyük bir kısmı, okullarda siyaset eğitimi temellendirmeye yönelik bir giriş kapsamındadır.

*“Bir cumhuriyetin düzgün işlemesi için
aydınlanmış vatandaşlık vazgeçilmezdir.”*

-Thomas Jefferson, ABD Başkanı

*“Siz çocuğun yerine her şeyi düşünürseniz, onun neyi
düşünmesini isteyebilirsiniz ki? Hatta yakında ancak sizin
kurallarınıza göre nefes alacaktır.”*

-J. J. Rousseau, Emile adlı eserinden

“Korkunun, ecele faydası yoktur.”

-Türk Atasözü

Eğitim ve Siyaset İlişkisi

Peşinen kabul edelim; eğitim ve siyasetin huzursuz bir ilişkisi var. Öğretmenlerin kâh takip ettikleri müfredat kâh bağlı oldukları bu müfredattan çıkarttığı öğretim yöntemleri, siyasetçilerin kararlarından büyük ölçüde etkilenmektedir, ancak okullarda (ve sınıfta) siyaset hakkındaki görüşlerimizi ifade etmek hâlâ tartışmalıdır. Daha önce söz etmiştik; siyasetin bir bilim dalı, bir disiplin haline dönüşmesi bile kendi başına doğrudan ‘siyasi’ süreçlerle ilgilidir. Dışarıdan göçler, zorlu iktisadi koşullar, etkisini gösteren ırkçılık bizatihi siyasetin ürettiği kimi toplumsal gelişmeler olarak sıralanabilir. Şu durumda hızlı düşünüş, sosyal alan derslerinin (Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Felsefe, Sosyal Bilgiler) siyaseti zaten ana konusu/malzemesi olarak kapsamına aldığını söyleriz.

Siyasetin, özellikle çocuklara öğretilmesiyle ilgili korkular çok kolay tahmin edilebilir. Bu konuda uyarı içeren bolca yazıya rastlamak mümkündür. Çok eski tarihlerden beri bu çekincelerin kaynağında siyasete atfedilen olumsuz özellikler vardır. Sözelimi Türkiye’de internetin yorum içeren açık popüler portallarından biri olan Uludağ Sözlük’te “Siyaset nedir” sorusuna, gerçeklik de içeren muzipçe cevaplar bir yorumcu tarafından şöyle sıralanmıştır: “İstediği her yere özel uçağıyla gidebileceği için, kırmızı ışıktaki durmasa bile ceza yemeyeceği için, kafasına esen herkesi ülkenin farklı bir şehrine tayin ettirebileceği için, maaşı için, istediği kişiye istediği şeyleri söyleyip ceza almaya-acağı için, maaşının dışında cebine sokabileceği para miktarı çok olduğu için”.³ Bu ifadelerin de yansıttığı gibi, siyasetle ilgili bir tek olumlu çağrışım veren açıklama yer almamaktadır. Burada, ahlaken doğru yollardan ulaşılmayan nüfuz ve zenginlik anlamı öne çıkartılmıştır. Vurgulamak gerekir ki, siyasetin böylesi pejoratif algısı Türkiye’ye özgü sayılmaz. (Bundan, kitabın birinci bölümünde Siyasetin Doğası başlığında da söz etmiştik.)

Yine de Türkiye’de politikanın, ABD ve çoğu Avrupa ülkelerine göre ‘çok daha hassas olan’ konular içerebildiğini belirtmek gerekir. Bu durum özellikle öğretmen ve velileri çekindiren bir etken olarak karşımıza çıkıyor. Özel saha araştırmasına gerek duyulmayacak kadar çıplak bir gerçeği yansıtan bu uyarı, eğitim kadrosundaki öğretmenlerle ilgili itimatsızlıktan da kaynaklanır. Siyaset konusu açılınca konuyu hemen kapatmaya yönelmek ve bildik “okumaya mı geldin, yoksa siyaset yapmaya mı geldin” tepkileri toplumsal hafızanın bize söyledikleridir.

Siyaset ve eğitim, genel anlayışlarda uzlaşmaz bir ikili gibi durunca, siyaset okuryazarlığı ‘masumane’ çağrışımlarıyla devreye giriyor. Esasında siyaset eğitime yumuşak geçişte bir durum oluyor siyaset okuryazarlığı. Bizatihi siyaset eğitimin taşıdığı endişeleri büyük ölçüde gideren bilimsel isim havası(!) işlevi görerek tedavülde kalmayı başaracağı benziyor. Dolayısıyla siyasetin eğitimi meselesindeki çalışmalarda ‘siyaset okuryazarlığı’ kavramına da bundan böyle çok rastlayacağız gibi.

Siyaset eğitime ilıştirdiğimiz siyaset okuryazarlığı, bilgi-be-
ceri geliştirebilen bir kişiyi tasvir ettiğinden, altyapı bilgisi ve

eğitici organizasyon gerektiren bir eğitim sürecini gerekli kılar. Siyaset okuryazarlığı eğitimi, öğrencilere, sonraki hayatlarında vatandaş kimlikleriyle kamu hayatında etkin olabilmeleri için gerekli bilgi ve becerileri vermeyi amaçlar. Bu anlamda siyaset okuryazarlığı yalnızca siyasi işleyiş, siyaset kurumlarına ilişkin olgularla değil, siyasete ilişkin kavramsal bilginin de aynı derecede önemli olduğunu kabul eder. Bu bakımdan güç, iktidar, hak-görev, gibi temel kavramların müfredata geçmesini, dahası derslerde en doğru şekilde ele alınmasını önemli hale sokar.

İngiltere, ABD, İskoçya, Hindistan, Japonya’da ‘siyaset okuryazarlığı’ yönünde çeşitli içeriklerde eğitimlere rastlıyoruz. Bir kısmı e-platformlar halinde olan ve daha çok gençlere yönelik yürütülen bu eğitimler yoluyla siyasi bilinçlenme yaygınlaştırılmak isteniyor. Sözgelimi, İngiltere’de bu amaçla açılan kursun başlığı etkileyici: “Shout out UK” (Haykır İngiltere). “Gelecek neslin sesi”, bu kursun alt başlığı. Siyasi okuryazarlığı kursu, siyasette, kamusal alanda ve tartışmalı süreçlerdeki süreçleri öğreterek, daha fazla gencin siyasete ilgi duymasını ve ilgilенmesini hedefliyor. İngiltere Siyasetine Giriş (yerel ve ulusal, güçlerin ayrılığı, oylama ve tartışma), Uluslararası İlişkiler (İngiltere ve Dünya) Medya Okuryazarlığı, Siyasi Kuram, İstihdam ve Siyaset, Hitabet becerileri konularını kapsamaktadır. Özünde program, siyasetin hayatta yaptığımız her şeyin merkezinde olduğunu gösterme amacı taşır. Bu programda öğrenilen beceriler şunlardır: Öğrencinin kendi imajını, güvenini ve duygusal direncini arttırması, kursun sonunda, sivil toplumun yanı sıra demokrasilerde aktif olmak için gerekli araçlara nasıl sahip olacağının kavranılması, kamusal alanda konuşma yeteneğini geliştirmesi, tartışmayı tutarlı bir şekilde iletmesi olur.

Türkiye’de de siyaseti, eğitim içinde düşünme işi, bu son gelişmelerle irtibatlı seyrederek görünür. 2006’dan beri Sosyal Bilgiler Eğitimi lisans programındaki alan derslerinden siyaset bilimi dersinin varlığı ve bu alanda kaleme alınan haykırış babındaki araştırmalar olumlu etkisini gösterir. Nihayet ilki 2017’de olmak üzere ve 2018’de tekrarlanan MEB’in (Milli Eğitim Bakanlığının) ilkökul 4 ve ortaokul 5, 6, 7. sınıflar için hazırladığı “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’na göre, “Politik okuryazarlık”

kazandırılması gereken temel becerilerden sayılır.⁴ Aynı müfredatta, 6. sınıfın “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı işlenirken siyaset okuryazarlık becerisinin de öğrencilerce edinilmesi bir kez daha vurgulanır.⁵

Şu halde, kaygıları gideren ve doğru başlayacak bir siyaset eğitimin gereklerine ısınmaya başladık denebilir. Elbette, ihtar çeken aşağıdaki iki konuya (Politik eğitim ve politik sosyalizasyonuna) parantez açarak...

Politik Eğitim

Gerçek hayattan uyarlanan *Şikago Yedilisi’nin Yargılanması* filmi bir sahne vardır: 1968’de savaş karşıtı eylemden dolayı suçlu bulunan isyankâr Abbie Hoffman’ın yargılanması sırasında kendini tanıtmayı istendiğinde, o sıra gerçek yaşı 32 olduğu halde ‘psikolojik’ olarak 1960’ta doğduğunu söyler; yani 8 yaşındadır, kendince! Yargıç, ondan önceki yılları niçin saymadığını sorunca Hoffman; “Buna, ABD eğitim sistemi diyorlar” sözüyle cevaplar*. Nihayetinde onunkisi protest bir çıkışmaydı; ama, bu söz, siyaset ve eğitimin derinlikli ilişkisinin altını çizer.

Pedagojinin genel literatürüne bakıp klasik olmuş eğitim tanımına baktığınızda, ‘istendik davranışlar’ edindirme işleminin tümünü içerdiğini fark ederiz. Başlı başına bu tanım zaten politik bir gönderme ile başlar. İstendik davranışlar derken, bir cümle ile toplumu belirlenen yönde ve aktarılan değerlerle değiştirme ve dönüştürmeyi kastediyoruz. 1945’te Karl Popper’in dolaşıma sokacağı “toplum mühendisliği” kavramıyla açıklanan şeydir bu. Yani, ayartılmış ve yukarıdan yapılan bir tasarım. Eğitime eleştirel yaklaşan kuramlar, özde bu politik müdahaleleri sorgulamak, sınırlamak ve hatta kaldırmak üzerinedir. Paulo Freire’nin görüşleriyle gelişen eleştirel pedagoji, feminizmden post-modernizme, komünizmden anarşizme çeşitli ideolojilerden beslenir. Öğrencilere kabaca “Hiçbir şey, bildiğin gibi olmayabilir!” telkini veren eleştirel pedagoji, hâkim siyasi gücün

* Birleşik Amerika’da hippilerin hak savunuculuğunun öncülerinden olan Abbie Hoffman, daha sonra *Steal This Book* (Bu kitabı çalın) adlı kitap yayınladı ve pek çok insan dediğini yapınca, kitapçılar bu kitabı sat(a)maz olurlar. 1989’da intihar eder. (Aşırı doz verildiği iddiası da var.)

eğitime yansımalarını kendine konu edinir. (Bu noktada, eleştiren pedagojinin geniş bir literatüre sahip olduğunu hatırlatalım.)

şimdilerde eğitim dediğimizde, aklımıza, okul, öğretmen gibi bir dizi ilişkili kavram geliyor. Bugün eğitim kavramının üç ayağından söz edebiliriz: Bilgi ve değer, resmi kurum (devlet okulu ya da devlete bağlı okul) ve düzenlilik. Yani eğitim, bilgi/ değerin resmi bir kurum vasıtasıyla düzenlilik içerisinde aktarılmasını içerir. Eğitimi bu anlamda alımlamamız, dünya tarihi açısından ‘yeni’ sayılır; yalnızca iki yüzyıldır böyle... Sözelimi 1500’lerde ya da daha öncesi olan milata yakın yüzyılda böyle olmadığını belirtelim. Biraz açalım:

İki yüzyıl öncesine kadar eğitim işi, aileler, asiller, dini yapılar ve sivil toplumun işleviydi; devletin değil. Standart bir müfredat, yöntem ve personeli yoktu. Ve tek bir merkezden de yürütülmezdi. Eğitimin kamusal bir iş olarak görölmesi, 19. yüzyıl başlarından itibaren kendini gösteren ulus devletlerin bir zorlamasıdır. şimdiki eğitim anlayışlarını da şekillendiren bir süreçtir, bu. Ulus devlet anlayışı modelindeki eğitim, devlet eliyle yürütölun genel eğitim anlayışına evrilir. Böylelikle amaçlanan, vatandaşlarını kendine bağlamaktır: Kısacası vatandaş ‘yapmak’tır. Eğitim, bu yönüyle, siyaset ve resmi ideoloji için hep arasallaşmıştır.

Eğitimi devlet işi yapan, aynı yüzyılda başka bir etken, endüstriyel gelişmedir de... Bu gelişme ile ortaya çıkan karmaşık işi kolları ve malların üretimindeki işbölümü uzmanlık isteyen mesleklere yönelinmesini zorunlu kılar. Bu bakımdan eğitim, uzmanlaşma gerektiren, beceri öğretken kurumlar olarak görölür. Osmanlı Devletinde yeni tarz eğitime marifetler demek olan “maarif” dendiğini belirtelim. II. Abdülhamit devrinde, meslek edindiren okullara “sanayi okulları” ismi verilmesi de bu yüzden. Cumhuriyet devrine intikal eden bu sanat okulları yakın zamana kadar isimlerini korumuştur. (Bugün dahi, lise ve üniversite bitirenlerin işi beklentisi ve bunun koygun ifadesi “Diplomalı işsizler”, eğitim ve meslek-işi ilişkisinin kanıtı sayılır.)

Türkiye’de de bu olguyu içeren bir süreç yaşanır. Özellikle merkezileşme eğilimlerin güçlendiği Osmanlı Devleti’nin son yüzyılı (Sultan İkinci Mahmut, Tanzimat dönemi) ve 1920’den

sonra ulus-devletleşmeye evrilen Cumhuriyet dönemleri birlikte bir ‘devamlılık’ çizgisinde değerlendirildiğinde bizatihi politika-
nın eğitimi belirleyen bir etken olduğu ortaya çıkar.

‘Eğitim’in yüklü olduğu anlamlar, eğitimin, siyasi yönetimler için yalnızca bilimsel ve teknik bir iş olmadığını, geri kalmışlığı ortadan kaldıracak toplumun kurtuluş misyonu olarak görülme-
sinden tutun da, yeni insan veya yeni toplum modeli yaratmayı amaçlayan endoktrinasyona kadar daha başka sebep ve dere-
celerle önem/öncelik atfedildiğini gösterir. Bunun Türkiye’de toplum nazarındaki basitleşmiş karşılığında “Eğitim şart!” (Her şeyin başı eğitim) sözü, popüler ve milli bir ilke olarak kalıcılaştı-
mış görünür. Yani hemen her şeyin çözümünü eğitime bağlamak Türkiye’nin yakın tarihindeki geri kalmışlıktan kurtaracak tek çare olarak bakıldığının işareti sayılır.

Eğitimin politikayla buluştuğu yeri, en genel olarak “top-
lumsallaştırma” kavramıyla açımlayabiliriz. Bu da nihayetinde insan davranışlarını biçimlendirilmesini anlatır. Türkiye’de (ve başka ülkelerde de) siyasetin eğitimdeki hedefleri üç başlık altın-
da değerlendirilebilir: 1-Makbul vatandaşlık; 2-Medenileştirme eylemi, 3 -Sosyal disiplinasyon. Tarihi bazı/minik teşhirler eşli-
ğinde ve doğal olarak eleştiri tonuyla tasvir etmeye çalışacağım bunları.

Eğitimin politik üç hedefi	
1	Makbul vatandaş
2	Medenileştirme eylemi
3	Sosyal disiplinasyon

Makbul vatandaş: Sadık kullar, tabi vatandaş... Eğitimin ilk po-
litik amacı, devletin kendine tabi vatandaş yetiştirmek istemesi-
dir. Terbiye; “yetiştirmek, büyütmek, alıştırma yaptırmak” de-
mek olduğu gibi, “cezalandırmak, ceza ile eğitmek” anlamlarını
da içerir. Böylece terbiye (eğitim) fazladan bazı ahlaki değerler
yükler. “Eti senin, kemiği benim” sözünün ardında çocuk eğiti-
minde öğretmene verilen tam yetki vardır. II. Abdülhamit dev-
rinde, verilen talimatla ilkokullarda son ders bitmeden önce se-
lam ve sure kıraat edildikten sonra padişah, millet ve devlet için

dua edilirdi.⁶ Bir çeşit “Padişahım Çok Yaşal!” seanslarıydı bunlar. Biyograf ve yazar Ş. Süreyya Aydemir *Suyu Arayan Adam*’da, askeri okulda iken padişah ismi zikredildiğinde öğretmenin kürsü üzerinde doğrulduğunu ve sınıftaki öğrencilerin hep birden ayağa kalktığını” anlatır.⁷

Azınlığın veya olası ‘muzır’ unsurların entegrasyonu da bu kapsamda düşünülür. Sosyologların “zoraki kültürleşme” dedikleri türden bir işlemi içerir. Örneğin, 1892’de kurulan -ve 15 yıl süren- Aşiret Okulu’nun amacı, aşiretleri Osmanlı siyasi sistemine entegre etmekte. Özellikle Arap aşiretlerinin önde gelen ailelerin çocuklarını İstanbul’da eğiterek...⁸Kısmen başarılı oldu.

Medenileştirme: İnsanileştirme, batılılaşma... Eğitimin bir diğer hedefi; toplumu “temdin etmektir” yani medenileştirmek. Batı’nın sömürgeleştirdiği toplumlara karşı haklılığını göstermek için bulduğu bahane, medenileştirme misyonuydu. Türkiye’de ise bu, geriliğin sebebini toplumun eğitimsizliğine bağlayan aydınlarca savunulur. O halde medenileştirme görevini yerine getirmenin en kestirme yolu eğitimidir. Halk, ancak eğitim yoluyla çağdaş uygarlık seviyesine çıkartılır. (Hatta Batı orijinli oldukları için eğitimle ilgili yeni yaklaşım ve yöntemler hep denenir ve adeta ‘deneme tahtası’ gibi bu tekrarlanır.) Türkiye’de öğretmenlerin yalnızca bilgiyi aktaran değil ondan fazla olarak iddiacı ve mutlak doğrucu (pedantik) alışkanlıkları, kendilerine yüklenen bu misyonla ilişkilendirilebilir.

Sosyal disiplinizasyon: Eğitim yolu ile toplumsal kontrol ve disiplin sağlamak kadim/eski bir gelenek. Ama bu ulus devlet yapı ve organizasyonlarıyla daha başka bir enstrümana dönüşür. Örneğin 19. yüzyıl ikinci yarısında yeni tarz eğitimin içine okul disiplini kavramının girmesi bir yanıyla itaati sosyal norm haline getirmektir. Bu yaklaşıma göre belirli davranış kalıpları vardır: Bağırarak, koşmak... yasaktır. Sınıf başkanı bu yüzden icat edilir ki asıl işi sessizliği sağlamak için “Konuşanları tahtaya yazmak” olur. Öğretmen-yazar Rasim Kaygusuz’un bir zamanlar çok satan *Cin Ali* kitabı serisindeki. 7. kitap olan *Cin Ali Okulda*’daki şu cümle otoriter değerle ilişkilendirilemez mi?: “Öğretmen kapıyı açıp girince, ayağa kalkıyorlar. Öğretmen ‘Günaydın’ deyince, bütün sınıf hep beraber ‘Sağol!’ diyor.”

Konuyu kapatırken, eğitime işlevselci ve pragmatik yaklaşımla bakıldığında tek başına olumlu çağrışımlarla dolu olduğunu kabul etmeliyiz. Eğitimsizliği savunan veya buna yaklaşan alternatif görüşler henüz geçerlik kazanmadılar. Sözelimi Durkheim daha 19. yüzyıl sonlarında eğitimin sosyalleşme ve ortak değer aktarımı ile yaşadığı Fransa toplumunda dayanışmayı sağladığını söylerken muhalif notlarını belirtme gereği duymamıştı.⁹ Dolayısıyla yukarıda değindiğimiz eğitim içindeki politik etkilerle ilgili görüşler eleştirel notlar olarak anlamlıdır ancak pratikte bunların ne anlama geldikleri net olmayabilir. Şu durumda, kendini açık eden ve kabul edilebilirliği zorlayan politik etkileri eğitimden sağaltmak uygulanabilir bir yol gibi görünür. (Bahsedilen politik eğitim, bu kitapta ileri sürülen okullardaki siyaset eğitimi ile çelişmez. Tersine bu arada belirtilen kaygıları dikkat notu olarak işaret ettiği gibi formel bir öğrenmeyi savunur. Vurgulamak gerekir ki, politik eğitim [politics of education] ile eğitimde politika [politics in education] farklı kavramlardır.)

Eğitim Politikası

Politik eğitimden tamamen ayrı olarak eğitimle ilgili olan politikalar kast edilir. Eğitim politikası, devlet ve benzeri otoritelerin yaygın eğitimle ilgili oluşturdıkları tüm karar ve seçenekleri anlatır. Demokratik yönetimlerde toplumun genel beklentilerini karşılamak bir gereklilik olarak ortaya çıkarken eğitim politikaları da bundan etkilenir ve bu yüzden ilgili tüm paydaşlarla en geniş mutabakat önemsenir. Eğitim politikasının birkaç kriteri şöyle sıralanabilir: Eşitliği sağlamak, etkililiği ölçmek, verimliliği arttırmak, kaynakları doğru kullanmak.

Politik Sosyalleşme

“Ben, bu toplumun ürünüyüm.” der, Bulutsuzluk Özlemi grubunun solisti Nejat Yavaşoğulları verdiği bir röportajda. Ve ekler: “ ‘Yanıyor mu Yeşil Köşkün Lambası’ veya bir Müzeyyen Senar şarkısı benim burnumu sızlatır her zaman”.¹⁰ Rock söyleyen biri olarak yaşadığı toplumun içinden çıkan türkü ve sanat

müziğinin kendi üzerindeki etkisini belirtir böylece. Aslında hepimiz böyleyiz, yani içinde yaşadığımız toplumun bir parçası ve yansımasyız.

Sosyoloji ve sosyal psikoloji, buna toplumsallaşma veya sosyalleşme adını verirler. Kısaca bireyin toplum üyesi olmasına toplumsallaşma diyoruz. Bir kimsenin doğduğu küçük çevresinden -mesela aile ortamından- toplum içine 'karışması'dır, toplumsallaşma. Ailesinin, akrabalarının, komşularının, arkadaşlarının, yaşadığı köy-şehir ve milletin bir parçası olduğunu öğrenmesidir.¹¹ Bu sayede, kişisel özellikler devre dışı kalabilirken, üyesi olunan o toplumun kuralları içselleştirilir. Ya etkileşim yoluyla ya da benzeşme yoluyla. Örneğin, çocuğun rol model aldığı kişilere özenerek hareket etmesi o çevrece onun kabulünü sağlar. Böylece yalnızca davranışları değil, fikirleri ve beklentileri de öğrenmesi toplumsallaşmanın emaresi sayılır. Ve bu süreç, çocuklukla sınırlı değildir, hayat boyu devam eder.

Sosyalleşme, topluma uyum gösterme ve bütünleşme anlamında olumludur. Çoğu zaman da böyledir. Ters durum olarak bakılabilen asosyallığın ne denli dışlayıcı olabildiğini biliriz. Çünkü toplumsallaşma süreci kişiyi özgürleştirebileceği gibi o kişiyi kısıtlayan bir benliğe de dönüştürebilir. Yani bir kişi bu sürece arzusuyla katılabileceği gibi, karşı çıkabilir de. (Bu bakımdan toplumsallaşma yerine "toplumsallaştırma" diyen de vardır.) Şu halde toplumsallaşma, kişi ve toplumun birbirini dönüştürdüğü karşılıklı etkileşim sürecidir. Bu yüzden toplumsallaşma konusuna eğilenler; taklitle öğrenme, bağımlılık, ahlak gelişimi, başarı güdüsü gibi kavramlarla ilgilidirler. (Bazı psikologlar da çevrenin çocuğa etkisi kadar çocuğun da çevreyi etkileyebileceği gerçeğinden hareketle "sosyal gelişim" demeyi tercih ederler.)

Bundan sonra, toplumsallaşma sürecinin politik boyutuna yönelelim. Politik sosyalleşme kavramını, kitabına başlık yaparak enine boyuna ele alan ilk kişi olarak ABD'li sosyolog Herbert H. Hyman'ı anmalıyız. 1959'da çıkan *Political Socialization* kitabında Hyman, politik sosyalleşmeyi, gelecekteki siyasi tutumları belirleyen ve çok erken yaşta öğrenilen sosyal değerler olarak yorumlar.¹² Bu tarihten sonra da politik sosyalleşme konusunun,

politik psikolojinin bir alt disiplini olmaya meylettiğini görürüz. Zira insan davranışlarının temelinde yalnızca içgüdüler değil, 'öğrenilen' şeylerin olduğu da çoktan fark edilmiştir.

Türkiye'de bu konuya ilk eğilen, siyaset bilim profesörü İlter Turan olur. 1976'da çıkan *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış* kitabında Turan, ABD'li sosyolog Lipset'den aldığı ödünçle "siyasal insanın" (political man) oluşum dinamiği olarak tanımlar, politik sosyalizasyonu.¹³ Onun öğrencileri olan ve siyaset biliminde sosyolojiye hatırı sayılır ölçüde yer açan Ali Yaşar Sarıbay ve Süleyman Seyfi Ögün de, birlikte kaleme aldıkları *Politikbilim* kitabında politik topluma ayrı başlık açarlar. Onlar, "politikleşme" demeyi tercih ederler. Onlara göre politikleşme, bir süreç olarak siyasi değer, inanç ve bilgilerin yalnızca öğrenilmesi değil, benimsenmesini de ifade eder.¹⁴

O vakit politik sosyalizasyon, kişinin o toplumun hâkim siyasi kültürüne göre davranış geliştirmesini anlatır. Böyle bakılınca politik sosyalleşmenin tarihi, bir olgu olarak çok eskidir. Örneğin Türkiye'de insanların –günümüzde bile– hemen her şeyi devletten bekleme anlayışının kökleri bizatihi devletin bu coğrafyada aşkın bir değer olarak işlenmesiyle ilgilidir.

Politik sosyalizasyonun aşamalı biçimde gerçekleşmesi belirli kurumlarla mümkün olur. Başta aile olmak üzere, okul, arkadaş grubu ve iletişim araçları etkili olur. İlk politik inançlarımız ve değerlerimiz ailede şekillenir. Siyasi duygusal bakışları burada geliştiririz: Siyasi liderleri sevmek-sevmemek, saymak-öfkelenmek gibi. Okul ve arkadaş grubu da siyasi özelliklerimize yeni bir içerik kazandırabilir. Akran, abi, kardeş, öğretmen, müdür figürleri siyasileşmede farklı etki sahibi olabilirler. İnternet, televizyon ve sosyal medya haberlerine sürekli maruz kalmak da siyasi kanaatlerimizi ve davranışlarımızı etkiler. Politik sosyalleşme üzerine yapılan akademik çalışmalarının önemli bir kısmının çocuk-gençlerle ilgili olması da, özellikle aile-okul-arkadaş çevresinin belirleyici etkiler taşımasındandır.

Ayrıca toplumdan topluma farklılaşabilen kimi özellikler de politik sosyalizasyonu etkiler. Bunlar, sosyo-ekonomik durum, gelenek, din, ideolojilerin ağırlığı, siyasi sistemin demokratik veya anti-demokratik olmaları gibi durumlardır. Sözgelimi ekonomik

kriz yaşıyan bir kuşak, hayatını garantileyecek siyasi yatırımlara önem verebilir. Terör ve çatışma içinde büyüyen bir çocuk da, kendini her bakımdan güvende hissedeceği ortama özlem duyabilir. Düzensiz okul hayatından bezmiş biri ise, ileride bu tür eğitim işlerini tamir edecek konuları siyasetin önceliği olarak görebilir.

Toplumsallaşmada belirttiğimiz gibi, aktif ve pasif olma durumu politik sosyalizasyon için de geçerlidir. Eğer bir kimse pasif politik sosyalleşmenin içinde ise, hazır bir siyasi sistemin gereklerine kendini bırakır. Aktif olarak politik sosyalleşmenin içinde olursa, aynı zamanda birey olarak siyasi sürecin ve sistemin etkileyeni olur. Galiba şöyle demek daha doğrudur; kişinin siyasi bilinci arttıkça siyasi düzeni değiştirme ihtimali daha yüksektir. (İkinci bölümdeki Siyasi Bilinç başlığında bunlara girilmişti.) Bu kitapta savunulan siyaset okuryazarlık ve siyaset eğitimi, siyasi kültürü edinme süreci olarak politik sosyalizasyona yeniden; ve yeniden bakmayı salık verir.

Alkan'ın Araştırması

Türkiye'de politik toplumsallaşma üzerine ilk bağımsız kitap siyaset bilim profesörü Türker Alkan'a aittir. 1979'da Kültür Bakanlığınca basılan kitap *Siyasal Toplumsallaşma* ismini taşır. Ama bundan önce, bu kitaba da zemin olan bir araştırma makalesi dikkat çekicidir. 1978'de Ankara Üniversitesi SBF Dergisindeki "Demokrasinin Denetim Mekanizması ve Siyasal Toplumsallaşma" başlıklı çalışmasında, 1924-1969 aralığında ilkokulda okutulan vatandaşlık kitaplarının içerik çözümlemesi ile siyasal denetim mekanizmaları incelenir.¹⁵ Alkan'ın vardığı sonuç, 1950 öncesi ve sonrası denebilecek kabaca bir ayrımla vatandaşlık eğitim içeriklerinin 1950'den sonra demokrasiye doğru yoğunluk kazandığıdır. Bir de 1950 sonrasında söz konusu kitapların demokratik denetimle ilgili siyasi bilinci geliştirici bir yönde olduğunu belirtir. Ancak bu kitapların, demokratik denetimin 'nasıl' yapılacağını iyi göstermekle beraber 'neyin' denetleneceğini net ortaya koyamadığını söyler. En nihayet biçimsel demokrasi (eğitimi de katarak) eleştirilerinin haklılığının altını çizer.

Siyasetin Eğitimi: Ne zaman ve Nasıl?

Çocukların severek takip ettiği Disney yapımı çizgi filmlerden *Mucize: Uğur Böceği ve Kara Kedi*'nin bölümlerinden birinde sınıf başkanı seçilmek isteyen karakter şöyle söylüyor: "Siyasette kazanmanın yolu rakibinin itibarını düşürmektir." Aslında şu yorum da mümkündür: Siyasette kazanmanın yolu, kendini en iyi ve dürüstçe anlatmaktır. Siyaset eğitiminde, işin kolay olmadığı ortada.

Kolay değil ama mümkün. ABD'li eğitim araştırmacısı Wendy Kohli'nin deyiimiyle "İnce buzda kaymaktan" da söz etmiyoruz.¹⁶ Psikoloji ve pedagojinin rehberliğinde yazılmış kişisel gelişim kitaplarının öz olarak söylediği de çocukların olup bitenleri anladığının altını çizer ve çocuklarla bir yetişkin gibi karşılına geçilip hemen her şeyin konuşabileceğini öğütler. O halde her şey çocuklarla konuşulabilecekse, neden siyaseti konuşul(a)maz yapalım ki? (Çocuklar artık her şeyi anlıyor derken buna işaret etmiyor muyuz?) Üstelik siyasi ilgi ve bilginin erken yaşta başladığını gösteren akademik çalışmalar da var.¹⁷

Siyasetçiler diye andığımız kişilere baktığımızda, bu mesleğin liderlik yeteneğiyle, kurulan ilişki ağıyla ve sahip olunan servetle ilgili ve dolayısıyla siyasetin sınırlı sayıda kişinin etkinliği olduğunu düşünebiliriz. Bu olgu önemli ölçüde doğrudur. Peki siyaset, öğretilemez mi? Televizyonda birkaç tartışma programını izlemek veya sevdiğimiz birkaç yazarın sütunlarını düzenli okumakla bu mümkün müdür? Bazıları için, siyasi gelişmeleri değerlendirmek adına bunlar yeterli olabilir.

İsteyenler yalnızca sürecin içine girdikleri zaman mı siyaseti öğrenir ya da insanlar deneyimleyerek mi zamanla siyaseti öğreniyorlar. Bu soruya kolaycı cevabımız evetse, teoriler üreten, soyutlamalar yapan, bazen kurallar ortaya koyan siyaset felsefesinin yüzyıllardır birikimini yok sayıyoruz demektir. Toplum hayatında büyük değişim getiren eylem ve çabaları görmüyoruz demektir. Bu bölüm yazısı, temel siyasetin öğretilebileceği tezini savunmakta ve bunun gerekleri üzerinde durmaktadır. Dahası bilgisini hayatına yansıtmış, içselleştirmiş, öğeleri algılama ve yeteneğine sahip siyaset okuryazarlığını özendirmektedir.

Önce bir tespitle başlayalım: Siyaset okullarda öğretilir. Düşünce, sevgi, arkadaşlık gibi soyut ‘şeylerin’ öğretilbileceği tezlerini düşündüğümüzde ve bunlarla ilgili yığınla literatürle karşılaştığımızda, saydıklarımıza göre somut yanı daha belirgin olan siyaset olgusunun öğretilmemesinden söz etmek çok anlamlı olmayacaktır. Bunun zıddı görüş, siyasetin bilim değil, ancak doğuştan gelen bazı özel yeteneklere sahip bir kısım insanın yaptığı faaliyet olarak görmek anlamına gelecektir. Doğrusu siyaset öğretiminin hedefi, siyasetçi yetiştirmek değil, temel siyaset bilgisinde bilinçlenmeyi artırmaktır. Bu sayede siyasetin doğasını öğrenme işi kolaylaşacak, bu konularda rehberlik işi ilerleyecektir.

Okullarda siyaset deyince, bazıları öğrenci veya öğretmenin siyasi inançlar ve görüşlerinin sınıfta konuşulacağını sanabilir. Elbette herkesin bir siyasi görüşü var, ancak bunların derste etkili olmasına izin vererek kastettiğimiz siyaset bilimi dersini icra etmiş ol(a)mayız. İlk öğreneceğimiz şey, kendimize ait kişisel görüşlerimizden farklı, daha başka görüşlerin olabileceğidir. Ya da bir öğrenci bu derste bir siyasi partinin tişörtünü giyerek içeri girebilecek mi? Hayır, bunu da savunmuyoruz. Ancak bu ders sayesinde, siyasetin yalnızca partililik olmadığı öğrenilebilecektir. Kaygı dolu sorular çoğaltılabilir. Akla gelen her soru, böyle bir dersin çerçevesinin ne olacağıyla ilişkilidir. Eğer bu ders için standart bir içerik ve yöntem belirlenirse, risklerden çok bu dersin faydalarını konuşuyor olacağız.

Siyaset öğretiminde öğretmenin rolü ayrıca belirtilmesi gerekir. Kabul edelim ki, her şeyi olduğu gibi alması istenen ‘uslu çocuğa’ karşın, merak ettiklerinin cevabını amansız arayan hafif ukala, haşarı çocukla baş etmek entelektüel donanım gerektirir. Siyasetin de bilgi/nosyon içerebildiğini görmek yerine, siyaseti bir duygu/pozisyon hali olarak algılama eğilimi özellikle öğretmenler için daha güçlü görünür. Hasılı, hakkında bilgi edinmek ve kafa yormak yerine “yüzeysel değerlendirmeler yapmayı” ya da “ileri geri konuşmayı” politika zanneden öğretmenler için siyaset eğitimi savunmak zor görünür. Yanısıra “fazla hassasiyet”in açıklamasını, o ülkedeki özgürlük, demokrasi, vatandaşlık bilincinin gelişmişliğiyle ilgili görmek elbette yanlış olmayacaktır.

Öğretmen demişken, öğretmen yetiştiren üniversitelerdeki siyaset bilim dersinin durumuna bakalım. Türkiye’de Eğitim Fakültelerinde siyaset (bilimi), ilk kez 2006’da olmak üzere Türkiye’deki eğitim fakülteleri sosyal bilgiler eğitiminin lisans müfredatında zorunlu bir ders olarak yer aldı.¹⁸ Bu da giriş mahiyetinde ve bir dönemlik (1.sınıf; II. yarıyıl) en düşük kredili ders olarak (2 kredi/6 AKTS). Bundan evvel, belki bu derse bazı yönlerden karşılık sayılabilecek “Siyasal Düşünce Tarihi” dersi, siyaset biliminin yakın temasta olduğu felsefe ve tarih disiplininin fazlaca yararlanılarak oluşturulan bir içerikle vardı. 3.sınıf/V. yarıyıl dersi olarak tanımlanan bu ders, “Düşünce ve siyasal düşünce kavramları, siyasal düşüncenin tarihsel gelişimi, devlet, devletleri oluşturan unsurlar, devletlerin fonksiyonel özellikleri” konularını ihtiva ediyordu.¹⁹ 2006’dan 2018’e kadar 2. Sınıf/III. yarıyıl da okutulan “Siyaset Bilimine Giriş” adını taşıyan ders, Mayıs 2018’de yapılan son düzenleme²⁰ ile yalnızca “Siyaset Bilimi” ismini aldı. Bu isim değişikliği temelde içerikte herhangi bir şey değiştirmemiştir, nihayetinde konular tanıma düzeyinde kalacaktır. Şimdilerde alan eğitimi derslerinden olan Siyaset Bilimi dersinin içeriği şöyle belirlenmiştir: “Temel kavramlar, konusu, yöntemi, diğer bilim dallarıyla ilişkisi, siyasetin psikolojik, sosyal ve ekonomik temelleri, siyasal kurumlar, iktidar ve devlet, siyasal sistem ve rejimler, siyasal katılım, siyasal partiler, baskı ve çıkar grupları, kamuoyu, propaganda”. Dolayısıyla sosyal bilgiler dışında diğer sosyal alanların lisans programlarında siyaset bilimi dersinin okutulması yararlı olacaktır.

Bütün bunlardan sonra okullarda siyaset eğitiminin ne zaman yapılabileceği ile ilgili önerim şu olacaktır: Ortaokul 7 veya 8. Sınıfta seçmeli ders olarak okutulması, lise 2 veya 3’te (10-11. sınıflarda) zorunlu ve/ya seçmeli ders olması. (Aşağıdaki tabloya bakınız.) En erken 7 veya 8. Sınıfta bu dersi savunmamızın sebebi, o güne dek diğer derslerin kazanımlarıyla ve hazırbulunuşluklarıyla ilgilidir.

Bir Öneri: Okullarda Siyaset Dersi Ne Zaman Olmalı?				
Siyaset Dersi	Kademe	Sınıf	Seçmeli-Zorunlu	Dersin ismi
	Ortaokul	7 veya 8. sınıf	Seçmeli	<i>Siyaset Bilgisi</i>
	Lise	10 veya 11. sınıf	-Sosyal Bilimler lisele- rinde zorunlu -Diğer liselerde seçmeli	<i>Siyaset Okuryazarlığı</i>

Bir Eğitim Materyali Örneği

Siyaset biliminin kabul görmüş çerçevesini esas alan *Genç Bilgi: Siyaset* kitabında siyaset kavramı, devlet, ideoloji, hükümet sistemleri, siyasi partiler, seçimler, kamuoyu ve propaganda konuları ele alınır. Her bölüm sonunda yer alan, bir kısmı özgün etkinlik örnekleri ile öğrencilerin işi kolaylaştırılır. Sözelimi şarkı sözleri ile ideolojilerin ana savunusu özetlenir, siyasi partiler logolarıyla tanınmaya çalışılır, basit bir kamuoyu yoklaması için anketör olunur.

Siyaseti Kapsayan Dersler

1950’ler ABD’inde New Jersey Devlet Öğretmen (Yüksek) Okulunda öğretim görevlisi olan Dr. Maurice P. Moffatt, 1930’da çıkan *Encyclopaedia of the Social Sciences* (New York: Macmillan) kitabına atfen siyaseti “saf sosyal bilimler”den biri olarak sayar. Bunları da kendi içinde eski ve yeni disiplinler diye sınıflar. Siyaset; tarih, hukuk ve ekonomi ile birlikte eski disiplinlerdendir. Yeni olanlar ise sosyoloji, antropoloji, penoloji (kriminoloji) dir. Moffatt’ın aktardığına göre eğitim, felsefe, psikoloji de “yarı-sosyal bilim”ken; coğrafya, dilbilim ise “sosyal anlam taşıyan bilim”lerdir.²¹ Moffett’e bakılırsa siyasetin temelleri, orta dereceli okullarda okunan sosyal bilimlerin önemli kısımlarını

oluşturur.²² O vakit soralım; siyaset konuları gömülü olarak çeşitli derslerde serpili midir?

Türkiye’deki uygulamada siyaset konuları dolaylı bağlamda ele alınır. İlkokulda *Hayat Bilgisi* dersinden özellikle “Ülkemizde Hayat” ünitesiyle (Yönetim şekli, yönetim birimleri, bayrak, marş gibi milli semboller konularıyla) siyaset konularına adına siyaset denmeden girilir. Ortaokulda sosyal bilgiler dersi vatandaşlık bilgisiyle el atar siyaset konularına. Lisede ise tarih sosyoloji ve felsefenin ilgi alanındadır. 2009’dan beri lise müfredatına giren *Yönetim Bilimi* dersi siyaset bilimine en yakın ders gibi görünse de, dersin belirlenen içeriği kamu yönetimi tekniğine (İşletme, karar verme, Z tekniği, toplam kalite, zaman yönetimi, planlama) konularına odaklanmaktadır.²³ Bağımsız bir siyaset (bilim) dersi olmadığından siyasetin konusuna giren konuları toplulaştırmak mümkün olmaz.

Sosyal bilgiler derslerinde doğrudan temel siyaset bilgisi verilmesi istenmez ancak ilişkili konular sosyal bilgiler ve onun türevi olan seçmeli derslerde (Vatandaşlık Eğitimi, İnsan Hakları ve Demokrasi, Hukuk ve Adalet gibi) işlenir. Örneğin, seçimlerde oy kullanma, vergilerin toplanması gibi konular hem vatandaşlık eğitimi hem de siyaset biliminin konularıdır. Sosyal Bilgiler müfredatında Birey ve Toplum, Kültür ve Miras, Küresel Bağlantılar, Etkin Vatandaşlık isimleriyle yer bulan öğrenme alanları siyaset bilimine dair akademik çalışmaların neredeyse hepsini anahtar kavram olarak zaten dâhil eder.

Türkiye’de (ve birçok ülkedeki) mevcut sosyal bilgiler dersinin içeriği, yönetim, demokrasi, vatandaşlık, katılımcılık kavramlarıyla doludur.²⁴ Bütün bunlar esasında siyaset denilen kapsayıcı kavramın içindedir. Siyasetin “kirli” anlamından ötürü tek başına siyaset demek yerine, siyaset başlığına girebilecek pek çok konu ve kavram sosyal bilgiler müfredatında çeşitli yerlerde karşımıza çıkar: Ya ayrı bir ders (Vatandaşlık, İnsan Hakları ve Demokrasi) olarak ya da Sosyal Bilgiler dersinin üniteleri olarak.

Bu noktada şu soru akla gelebilir: Sosyal bilgiler gibi bazı dersler zaten siyaset konularını içeriyorsa neden siyaset dersine gerek vardır? Bakılması gereken bu derslerin uygulanması ve çıktılarıdır. Sosyal bilgiler dersinde şu düşündüren sorular

gerçekte cevapsızdır. Bizleri kimler yönetir, yönetim nasıl olur? Sorunlar karşısında karar alma süreçleri nedir/nasıldır? Seçimler nasıl gerçekleşir? Hiyerarşik düzen gerekli midir? Ordu ve polis gibi silahlı zümrelere ihtiyaç var mıdır? Kamu düzeni bizim için ne anlam ifade eder? Uygulamada bilgelik alıştırmaları sayılabilecek bu türden felsefi soruların ikna edici ve doyurucu cevabını aramaktan çok siyasetle ilişkili konularda yine dönüp dolaşılacak yer, çeşitli tekrarlarla mevzuat bilgisinin ezber yaptırılması üzerine dersler işlenmektedir: Cumhurbaşkanının anayasal yetkileri, valinin görevleri, muhtarın yaptığı işler... bu bapta söylenebilecek olan konulardır. Ortaokullu öğrencilerle yapılan çeşitli sorulu yoklamalar bunu gözler önüne serer. Belirtmek gerekir ki şu haliyle sosyal bilgiler öğretim programı, siyasetin sınırlı tanımlarından olan devlet (ülke) yönetimi kapsamındaki belirlenmiş kalıplar içindeki konularla ele alınmasına imkân vermektedir. Bir kez daha vurgularsak, yerel yönetim (il, ilçe), devlet (hükümet) ve uluslararası ilişkiler/örgütler dairesinde normları –ama yalnızca normları- öğretmeye yönelik işlenmektedir.

Oysa ki bu kitapta benimsendiği ve yer yer vurgulandığı gibi siyaset eğitimin hedefi ile sosyal bilgiler dersinden beklenen genel amaç bağdaşmaktadır: Bu da kuşbakışı değerlendirme ile “iyi” ve etkin vatandaş yetiştirmektir. Buradaki iyilik aynı zamanda insana ilişkin tüm faziletlerin özetidir. Yani aslında politika ile ilgili/bilgili olmak, iyi ve etkin vatandaş olmak için gereklidir. Günümüzde hakkında verilen kararlara kayıtsız uyan vatandaş yerine bilgi sahibi ve sorgulayan vatandaşlık öne çıkmaktadır. Belki buna “profesyonel vatandaşlık” da diyebiliriz. Vatandaşların bilgilendirilmesinde siyaset dersi kilit öneme sahiptir. Nihai analizde siyasi faaliyet, bireylerin toplumla ilgili ortak karar alınma sürecinde etkili olma çalışmalarını anlatır. Dolayısıyla sosyal bilgiler dersinin içeriğinin, siyasetin geniş tanımına giren konularla zenginleştirilmesi veya ayrı ders olarak okutulmasının savunulması bu yüzden anlam kazanır.

Ayrıca bir siyaset dersinin, siyasetin bilim tarafını göstereceği gibi siyasetin imajını ve seviyesini de değiştireceğine inanmak gerek. Bu kitabın iddiası, siyasetin kötücül görünen anlayışın tam karşısında yer alıp, siyaseti olumlama çabasında; ‘gerçekçi’

siyasetin var edilemediği, bu tip siyasi faaliyetlerin hayata geçirilemediğini ileri sürmektedir. Burada ortaya çıkan siyaset anlayışında, yalnızca milletvekillerini seçip parlamentoya gönderme ve sonra bir sonraki seçime kadar onların yaptığını izlemekten ibaret olmadığı inancı belirir. Buna göre, içerisinde yaşadığımız ortamın sorunlarını en iyi bilenler bizler olduğumuza göre, bu sorunlara dâhil olmak, çözüm üretmek ve ilgili birimlere öneriler sunmak da bizim hak ve sorumluluğumuzdadır. Dolayısıyla bu tür siyaset, herkesin katılması gereken olumlu bir süreci anlatır.²⁵

Siyaset Okuryazarlığı ve Vatandaşlık

Her iki kavram eğitim faaliyetinde çoğu yerde çakışır.²⁶ Hatta siyaset okuryazarlığın etkin vatandaşlık olarak tanımlanma anlayışı yaygındır. Büyük ölçüde doğru ama eksiktir bu anlayış. Çünkü siyaset okuryazarlığı etkin vatandaşlığı da içine alan geniş bir kavramdır. Bir çeşit vatandaş bilincine sahip olmanın ilerisinde bir durumu ifade ediyor.

‘Vatandaşlık Bilgisi’ her şeyden önce eski, yeni olguları içermiyor; içine kapalı, yeni kurulmuş ülke hassasiyetlerine bağlı işleyen, önemli ölçüde kendini gösteren resmi ideolojinin aşılınması (endoktrinasyon) işini görüyor.

Siyaset okuryazarlığı ise, yeni zamanın karşılığı oluyor; demokrasi-özgürlük-küresellik-uluslararasıılık temelleri üzerinden yalnızca kendi (milli) ülkesini değil, tüm dünyayı okumasını gerektiren bir dizi yetiyi anlatıyor. Küresel (Global), Avrupa, demokratik vatandaşlık isimleriyle içeriklenmeye çalışılan bütün bu kavramların varacağı yer de en nihai olarak bunların hepsini kuşatan anlamıyla siyaset okuryazarlığına girmektedir.

Siyaset Dersinin İçeriği ve Yararları

Türkiye’de, yoğunlaştığı alanın çalışkan yazarı eğitim tarihçisi Yahya Akyüz, 1930’larda ilkokulda öğretmenlik yapan birinin bir seçim anısını paylaşır:²⁷ O öğretmen, öğrencilerini, oylama işlemini görsünler diye sandık başına götürür. Görevliler, üzerinde kırmızı mürekkeple yazılmış isimlerin olduğu oy

pusulasını öğretmenine eline verirler ve o da bunu sandığa atar. (Tek parti dönemin seçimleri bazı açılardan prosedüredir.) Oy işlemi bitince sınıfça beraber okula dönerler. Ancak öğrenciler niçin kendi yazdığı isim listesini vermeyi değil de, kendine verilen pusulayı attığını sorarlar, adeta sorguya çekerler! Bu anıdan ‘hisse’ şu; çocuklar politik olarak bilinçlenirse pozitif anlamda denetleyici olabilirler.

Okullarda bağımsız bir siyaset dersinin içeriği, siyasetin bilgi ve bilimle olan ilişkisinde belirginleşir. Bu noktada başvuracağımız temel metin, ayrıca siyaset biliminin genel hattını belirleyen UNESCO 1948 konferansındaki çerçevedir: 1-Siyaset Teorisi (Siyaset teorisi-felsefesi ve tarihi), 2. Siyasi Kurumlar (Anayasa, Siyasi İktidar, Yerel yönetimler, Kamu yönetimi, Devletin görevleri), 3-Siyasal Güç (Siyasal partiler, Siyasi oluşum ve dernekler, Vatandaşların yönetime katılması, Kamuoyu), 4-Uluslararası İlişkiler (Uluslararası örgütlenme ve kurumlar, hukuk

Şu halde okuldaki negatif siyaset algısı ile esasında bunu büyük ölçüde değiştireceğini savunduğumuz siyaset eğitiminin içeriğini bir arada karşılaştırmalı olarak aşağıdaki tabloda gösterebiliriz:

Okullarda Siyaset Dersi (Algılar ve Olması Gerekenler)			
OKULDA SİYASET			
VAR OLAN SİYASET ALGILARI	Particilik yapma Protest eylemler Politik liderlere yergi “Abilik” müessesesi Aşırı uçlarda ideolojik gruplaşma	Devlet Hükümet Sistemleri Kamuoyu Seçim ve Temsil Siyasi partiler İdeolojiler Uluslararası örgütler Sivil Toplum örgütleri Karar alma süreçleri ve yolları	OLMASI SAVUNULAN SİYASET DERSİ İÇERİĞİ
	Afaki Göreceli Korku/kaygı temelli Kötü örneklerle dayalı Münferit	Bilgiye dayalı Kanıt temelli Soyut/felsefi düşünmeye hazırlayıcı Genellemeci	

Önerimize geri dönersek... Buna göre her iki kademede; hem ortaokul hem lisede, içerik konuları değişmemekle beraber birini başlangıç; diğerini orta seviyede görmek mümkündür. Şu halde ortaokulda salt bilgi içeren bir 'öğretim' içeriğinden; lisedeki devam dersinde de bilgi ile birlikte becerileri içine alan bir 'eğitim' içeriğinden söz ediyoruz. (Bu yüzden dersin adı ortaokulda "Siyaset Bilgisi"; lisede de "Siyaset Okuryazarlığı" olsun diyoruz.) Örneğin ortaokulda yönetime katılmada seçim araçları ve sistemleri bir bilgi nesnesi olarak öğrenilirken, lisede aynı konu tekraren ama detaylandırılarak işlenecek, ayrıca hangi yollarla yönetime katılanabileceğinden söz edilecektir. Bu aşamada belirlenecek etkinlik örneklerinin hemen herkesçe kabul edilecek günümüz dünya konuları/sorunları olması da, bizi dar siyaset tartışmalarından uzak tutacaktır. Aşağıda yer verdiğimiz Greta'nın yaptığı gibi, iklim krizine yönelik daha genel politikalarda uygulamalar yapmak, siyaset okuryazarlık becerilerinin sorunsuz öğrenilmesine vesile olabilecektir. Etkinlik örnekleri için şu başlıklar mesela, konu fişlerimiz olabilir: Nükleer savaş, gelişen teknoloji, türlerin sona ermesi, silahlanma yarışı, yoksulluk, yabancı düşmanlığı, nüfus artışı, kadına karşı şiddet, sokak hayvanları... Okulda bu ders sayesinde yapılacak uygulamalarla da, okul sonrasında tek başına kalan bir birey, kendini veya başkasını ilgilendiren, daha kompleks ve daha zor herhangi bir siyasi meselede hangi bilgiye ihtiyaç duyduğunu, ne yapması gerektiği ve nasıl davranılacağını bir beceri olarak edinmiş olacaktır.

Anlaşılabacağı gibi, siyasette beceri (yönetime katılmak gibi) göstermek siyasi biliş sürecinin bir sonraki aşamasını oluşturmaktadır. Temel siyaset bilgileriyle donanmış ortaokullu öğrenci, liseye geçtiğinde bazı değerler ve beklentilerle donanmış olacaktır. Son aşamada da o kişi, bir yetişkin olarak kendini daha etkin hissetmekte ve bazı işleri üstlenmeye hazır olmaktadır.

Bundan sonra, siyaset eğitiminin 'yararlarını' ve dolayısıyla çocuklara verdiği 'kazanımları' daha net ortaya koymak için bunları maddeleyerek sıralamamız anlamlı olacaktır:

- Siyasetin, toplu yaşamın getirdiği zorunlu sosyal bir etkinlik olunduğu fark edilir.

- İnsanların bir soru ya da sorun karşısında farklı yollar önerebileceği, bu yüzden farklı düşünebileceği gerçeği fark edilir.
- İnsanların farklı çözüm önerileri ve tercihlerinde belirleyici olanın, inançların, dünyaya bakışların, değerlerin, kişisel karakterin olabildiği anlaşılır.
- Toplumsal sorun karşısında çözüm için insanlara tek yolun “mahkûmiyetinden” kurtarılıp çoğul tercihler ortaya konabildiği öğrenilir.
- İktidarı (gücü) etkilemek için, politikaya-yönetime katılmanın gerekliliği ve zorunluluğu fark edilir.
- Yönetimi etkilemek için bireysel veya grup taleplerinin oluşturulması öğrenilir.
- Çatışmacı fikirlerin uzlaşabildiği genel noktaların neler olduğu fark edilir.
- Çevremizde, ülkemizde ve dünyamızdan haberdar olmamıza ve insanlıkla ilgili duygudaşlığın gelişmesine imkân verir.
- Bireyin, toplumun bir parçası olduğu fark edilir, bu yolla diğerkâmlık duygusu güçlenir.
- Ülke siyasi sistemi hakkında genel bilgilere sahip olunur.
- İşleyen siyasi-yönetim sisteminin bilinmesi kolaylaşır.
- Olgu ve değerler arasında ayırım yapılmasına imkân verir.
- Siyasetin asli işlevinin insanların genel mutluluğunu sağlamak olduğu anlaşılır.

Şu durumda siyaset eğitiminin öğrenciye kazandıracakları “becerileri” de sıralayabiliriz:

Siyaset Eğitiminin Becerileri	
Genel Beceriler	Özgül Beceriler
Sorgulama Anlama ve yorumlama Karşılaştırma yapma Çok yönlü okuma Kaynak gösterme Eleştirme Karar verme	İlişki kurma Dili etkili kullanma Gerçekle gerçek olmayanı ayırt edebilme Mümkün olanı değerlendirebilme Alternatif sunabilme Öneri getirebilme Farklı çözümler getirme Sosyal sorumluluk alma Barışçı yollar geliştirme

Greta'nın Etkisi

2003 doğumlu olan İsveçli aktivist Greta Thunberg'in küresel ısınma ve iklim değişikliğine karşı 2018 Ağustos'unda başlattığı 'Gelecek İçin Her Cuma' ("Fridays for Future") gösterileri Avrupa'da haftalar boyu devam etti. (Belirtelim ki, bu gösteriler için okula gitmediği birkaç saati öğretmenleri de benimsemedi.) O sıra 15 yaşında olan Thunberg, fosil yakıtlarının kullanımına son verilmesi, doğanın korunması, ekosistemi tahrip etmeyen yeni yöntemler bulunması çağrısı yaparken, bilim insanlarının bu konuda dikkat çektiği notları tekrarlıyordu.

Thunberg'in, "Kennedy 'Ay'a gideceğiz' demişti ve birkaç yıl sonra gidildi. Notre Dame yandı ve birkaç saat içinde yeniden inşası için para bulundu. Bir şey yapmak istediğimizde bir yolunu buluyoruz. Fakat iklimin tahribatını durdurmak için hiçbir şey yapılmıyor" açıklaması akıllarda kaldı.

2019 Mayıs'ında konuşmalarının bir derlemesini İngiltere'nin ünlü kitabevi Penguin Books "No One Is Too Small to Make a Difference" (Hiç kimse fark yaratmak için çok küçük değildir) adıyla yayımladı. Aynı ay, Time dergisine kapak oldu. 23 Eylül 2019'da da BM İklim Zirvesinde dünya liderlerine seslendi.

Bazı siyasetçilerin iklim politikalarına yeniden odaklanmasına sebep olan gücü "Greta Etkisi" olarak nitelendirildi. "Geleceğimizi çalmayın!" mesajı şimdiden bazı somut adımların yapılmasının talebini oluşturdu. Bu konuda pek çok çocuğa ilham oldu. Herkesçe paylaşılabilecek bir sorun ele alındığında bir çocuğun bile neler yapabileceğini gösterdi.

Greta'nın kafa tutan, öfkeli, sınır aşan 'büyükçe' lafları, ona karşı bir imajın oluşmasına (örneğin bir 'proje' olabildiğine ilişkin görüşler) neden olsa da, özellikle iklim değişikliği etkinliği sayesinde insanlık için mutluluk dileyen bir çocuğun simgesi oldu.

En zor kısmı, bunca gerekliliği sıralandıktan sonra bu tür işlerin nasıl yapılacağını belirlemek ve somut bazı örnek etkinliklerden söz etmektir. Etkili ders anlatımı için genel pedagojinin söylediklerinin yanı sıra, siyaset dersi için kısa yolu oluşturan formülümüzü iki temel noktada ele alacağız: Birincisi siyasete ilişkin ilgi çeken sorular belirlemek ve ikincisi anlaşılır dil kullanmak.

1. İlgi çekecek sorular belirlemek

Çocuk, gündemdeki hangi konuları ilginç bulur. Çocuklar nasıl sorar, neyi merak eder. Bir örnek olsun diye Tübingen Üniversitesindeki bilim-toplum projelerinden “Çocuk Üniversitesi”nde yöneltilen bazı sorulara yer verelim: “Yıldızlar neden gökten düşmez, Müslümanlar neden seccadede namaz kılar, antik heykeller neden çıplaktır, okullar neden sıkıcıdır. Neden fakir ve zenginler vardır? Neden fıkralara güleriz. İnsanlar neden ölmek zorundadır, şövalyeler neden kaleler inşa etmişti? Neden oğlanlar dövüşür, kızlar mızımızlanır?”²⁸ Dikkat edilirse çocuklar soyut olgu/olayların somut gerçeklikteki kesin karşılığını ararken, matrak/mizahi ya da acıtıcı/incitici yaklaşımlarla sorularını belirler. Öğretmenler de, siyasetle ilgili çocukların merak ettikleri, kafa yordukları işte bu “büyük” soru/nlara odaklanmalıdır.

Peki siyasete ilişkin “çocukça” soru/nlar neler olabilir? Bu yazının sahibinin, deneyim ve çalışmalarından varsayım olarak çıkarttığı –daha bir sürü muhtemel sorunun yer alacağı- ilgi çekici soru listesi şöyledir:

- Siyaset, tartışma mı demektir?
- Siyasette münakaşa zorunlu mudur?
- Neden insanlar birlikte göç ediyorlar?
- Belediyeler neden çöp toplar?
- İnsanlar (siyasi) görüşlerinden dolayı neden tartışır?
- Neden farklı inançlara sahibiz?
- Kız ve erkekleri, neden çoğunlukla farklı iş kollarında görürüz?
- Hükümet, neden olmak zorundadır?
- İnsanlar neden seçimlere katılmalıdır?

- Neden güçlü/zengin ve zayıf olanlar vardır?
- Neden siyasi partilere ihtiyaç hissederiz?
- İnsanlar neden örgütlenmek zorundadır?
- İnsanlar tepki için neden yürüyüş yapar?
- Düşünmek yasaklanabilir mi?
- Hükümetin karşısında muhalefete neden gerek vardır?
- İnsanlar niçin internette siyasetle ilgili öfkeli yazılar yazar?

Bu sorulara verilmesi önerilen cevaplar, bu yazının kapsamında değildir. Daha çok, öğretmenin öğrencisiyle birebir ve sınıf içi iletişim becerisine de bağlıdır. Ayrıca bu sorularla yaşanacak müzakereci ortam öğrencideki siyasetin bilgisini anlamlı kılar.

2. Anlaşılır dil kullanmak

Siyasi alanın dili zaten karmaşık iken bu tür konuları çocukların seviyesinde sade vermek gerekir. Somut örnekler, etkili karşılaştırmalar bunu sağlamanın yollarıdır. Bu noktada resimler, fotoğraflar, grafikler devreye girer ve olup bitenler çocuklara açıklanmaya çalışılır. Çocukları yormamak adına sıkılmayacakları zaman diliminde bu konulara girmek de ayrıca önemlidir. Bir örnekle açıklayalım: “Devlet” tanımı verilirken, devletin insan, ülke, siyasi iktidarın bir araya gelmesiyle oluşan örgüt demek yerine; devletin işlevlerinden söz edilerek devletin tanımına gidilebilir. Şöyle ki “Doğduğumuzda bize kimlik verir, ölünce de kimliğimizi alır. Evlenirken nikâhımızı kıyar ve sonra evlilik cüzdanı verir. Yurt dışına ancak bize verdiği pasaportla çıkabiliriz. Her çalışandan halka hizmet götürmek için vergi alır. Evsiz çocuklara barınacak yer bulur. Yoksulların ihtiyaçlarını karşılar.”²⁹

Yapılabilecek etkinlikleri –ki bu çoğaltılabilir- ise şöyle sıralayabiliriz:

- Güncel gündemle ilgili her öğrenciden hayalî bir haber dergisi kapağı tasarlamak,
- İnsanlığa ait (dram, trajedi vb) konusunda etkileyici konuşma metni hazırlamak,
- Kamuoyunun ölçülmesi uygulaması olarak küçük bir anket çalışması yapmak,

Bir sorun karşısında yönetici birime karşı istek/dilek belirten bir yazı kaleme almak

Gazete Hazırlama Etkinliği

Etkinliğin adı: Kişisel gazete sayfası hazırlama

Hedef kitle: 7, 8, 10 ve 11. sınıflar

Amacı: Gündem ve günceli takip etmenin etkili vatandaşlık gereği olduğunu göstermek

Kullanılacak malzemeler: Öğrenci sayısına A4 kağıdı, öğrenci sayısına kalem, bir kutu pastel boya, çamaşır mandalı, 10 m çamaşır, ipi, 6 adet makas, 6 adet stick yapıştırıcı

Uygulanacak yöntem: Gözlem, içeriği oyunlar ve sanat faaliyetleriyle kazandırılan etkinlikler

Uygulama Planı: Birinci aşamada her öğrenciye önceden hazırlanmış A4 kağıt boyutunda üstte "BİZİM gazete" (Veya sizin beraberce belirleyeceğiniz gazete ismiyle) antetli, altı boş olan kâğıtlar dağıtılır.

İkinci aşamada dersin yapıldığı zaman diliminde en çok satan 15 adet basılı-günlük gazete alınır. (Tiraj raporları; <http://gazetetirajlari.com/> adresinden çıkartılacaktır.). Gazeteler, tüm katılımcıların göreceği şekilde gelişigüzel olarak orta sırada istiflenir. Öğrencilerden istedikleri veya el yordamıyla sıradaki gazeteyi/leri alıp önce hızlıca göz okuması yapmaları istenir, sonra ilgilerini çeken herhangi bir haber (spor-hobi sayfası dâhil), fotoğraf, manşet üzerinden kendilerinden bir gazetenin ön sayfasını yapmaları istenir. Öğrencilerden kendilerini bir editör veya bir gazetenin yöneticisi gibi hissetmeleri istenerek, 1-7 kelimelik kalın ve büyükçe manşet yazmaları, hemen bunun altına da küçük ve normal harflerle kendi cümleleriyle haber yazmaları istenir. Öğrenciler yazdıkları haberler için basılı gazetelerden herhangi bir görseli kenarlarından keserek (croplama), bunu hazırladıkları gazetenin bir boşluğuna yapıştırmaları istenir.

Son aşamada, tüm gazeteler öğretmen tarafından tek tek yüksek sesle okunur, tasvir edilir ve yorumlanır ve her biri salonun bir tarafından diğer tarafına tutturulmuş ipe mandallarla asılır ve sergilenir.

Siyaset Okulları: Deneyimler ve Uygulamalar

İngiliz siyaset bilimci olarak daha önce andığım Bernard Crick, 1998'deki raporuna geçirdiği 'siyaset okuryazarlığı' kavramı, bize, salt bilgi ile belirlenmeyip kimi beceriler ve tutumlar içerdiğini gösterir. Demokratik vatandaşlık aktif olarak toplum meseleleriyle ilgilenmeyi ve yönetime katılmayı gerektirir zira. Onun nezdinde 2002'de İngiltere ulusal müfredatın bir parçası olarak demokratik vatandaşlık artık siyaset okuryazarlıkla birlikte anılır. Crick'in takipçileri onun ölümünden sonra Sheffield Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü bünyesinde bir araştırma merkezini 2008 yılında kurduklarında, merkezin amacı bu kez, bilgi ile birlikte uygulamalar için yol gösterici olmayı deneyecek akademik fikir ve projeleri üretmek olacaktır. Tüm bu fikir ve projelerin altında, tartışmayı geliştirecek ve dünya çapında katılımlı vatandaşlığı teşvik edecek şekilde siyaseti yaymak vardır. Merkezin web sitesinde kuruluş isminin hemen altındaki klişe, bu merkezin amacını en kısa biçimde özetler: "Kamu politikası anlayışını yükseltmek". Bir on yıl sonrasında, bu merkezin başını çektiği bir oluşum olan Siyaset Okuryazarlık Gözetim Grubu (Political Literacy Oversight Group), çeşitli deneyim ve araştırmaları kamuyla paylaşarak demokrasi yayını birlikte çekerler.

İngiltere'den söz açılmışken, parlamenter kültürü yaymak için faaliyet gösteren sivil örgütlenmeler de demokrasiyi hedefler. Hansard Topluluğu (Hansard Society) bunların başlıcası sayılır. İkinci Dünya Savaşının henüz tam anlamıyla sona ermediği 1944'te kurulduğunda, yeni dünya düzeninin demokrasi ve parlamenterizm olduğunu ispatı vücutla gösterir. Kurucu olan bağımsız milletvekili Stephen King Hall'in ilk destekçisi Başbakan Churchill olur. Aralarında geçen konuşmada savaş dolayısıyla tehlikeye giren ve ilgisizlikle büyüyen meclis tutanak ve kayıtlarının bundan sonra propaganda aracı olarak değil, geniş bir öğretim malzemesi işlevi görebileceğini söylemesiyle topluluğa ilk bağışı Churchill yapar. (Bu noktada, Hansard isminin, İngiltere ve onun sömürge ülkelerindeki parlamento tartışmaları dökümünün geleneksel adı olduğunu ve Westminster parlamentosunun ilk resmi yazarı, bir Londra yayıncısı

olan Thomas Curson Hansard'dan geldiğini belirtelim). Temsili demokrasinin ancak güçlü parlamento ile sağlıklı bir hal alabileceği inancıyla geliştirilen bir eğitim programı People2Parliament'ı adeta bir okul olarak devreye sokarlar. Bu eğitimler, vatandaşların İngiltere parlamentosu hakkındaki bilgilerini ve bağlantılarını oluşturmaya yardım ederek demokratik katılım kültürünü güçlendirmek için tasarlanmıştır. Hareket noktası, toplumda, İngiliz parlamentosuna ve işleyişine dair bilgilerin vasatın oldukça altında olduğu gerçeğidir. Eğer bir kişi politika ve parlamentonun nasıl çalıştığını anlamıyorsa, bu politik katılımın önündeki en önemli engeldir. Topluluğun hayır kurumu, dernek, eğitim topluluğu, araştırma grubu gibi vasıflarla anılması geldiği noktada etkinliğinin ne denli genişlediğini gösterir. Topluluğun, kendini, İngiliz parlamentosunun (Westminster'in) "kritik arkadaş" (critical friend) olarak sunması da geniş cepheliliğin gücüne işaret eder. 1986'da başlattığı uluslararası burs programı ile dünyanın çeşitli yerlerinden gelen öğrencilere verdikleri destekle demokrasiyi içselleştirmiş 'global liderler' eğitimi veriyor olduğu iddiasını hâlâ sürdürmektedir. Şimdilerde geliştirilen uygulama ile parlamentodan çıkan yasaları halk için özetleme yapıyor ve anında bilgilendirme işine giriyorlar.

İkinci Dünya Savaşından yenik ve Holokost 'utancı' ile çıkan Almanya'nın, 2000'lere gelindiğinde Avrupa Birliği içinde lider ülke pozisyonuna ulaşmış olduğu demokrasi kültürünün Avrupa'nın en iyi örneği olarak kendini teşhir etmesi, dahası demokrasi kültürünü ihraç eder hale gelme başarısı kayda değer (ilginç!) bulunabilir. Kastettiğim, Uluslararası Parlamento Bursu (Internationale Parlaments-Stipendium-IPS) adını alan devlet fonunun, 'Almanya demokrasisini deneyimlemek' adına kendi ülke sınırlarını taşarak Almanya'nın 'emperyal' demokrasi anlayışını yansıtmasıdır. IPS'nin tarihi kökü, henüz iki Almanya'nın birleşmediği bir yıl olan 1986 senesine dayanır. Federal Alman Meclisi, IPS burs programıyla Türkiye dahil 44 ülkeden gençlere, yasama faaliyetleri ile çoğulcu demokrasiye tanıklık etme imkanı sağlar. Temelde gençlere siyaseti sevdirmek ve özendirme amacı taşıyan burs programına katılanlar, üniversitelerde

(mesela Berlin Humbolt Üniversitesinde) bazı derslere katılabiliyor, meclis çalışmalarını yakından takip edip milletvekillerinin çalışmalarına eşlik ediyor. Burs programı, iyi Almanca bilmeyi ve 30 yaşından küçük olmayı şart koşuyor. Programa dahil olanlara kalacak yer ayrılarak aylık 500 euro ile 5 aylık staj imkânı vermesi de oldukça özendirici. Şimdiye dek programa katılan sayısı 3 bine yaklaşmıştır ve artık kendi ülkelerinde mezun derneklerini oluşturur hale gelmişlerdir.

İsveç'teki Almadelan haftası, siyaset okulu deneyiminde benzersizliği ile özel bir yer tutar ve bu meyanda, uzun bir paragrafla ayrıca söz edilmeyi hak eder. Almadelan haftası, kısaca İsveç siyasetinde önemli bir forumun adı. Bu kapsamda, her yıl temmuzun ilk haftasında (27. hafta)

İsveç'in güney doğusundaki tek (Baltık denizi) adası Gotland'daki Visby şehrindeki Almadelan parkta siyasi konuşmalar, seminerler ve başkaca siyasi etkinlikler düzenlenir. Forumun tarihi, 1968'de eğitim ve kültür bakanı –ve sonra İsveç başbakanı olacak- sosyal demokrat Olof Palme'nin küçük bir kamyonun kasa-sına çıkararak Almadelan parkta yüzlerce kişiye kimileyin doğaçlama yaptığı seminerler ile başlar. Palme, devlet eliyle sosyal demokrasi emellerini icraya yönelen, dış ilişkilerde güçlü devletlere karşı üçüncü dünya ülkelerinin haklarını savunan bir siyasetçi olarak temayüz eder. (Ölümünden sonra Türkiye'de bazı park, cadde ve sokaklara isim oldu: İzmir Karşıyaka, İzmir Dikili, Konya Kulu). Bir sinema çıkışı eşi yanındayken suikastle öldürüldüğü 1986'ya kadar hemen her yıl ana konuşmacı oydu. Palme'nin kişisel etkisinden dolayı bu foruma "Palmedelan haftası" denildiği de olur. Arendtçi anlamda "anlama edimi" üzerine gerçekleşiyor forum. Farklı siyasi görüşte olanların derdi önce, birbirini dinlemek ve anlamak. Sorunlara çözümün konuşularak yapılabileceğine inanç, anafikir olarak tebarüz eder. Bir anlaşmazlık varsa, ilk olarak konuşma zemini oluşturacak "bir fincan kahve içmenin" öneminin altı çizilir. Siyasi partilerin

genç temsilcileri, burada, sırasıyla programlarını anlatır. Almadelan forumuna, son yıllarda uluslararası ilgi artmıştır. Bu yüzden biraz müzik festivalini andırır. Çoğunlukla Gotland Belediyesi'nin üstlendiği organizyon, şimdilerde 40 binden fazla katılımcının geldiği, bine yakın gazetecinin izlediği, 4 bine yakın etkinliğin yapıldığı büyük bir forum halini almıştır. Bu forumun benzerleri Norveç (Eidsvoll), Danimarka (Folkemodet), Finlandiya (SuomiAreena) "Estonya'da düzenleniyor."

Dünyanın kalıcı ve gelecek kimi sorunlarına küresel yaklaşım geliştirmek için Birleşmiş Milletler Modeli (Model United Nations –MUN) uygulaması hem bir çeşit siyaset okulu hem de okullu öğrencileri (lise ve üniversitelileri) programına çekmesiyle de zikredilmedir. Birleşmiş Milletler'in çeşitli komitelerinin, benzetim olarak öğrenciler tarafından canlandırıldığı ve genelde konferans şeklinde gerçekleşen bir etkinliktir, MUN. Türkiye'de MUN konferansları çoğunlukla İngilizce gerçekleşir ama Türkçe, Almanca, Fransızca gibi farklı dillerde konferanslar da olmuyor değil. MUN'un öğrencilere olumlu etkileri şunlar: Diplomasıyı erken yaşta tanımak, dünya sorunlarına aşina olmak, topluluk önünde konuşmak, ikna becerisini öğrenmek ve yabancı dil bilgisini geliştirmek. Ve tabi, yurt dışındayken okumak isteyenler için referans olabildiğini eklemek gerekir. MUN, ağırlıkla uluslararası ilişkiler mevzularıyla uğraşır görünse siyasetin tüm inceliklerini erken yaşta oturmuş kural ve ritüellerle gösteren bir mecradır.

Bir platform olarak sosyal medyada etkin olmaya çalışan bir grup genç aktivistin "Haykır İngiltere" (Shout Out UK) girişimi görünür olmaya başlar. Haykır İngiltere, gazetecilik, film, etkinlik ve eğitim yoluyla gençleri bir networkle birbirine bağlayan bağımsız bir gençlik haber ağı olma yolunda. Gençlik dinamizmiyle birlikte ağ, sosyal medya araçlarını çok etkili kullanır. Kurucu ve direktör olan Matteo Bergamini, tarih ve siyaset bölümünü bitirdikten sonra hukuk üzerine master yapan 22-23 yaşlarında bir genç. Onun, yukarıda andığım Crick Merkezi'nden bu çalışmalar için destek aldığını da belirtelim. Güneydoğu ve Yorkshire'daki okullarla birlikte çalışma imkanı bulan Haykır İngiltere, halkla konuşma ve tartışma süreçleri hakkında

bilgiler içeren siyaset okuryazarlık kursuyla daha çok genç insanı siyasete sokmayı hedefler. Okul müfredatlarına daha fazla siyasi konuların girmesini talep eden bu oluşum, siyaset okuryazarlık üzerine içerikler üretme çabası gösterir. 2016'da pilot uygulama olarak başlattığı siyaset okuryazarlık kurslarıyla katılımcıların beceriler kazanması hedeflenir; öğrencilerin özgüvenlerinin daha da önemlisi duygusal dirençlerinin artması beklenir. Bugün resmi çevrelerce verilen desteğin İngiltere'de son yıllarda görülen gençlerin siyasete ilgisizliğini –özellikle oy verme isteksizliğini- giderdiği ölçüde devam edeceğini söylemek mümkün.

Siyaset okullarını Avrupa'da kurumlaştıran Avrupa Konseyi (AK) olur. Avrupa Konseyi Siyasi Çalışmalar Okulları (The Council of Europe Schools of Political Studies) adını alan bu okullar özellikle demokrasiye geçiş sürecindeki Doğu Avrupa ülkeleriyle başlayan ve en doğusunda Kafkasya üçlüsünü alan ve hatta Kuzey Afrika'da demokrasi iki ülkeyi içine alır. Daha çok da 2000'ler başından itibaren kurulmaya başlanır bu okullar. İlk siyaset okulu, Moskova'da 1992 yılında demokratik değerleri teşvik etmek isteyen bir grup sivil toplum aktivisti tarafından kurulur. O zamandan beri 20 okul daha listeye dâhil olmuştur: Rusya Federasyonu (1992), Gürcistan (1999), Bulgaristan (2002), Bosna Hersek (2003), Makedonya (2003), Moldova(2003), Karadağ (2003), Kosova (2003), Sırbistan (2003), Hırvatistan (2004), Romanya (2004) , Ermenistan (2005), Ukrayna (2005), Arnavutluk (2007), Azerbaycan (2007), Belarus (2007), Tunus (2013), Fas (2013), Türkiye (2014), Yunanistan (2014).

Dünyada Siyaset Okulları (Bazı Örnekler)				
Kurumlar	Siyaset okullarının ismi	Kuruluş yılı	Kuruluş teması	Kurumlaşma biçimi
Crick Merkezi	İngiltere	2008	Katılımlı demokrasi	Araştırma merkezi
Hansard Topluluğu	İngiltere	1944	Parlamentarizm ve Temsili demokrasi	Vakıf
Uluslararası Parlamento Bursu Programı	Almanya	1986	Almanya Parlamento deneyimi, demokrasi	Burs programı
Haykır İngiltere!	İngiltere	2015	Katılımcı demokrasi	Dijital haber ağı
Birleşmiş Milletler Modeli Konferansları	*İsteyen her ülkede	1955	Global liderler, müzakereci demokrasi	Forum
Almadelan Haftası	İsveç	1968	İnsan hakları	Forum
Avrupa Konseyi Siyasi Çalışmalar Okulu	*İsteyen bazı ülkelerde	1992	Demokrasi, insan hakları	Yerel ortaklarla okullaşma

Türkiye’de, son yıllarda siyaseti ‘ilmen’ öğrenme gayretinde belirli çevrelerin görece bir etkinlik kazandığını sanırım söyleyebiliriz. Daha çok okul işleviyle etkileşimli siyaset öğretimini esas alan yerler buraları. Çağrısı, ilgili ve meraklı olan herkese olan bu eğitimler, öğrenmeyi sürekli kılan ve adına ‘hayat boyu öğrenme’ denilen biçimin filizlendiği yerlerden biri. Aşağıda göreceğimiz gibi siyasi partilerin iç eğitimlerinde bile eğitime katılım şartında parti üyeliği aranmaz. Belli ki bu sayede siyasi partilerinin yakından tanınacağı ve katılımcının -bir ihtimal- partili olabileceği hesabıyla olsa gerek partililik şartı kati değildir. Siyaset okullarının yaygınlaşmasının genel kabulünün ardında, etkili vatandaşlık ve dolayısıyla siyasi bilinçlenme gibi saf bir

niyet vardır. En erken tarihe gittiğimizde bile bütün bunlar son 15 yılın gelişmeleridir. Yine de siyaset okullarının dinamiğindeki etkenleri ortaya çıkaran, birbiriyle irtibatlı yanları ve farkları ile kıyaslamalı bir çalışma aydınlatıcı olabilir.

Siyasetin yaygın eğitiminde üç yol dikkat çeker. 1) Üniversitenin sürekli eğitim merkezleri yoluyla verdikleri kısa süreli formal eğitimler, 2) Sivil inisiyatiflerin/oluşumların belli değerler üzerinden verdikleri eğitimler 3) Siyasi partilerin kendi içine dönük gerçekleştirdikleri bilgilendirme (eğitim) toplantıları. Biraz açalım:

Üniversitenin sürekli eğitim merkezleri yoluyla verdikleri sertifikalı programlardan biri olarak siyaset okulları da nasibini alır. Sanırım ilk uygulama İstanbul Bahçeşehir Üniversitesi ile başlar. 2004'te Hükümet ve Liderlik Okulu (HLO) adıyla siyaset okulu uygulaması denenir ve hemen kısa sürede rağbet görür. Kursta verilecek ders isimlerinin cezbedici afilliği genel kültüre meraklı hemen herkese göz kırpar. Üniversiteden öğretim üyelerinin yanı sıra aktif siyasetten gelen tanınmış politikacılar da eğitim kadrosunda yer alır. İlâveten büyükelçi, diplomat gibi bürokratlar ve iş insanları da vardır eğitmenler arasında. Kursun cazibesi, biraz da zamanın fazlaca 'popüler' isimlerinden seçilmesidir. Okul, bir yerde onları vicahen tanımak isteyenleri de buluşturma işlevi görür. Okulun başta yaşamış olma ihtimali olan kendini anlatma derdindeki 'neyin nesi sorusu', okulun popüler isminin tecrübe paylaşımları olarak görülmesiyle savuşturulur. HLO'nun birkaç yıl içerisinde ünlenen başarısı, diğer üniversitelerin de benzer içerikte eğitimler vermesinin yolunu açar. Peşisıra Marmara Üniversitesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, Kadir Has Üniversitelerinde siyaset okulları kurulur. HLO'nun dışarıya açılan eğitmen kadrosuna karşılık bu yeni kurulanlar hemen tüm kadrosunu öğretim üyelerinden oluşturur. Yine de kurs mantığı ile çalışan birer işletme olarak, daimî bir eğitim kadrosunda söz edemeyiz.

Belirli perspektif ve değerler üzerinden eğitime odaklanan siyaset okulları da sivil oluşumlar ve topluluklar tarafından gerçekleşir. Toplum projesi olunca finans alınan yerle topluluk arasındaki akit, bağlayıcı değerler üzerinden içeriklenir. Bizatihi

Avrupa Konseyi –ki Türkiye kurucu üyesidir- Avrupa entegrasyonu, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve demokrasi değerlerinin yayılması maksadıyla siyaset okullarının destekçisi olur. Boğaziçi Avrupa Siyaset Okulu bu tip yerlerden ilkidir. 2014 yılında Avrupa Konseyi Siyasi Çalışmalar Okulları (The Council of Europe Schools of Political Studies) Ağının bir parçası olarak Anadolu Kültürü kurumu aracılığıyla kurulur. Batı kültürü ile barışık geleceğin liderlerinin yetişmesine katkı sağlamak amacıyla kurulan okulda, güz ve kış olmak üzere yılda iki kez, Türkiye’nin her yerinden gelen, 25-35 yaş arasındaki siyaset meraklıları için 8 günlük eğitimler düzenlenir. Boğaziçi Üniversitesi ile yapılan protokol, eğitimler için hem mekân sağlar hem de üniversitenin prestijini kullanır. Bu ekiple ülfet eden başka bir dernek olan “Sıfır Ayrımcılık Derneği” de Avrupa Konseyinin yanı sıra, Olof Palme Uluslararası Merkezi’nin desteğiyle 2017 yılında “Başka Bir Siyaset Okulu” adıyla kurs açar. ‘Başkalık’, eğitimlerinde eşitlik ve çok kültürlülük değerlerini baskın olarak öne çıkartmasındadır. Kaldı ki Sıfır Ayrımcılık Derneği 2009’da kurulduğunda Romanlar ve Romanlar gibi yaşayan ‘dezavantajlı’ toplulukların hak arayışında savunuculuk yapacağını vaat etmiş, “Başka bir Siyaset Okulu” projesini de özellikle Roman gençlerin gelişimi için başlattıklarını deklare etmiştir. Yılda bir kez olmak üzere 20 (Roman!) gence 5 günlük verilen siyaset eğitiminde, sosyal içirme, ayrımcılık, aktivizm, sosyal katılım dersleri, özellikle Roman gençlerin ilgileriyle belirlenmiş gibidir. Ancak bu okulun duyurusunda başvuru için “Roman” olma şartı, duyarlı olunan sosyal içermecilikle açıklanamaz; belki de bu yüzden başka bir yerde -başvuru formunda- eğitimin “tüm gençlere” açık olduğu belirtilerek çelişki giderilmeye çalışılır. Daha yakın zamanda ortaya çıkan ve ‘kendi yağı ile kavrulan’ bir başka okullaşma, Kadın Adayları Destekleme Derneğinden (kısa adı KA.DER’den) gelir. Derneğin kurucuları arasında yer alan kadın hakları savunucusu Şirin Tekeli’nin ismini yaşatma gayesiyle okulun ismi Şirin Tekeli Siyaset Okulu olarak belirlenir. Derneğin hedefleri ile okulun özel amaçlarının ortaklaştığı eğitim paketinde geniş ortak payda ‘kadın’dır. Kadının her türlü siyasi katılımını desteklemek için okulun dersler kataloğunda

Toplumsal Cinsiyet, Türkiye’de Kadın Hareketi, Kadın Dostu Kentler gibi başlıklar yer alır.

Siyasi partilerin bizatihi bir kurum olarak siyaset yapacaklara okul olduğu, bir çeşit staj ocağı olduğu siyaset biliminin giriş kitaplarında yer alan sıradan bir bilgidir. Ancak Türkiye’de bunu sürekli ve disiplinli bir program haline sokmak işi, 2008’de iktidar partisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi ile başlar. Okula, “Siyaset Akademisi” demeyi tercih eden Adalet ve Kalkınma Partisi yönetimi bu ismi kendine mal ederek tescillemeyi bilir. Milliyetçi Hareket Partisi de “Siyaset ve Liderlik Okulu” dediği eğitimleri Adalet ve Kalkınma Partisinden bir yıl sonra -2009 Aralık’ta- başlatır. Cumhuriyet Halk Partisi ise “Parti Okulu” olarak isimlendireceği eğitim faaliyetlerine 2011’de start verir. Halkların Demokrasi Partisi deklare ettiği böylesi bir eğitim faaliyeti olmasa da kuruluşundan itibaren siyasi bilinçlenmede partiyi etkili araç olarak kullanan partilerden olduğu bilinir. Adalet ve Kalkınma Partisi, son yıllarda online dersleri başlatarak bir adım öteye götürüp yeni tarz (belki de mecburi?), uzaktan eğitimin de yolunu açar.

Siyasi partilerin siyaset okulları, daha çok parti üyesi ve parti muhiplerinin siyaset bilgisini artırma amacı taşır. Parti üst yönetimi ve katılımcılar arasındaki zımni uyuşma, partilerinin duruşunu ve politikalarını savunuculuğunu yapmak olur. Bu bakımdan derslerin işlenişinde Türkiye’de reel siyaset gerçeği, parti gözünden iddiacı ve inatçı bir dille verilir. Bazı derslerin, özellikle soru-cevap kısımlarının partinin politikalarını anlatma ve değerlendirme seansına dönüştüğü söylenebilir. Güncel siyasetin sorunlarını tartışma hevesi ile gelenlerin münazara tekniğinde içini dolduracakları bir içerik beklentisi yok değildir bu eğitimlerde. Pratik siyaset ve toplum sorunlarına odaklanmaktan siyasetin sofistike konularına sıra gelmez. Partili olmayan eğitimcilerin siyasetin bilgisini objektif verme telaşı bu yüzden dirençle karşılaşır. Ne olursa olsun, savunma refleksi sâikiyle bile olsa bilginin bizatihi değerini anlamada katılımcılara fayda sağlar. Tüm parti içi eğitimlerde genel olarak ortaklaşan liderlik, iletişim, medya gibi derslerin işlendiğini görürüz. Yanı sıra bir biçimde siyasi partinin ideolojik evreniyle ilişkili hassasiyet noktaları onları birbirinden

ayırır. Sözelimi Adalet ve Kalkınma Partisi’de “İnfak Kültürü”, “İrfan Dersleri”, “Toplumsal ve Aile yapısı”; Cumhuriyet Halk Partisi’de “Altı Ok”, “Sosyal Demokrasi”; Milliyetçi Hareket Partisi’de “Türk Milliyetçiliği”, “Küreselleşme ve Milliyetçilik” gibi bazı derslerin temasıyla bu ayırım iyice ortaya çıkar.

Türkiye’de Siyaset Okulları (Bazı Örnekler)		
Kurumlar	Siyaset okullarının ismi	Kuruluş yılı
Üniversiteler		
İstanbul Bahçeşehir	Hükümet ve Liderlik Okulu	2004
Kadir Has (İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü işbirliği ile)	Karşılaştırmalı Siyaset Atölyeleri	2018
Marmara	Siyaset ve Diplomasi Okulu	2018
İstanbul Medipol	Siyaset Akademisi	2019
Sivil Toplum Kuruluşları		
Anadolu Kültürü	Boğaziçi Avrupa Siyaset Okulu	2014
Sıfır Ayrımcılık Derneği	Başka Bir Siyaset Okulu	2017
KA.DER	Şirin Tekeli Siyaset Okulu	2018
Siyasi Partiler		
Adalet ve Kalkınma Partisi	Siyaset Akademisi	2008
Cumhuriyet Halk Partisi	Parti Okulu	2011
Milliyetçi Hareket Partisi	Siyaset ve Liderlik Okulu	2009
Halkların Demokrasi Partisi	Siyaset Akademisi	?
Bireysel çalışmalar ve oluşumlar		
SOs+a	Siyaset Okuryazarlık Seminer ve Atölyesi	2016

“Çocuk Makamları”: 23 Nisan Ritüeli

Türkiye’de çocuklarla ilgili özgün bir bayram ritüeli olan çocuklara devlet makamlarını devretme uygulaması, “geleceğimiz, çocuklarımız!” retoriğinin bir yansıması olarak 1930’da başlar. O tarihten sonra 1980’e kadar kesintilerle sürer, sonra hemen her yıl 23 Nisan gününün alışkanlığı olur. Uygulamanın başından itibaren uzun yıllar yalnızca vali ve belediye başkanlarına yerine geçmelerle sürüp giderken, 1984’ten itibaren cumhurbaşkanı, başbakan ve hükümet üyeleri de makamlarını çocuklara bırakmaya başlar.

2013 Nisan başında, MEB’in bayram kutlama törenlerine ilişkin yönetmelik değişikliği ile bu uygulama kaldırılır. Uygulamanın olumsuz rekabete sebep olması ve medya önünde olmanın çocuğa yüklediği stres, bu uygulamanın kaldırılma gerekçesi olur. Ancak bu uygulama fiilen işlemeye devam eder.

Heyecanı belli eden ve ne söyleneceği önceden ezberletilmiş konuşmalar biraz ‘soğuk’ geçse de, gazetecilerin çocuklara yönnettiği soru-cevap kısmı daha samimi olur. Futboldan yemeğe, kabine değişikliğinden seçimlere kadar geniş konularda siyasilerden laf çalma dakikalarına dönebilen bu ritüel, bazen muzip cevaplarla oradakileri gülümseten bir ana eşlik eder. Bu anlar, geniş tebessüm ve içten gülümsemelerle ciddi ve asık suratlı bilinen siyasiler için bir diyastol seansı olur.

Geçmiş zamanda bazen “çocuk saltanatı”, “çocuk idaresi” olarak bazen de “misafirlik gösterişi” olarak anılan çocuklara koltuk devretme uygulamasının çocuklarda siyaseti özendirip özendirmediği belirsizdir; bu konuda henüz bir araştırma yapılmış değildir. Ancak bu uygulamanın, törensel özelliği öne çıkan hatıralık bir an olarak toplum ve birey hafızaların parçası olarak yer ettiği ortadadır.

Yeni Çabalar ve Girişimler

2019'un Temmuz'unda dünya haberlerinden biri, iki kardeşin yaptıkları kampanya ile ilgilidir.³⁰ ABD'nin Hampshire eyaletinde biri 9, diğeri 7 yaşındaki kız kardeşler Ella McEwan ve Caitlin; McDonald's ve Burger King şirketlerine plastik oyuncaklardan vazgeçilmesi için çağrı yapar. Kızkardeşler, internet üzerinden açtıkları imza kampanyasında şöyle diyorlardır: "Çevreyi düşünün! Çocuk menülerinizle birlikte plastik oyuncak vermeyin! Çocuklar bu oyuncaklarla yalnızca birkaç dakika oynuyor sonra atılan bu oyuncaklar hayvanlara zarar veriyor, denizleri kirletiyor." Bu çağrı, kısa sürede karşılık bulur ve yarım milyondan fazla insan kampanyaya destek verir. Dahası muhatap alınan firmalara somut adımlar attırır. Örneğin Burger King, hediye oyuncak vermeme kararı alır. Hatta eski plastik oyuncakların toplanması için çöp kutuları toplama ve plastikleri eritme işine girer. McDonald's ise, bir yıl içinde, meyve veya kitap seçeneği sunmaya vaat eder. Bu örnek, dünyanın her yerinde şubesi olan küresel iki yemek firmasını harekete geçirdiği için bir dünya haberi olarak dikkatimizi çeker. Elbette Türkiye'de ve başka ülkelerde de buna benzer etkili kampanyalar yapılabildiğini biliyoruz.

Aslında bu örneğin bize düşündürdüğü şudur: Çocuk-gençlerin yapabilecekleri ve hemen herkesin katılabileceği toplumsal/siyasi bir eylemlilik vardır. Bu noktada toplum ve çevre temelli oluşum ve etkinliklerle siyaseti sınırlayan yeni tanımlamadan söz edilebilir. Bu da siyaseti majör ve minör olarak ikiye ayıran bir tasnifle belirir. Majör (Büyük) siyaset, temsili düşünceler ve kişi/kurumlarıyla aktif olan ve profesyonelce yürütülen siyasettir. Minör (Küçük) siyaset ise hükmedici olan majör siyasetten kaçış alanlarında küçük çaplı oluşumlardaki eylemliliği anlatıyor. Siyaseti; siyasi partiler, ideolojiler veya başka temsil mekanizmalarında aramıyor, hatta onlardan ayırıyor.

Türkiye'de siyaset bilim araştırmacısı Onur Eylül Kara'nın kitaplaşan doktora tezinde kavramsallaştırdığı minör siyaset, aktif ve gündelik siyasete uzak kalabilmeyi başararak küçük çaplı 'iyilik' eylemliliği olarak tanımlanabilir. Bir çeşit majör anlamdaki siyasetin üstünde veya dışında kalan (minör) siyaset denebilecek bu eylemlilik, "yapabileceğimizi yapmak" olarak özetlenir.³¹

Talep edilen bir şeyi hayatın içine sokmak için küçük ölçekte bir hareketlilik ve eylemlilikli açıklıyor minör siyaset. Bu yüzden naiflik ve duygusallık taşıyor. Dayanışma, farkındalık, duyarlılık oluşumları da bu neviden minör siyasetin görünüşleri oluyorlar.

Aynı ilgiyi paylaşan bir grup insanın gönüllülükle birlikte oluşturdukları minör siyaset, kimisi dernekleşmiş, kimisi inisiyatif olarak kalmış kimisi facebook'ta grup olarak karşımıza çıkarken bu oluşumların somut etkinliklerini, sözgelimi bazen göçmenlerle dayanışma içinde bazen yemek dağıtımında bazen de çocuklarla felsefe atölyelerinde görürüz. Minör siyaset örnekleri, topluma hizmet fikri taşıdığı için geniş destek bulması da zor olmuyor. Kendi amaçları etrafında toplanan gönüllüler kurdukları yakın ilişkilerle de dostane-dostça siyaseti işlerken, hayatın kendisini ve idealize edilen siyasetin anlamını da olumlarlar. Minör siyasetin ayırıcı unsurları şunlardır denebilir: Eylemler dolaylı, şiddetsiz. Tepkisel değil. Çatışmacı değil. Çocukluk (herkesi içeriyor) temelli, içkinlik (sorumluluk gerektirmiyor), yatay işleyen, boyun eğdirici ilişki belirlemeyen aktivizmler. Pratikten gelen; zaten olan veya oluş halinde.

Diğer taraftan o majör siyasetin taşıdığı kötücül algısından kendini kurtarabilme şansı elde ediyor, minör siyaset. İyi niyetli ve gönüllü bir iş yapılırken, yaptıklarınıza 'arkasında bir şey vardır' diyen ön yargılara karşı yaptığınızın (kötücül) 'siyaset' olmadığını söylerken aslında yapmak istediğiniz, olumsuz, çatışmacı, hegemonik büyük yahut genel -majör-siyasetten ayırmak oluyor.

Nihayetinde minör siyasetin (mikro siyaset değil!) okullu öğrencilerin somut anlamda yapabileceklerini gösteren, çerçeve çizen siyaset uygulamaları için bir öneri kapısı açtığı söylenebilir. Evet, siyaset dersi ama nasıl olacak diyenler için minör siyasetin önemli bir alternatif olduğu ortada.

Logo Programı

Almanya devlet kanalında çocuklar için hazırlanan siyasi haber programının adı, Logo. Programın tam adı "Logo! Die Welt und ich"(Logo! Dünya ve Ben) başlığını taşıyor. İlk kez 1988'de Almanya'nın ikinci devlet kanalı ZDF'de yayınlanan ilk periyot, bir on yıl sonra -1997'ye kadar- devam etti. Hemen sonra aynı kanalın ortağı olduğu çocuk kanalı KİKA'da yayın hayatını sürdürdü. Hâlâ devam eden program haftanın beş gününde 10 dakika içinde Almanya ve dünyadaki politik haberleri özetliyor. Hiçbir politik konunun aktarılmasında sakınca görülmeyen programda örneğin Korona salgınından Trump'ın başkanlığına kadar karışık ve hassas olabilen konular haberleştiriliyor. Programda, ayrıca, çocuk muhabir olmak özendirilerek onların siyasi meselelere ilgisinin diri tutulması sağlanıyor.³²

Bu programın en önemli yanı, çocuklara –özellikle 8-12 yaş kitlesine- anlatılacak siyasi haberlerin seçimi, olabildiğince gerçekçi ama onların seviyesinde haber metni ve görsel hazırlama, yormayan, anlaşılır dil ve verilecek pedagojik mesaj üzerine iyi örnek olabilmesidir.

Programın çocuklara yararı gözetilerek Türkiye'de buna benzer içerik üretimi önerileri akademik yayınlara geçmiştir.³³

Bölüm Sonu Notları

- 1 Yavuz Donat. "Siyaset... Medya... Ve Çocuk", *Sabah*, 21 Ocak 2016.
- 2 Siyasi kariyerde okul kadar siyasi partilerin "gençlik teşkilatları" da bir eğitim mecrasıdır. Ancak buralarda siyasi kariyer imkânları da oldukça sorunlu meseleler olarak belirir. Özellikle ülkeye hizmete adanmışlık ve menfaat arayışlarında salınan bir mesele olur. Bu konuda Birol Çaymaz'ın iki özgün araştırmasına bakılabilir: "Siyasi Partilerin Gençlik Kolları", *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde (der. Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, ss. 299-330 ve "Mücadele Alanı Olarak Parti Gençlik Kolları AKP Gençlik Kolları ve Ülkü Ocakları'nda 'Gençlik' ", *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, S.22 (2015), ss.31-62.
- 3 Uludağ Sözlük (Mart 2019 görüntüsü) <http://www.uludagsozluk.com/k/insan-neden-tc-ba-%C5%9Fkan%C4%B1-olmak-ister/> (kozmikadam rümuşlu kişinin yorumu).
- 4 MEB. *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6,7. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayinevi, 2018. s.9.
- 5 MEB, a.g.e., s.21.
- 6 Selçuk Akşin Somel. *Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s.231.
- 7 Ş. Süreyya Aydemir. *Suyu Arayan Adam*. Ankara: Öz Yayınları, 1959, s.45.
- 8 S. A. Somel, a.g.e., s.293.
- 9 Durkheim'ın özellikle şu kitabı: *Ahlâk Eğitimi*. (çev.Oğuz Adanır), İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 2004, s.199.
- 10 *Posta*, 11 Ağustos 2018.
- 11 Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar-Sosyal Psikolojiye Giriş*, İstanbul: Evrim Yayınları, 2014, s.219.
- 12 Herbert Hira Hyman. *Political Socialization-A Study in the Psychology of Political Behavior*. New York The Free Press, 1969, s.5.
- 13 İlder Turan, *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayınları, 1976, s.47.
- 14 Ali Yaşar Sarıbay-Süleyman Seyfi Öğün, *Politikbilim*, Bursa: Alfa Akademi Yayıncılık, 2006, s.69.

- 15 Türker Alkan, "Demokrasinin Denetim Mekanizması ve Siyasal Toplumsallaşma", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1978, C.33, S.1, ss.151-172.
- 16 Wendi Kohli, tehlikeli bir alanda öğretimin konusu olarak gördüğü demokrasi ve farkını tartıştığı yazısının girişinde, Benjamin Barber'in *Strong Democracy: Participatory Politics for a New Age* (Berkeley: Kaliforniya üniversitesi Yayınları, 1984) kitabında eleştirdiği "ince demokrasi"ye (kitabın Türkçe çevirisinde "cılız demokrasi" diye geçer) atıfla bu başlığı kullanır. Bkz. "Teaching in the Danger Zone-Democracy and Difference", *Democratic Social Education* içinde. (Ed.David W. Hursh-E.Wayne Ross), Londra: Falmer Yayıncılık, 2000, s.23.
- 17 En erken çalışmalardan 1976'da yapılan Ankara'da ilkökul 5. sınıflarla yapılan araştırma Rıza Avcı'ya aittir. Bkz. "Çocuğun Siyasal Toplumsallaşması", *Yeni Toplum*. S.12 (Kasım 1976). 2015'te yapılan ve 5-7 yaş çocuklara uygulanan demokrasiyi yaşamayı öğrenme ölçeğinin gösterdikleri de siyasi farkındalığın erken yaşta işareti sayılır. Bkz. Özge Sarıyer. *Erken Dönem Politik Sosyalleşme ve "Çocuklar İçin Demokrasiyi Yaşamayı Öğrenme Ölçeği"nin Türk Örneğine Uyarlanması*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmayan yüksek lisans tezi), 2015.
- 18 YÖK. Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı. Ankara: YÖK Yayınları. 2006.
- 19 YÖK. *Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları*. Ankara: YÖK Yayınları, 1998.
- 20 YÖK. Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları. Ankara: YÖK Yayınları, 2018. http://www.yok.gov.tr/documents/10279/41805112/AA_Sunus_+Onsoz_Uygulama_Yonergesi.pdf. (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2018).
- 21 Maurice P. Moffatt. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (çev. Nesrin Oran), İstanbul: Maarif Basımevi, 1957, s.1-2.
- 22 Moffatt. a.g.e. s.9.
- 23 MEB. *Ortaöğretim Yönetim Bilimi Dersi Öğretim Programı*. Ankara: 2009, s.24.
- 24 MEB, a.g.e.
- 25 Ertuğrul Günay. *Karşı Siyaset*. Ankara: Dipnot Yayınları, 2007. s.213; Yüksel Taşkın. "Siyaset Nedir?", *Siyaset*, kitabı içinde. (Ed: Y.Taşkın), İstanbul: İletişim Yayınları, 2015, s.22-23.
- 26 Mesela, Ian Davies. "Political Literacy", *The SAGE Handbook of Education for Citizenship and Democracy* (Edit: James Arthur, Ian Davies & Carole Hahn) içinde, New York; SAGE Publications, 2008.

- 27 Yahya Akyüz. *Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1839-1950)*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2012, s.420.
- 28 Ulrich Janssen-Ulla Steuernagel. Çocuk Üniversitesi; Çocuklar Soruyor-Bilginler Yanıtlıyor. (*Birinci Yarıyıl*). İstanbul: Optimist Yayınları, 2006, s.5.
- 29 Süleyman İnan. *Genç Bilgi: Siyaset*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2016. s.18.
- 30 CNN International-Business, 10 Temmuz 2019. (Alllen Kim’in haberi) Bağlantı: <https://edition.cnn.com/2019/07/10/business/mcdonalds-burger-king-plastic-toys-trnd/index.html>
- 31 Onur Eylül Kara’nın 2018 Nisan’ın ODTÜ Siyaset Biliminde İngilizce yaptığı tezin adı *Minor Politics and its Promises The Case of Turkey* (Minör Siyaset ve Vadettikleri- Türkiye Örneği) adını taşımaktadır. Tez kitaplaşırken yayınevince seçilen üst başlık “Yapabileceğimizi Yapmak” olarak belirlenmiştir. bkz. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.
- 32 Logo programının resmi web sitesinin bağlantısı: <https://www.zdf.de/kinder/logo> (Aralık 2020)
- 33 Hayriye Kapusuz. “Türkiye’de Çocuk Haber Programı Geliştirme Üzerine Bir Öneri: Logo! Die Welt Und Ich”. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. 2017; S.53, s.65-101.

SONUÇ YERİNE

Yazar ve romancı Tarık Buğra'nın, 1991'de günlük bir gazeteye yazdığı yazının başlığı "Politika Dışı"dır. Estetik nazarıyla baktığı siyasetten, insanın güzellikleri ve zenginliklerinin eksikliğinden şikâyetçi olur. Bunun için siyasetçilerin dile hâkim, sanat ve edebiyattan nasiplenenden olmasını diler. Aksi halde o siyasetçi, sizi sizden alan, sizi uydulaştıran politizasyoncu bir tavır içindedir. Bir yerde açıkça partizanlık ve militanlık dediği politikleşmeyi ret eder, dahası tehlikeli ve antidemokratik bulur. İnsanın bir hak olarak siyasetle ilgilenmesini, o kişinin olgunluğa erişmesi sürecine bağlar. Yani o kişi, kendi olduktan sonra, duygu ve düşünce dünyasını oluşturduktan sonra, ödev ve görevlerini karşıladıktan sonraki bir merhalede siyaset yapılsın ister. İşte o zaman, kötü siyaset(çin)in etkisinin kırılacağına inanır*.

Buğra'nın yazdığı dönemden farklı bir dönemdeyiz artık. Son yirmi yıldır özellikle baş döndürücü hızla ilerleyen internet-bilgi teknolojileri ile yeni bir dönemin başladığı ve bunun herkesi "politika içi"ne dahil ettiği bir süreci yaşıyoruz. Politik düzenle ilgili gelecek öngörülerini de siyasete kurum olarak daha çok önem verileceğini/vermemiz gerektiğini gösteriyor. Bu noktada bu işi profesyonel olarak yapanlardan ayrı birey olarak siyasete dahil olmanın adı, siyaset okuryazarlığı kavramıyla ifade ediliyor.

Siyaset okuryazarlığı, siyasete getirdiği yeni tanım üzerinden anımlanıyor. Siyaset, kamu işleri olarak görülerek ve

* Tarık Buğra'nın çeşitli gazete ve dergilerde çıkan yazı ve konuşmaların toplandığı kitap, hemen tamamı edebiyat-sanatla ilgili olduğu için içinden çekilen *Politika Dışı* başlıklı bu yazı kitaba da isim olur. (İstanbul: Ötüken Yayınevi, 1992), s.128-132.

bunun görev ahlakı ile içeriklendiği, herkesin katıldığı bir faaliyet olarak tanımlanıyor. Güç için her şey diyen siyaset anlayışına itiraz ediyor. Ayrıca entelektüel bir uğraşın konusu olarak siyasetin bir düzey kazanacağı iddiası taşıyor. 'Güzel' sıfatına giren kelimelerin, bilginin, fikrin, önerinin gireceği bir şey bu. Bu sayede şimdiye dek anılan siyasetle ilgili kötücül imajın değişeceğini de söylüyor.

Siyaset okuryazarlığı ayrıca bir yaşam biçimi olarak bazı bilgi ve yetileri anlatıyor bize. Siyaset okuryazarlığın amacı, yönetilen bir 'vatandaş' değil; çeşitli toplum sorunları karşısında duyarlılık geliştiren, sorumluluk alan, alternatif çözümler sunan, benzerleriyle bir platform oluşturmalarını bilen, bu anlamda birlikte hareket etmeyi ve pozitif eylemlilik gösteren 'yöneten bireyler' çıkmasını hedefliyor. Bu kitabın ilk genel sonuçlarını böyle özetleyebiliriz.

Okullarda siyaset eğitime gelince... Türkiye'de siyaset eğitimi, akademik çalışmalar için bile oldukça yeni olup, 'riskli' olmaya devam ettiği söylenebilir. Akademi dışında somut eğitim hayatına siyasetin taşınmasının ise ancak daha denetlenebilir bir içerik yapılanması ile mümkün olabileceğini de kestirmek gerekir. Bunun için başta araştırmacıların, siyasetin kötü çağrışımlarından kendini sıyrarak bir bilim tarafı olduğunu gösterme çabasını sürdürmeleri gerekir.

Siyaset (biliminin) her zaman ve yalnızca üniversitede öğrenilmeyeceği gerçeği de ortada. Erken yaşta başlayacak bilgi temelli siyaset eğitiminin özgürlük, demokrasi, vatandaşlık bilgilerini daha da anlamlı kılacağı ve bu bilgilere derinlik katacağı tahmin edilebilir. Bu sayede siyasetin sırf güç/nüfuz mücadelesi olduğu yollu tanımı yerine, daha doğru biçimde insanların hizmetini amaçlayan kolektif karar alma süreci olduğu içerlemesindeki bir anlayışı geliştireceği söylenebilir.

Kitap boyunca esasen vurgulanan bir diğer genel sonuç; çocuk-gençlere verilecek siyaset eğitiminin mahzurlu bir şey olmadığı; asıl meselenin onların seviyesinde konuların nasıl ele alınacağıdır. Gerçekçi olunduğunda siyaset eğitimi, olmasının gerekliliği ve yararına inanılan ama bunun nasıl anlatılacağı

konusunda kimi zorluklar içeren eğitime işaret eder*. Dolayısıyla resmi birimler ve bu görüşü savunanlar ile öğretmen ve veli arasında, kısacası ilgili öznelere birbirlerinin ikna etme (elbette tecebbür değil) sürecini gerektirir. Ancak belki de çocuk-gençlerde siyaset eğitimini savunduğumuz türden, ağırlıklı olarak olumlayıcı nitelik kazanması sabır istemektedir. Siyaset eğitiminin çocuklar nezdinde verilmesi fikrinin yeniliği, böylesi eğitiminin pratiğinde yaşanabilecek muhtemel bazı sorular barındırsa da yine de “iyi” toplumların gelecek yönelim ve tasavvurlarında cazibe unsuru taşıdığı da kabul edilmelidir. En azından bu kitabın, siyaset eğitiminin zararından çok faydalarını yeniden düşünmeye çağrı niteliği taşıdığı ortadadır.

Önsözde yazmayıp sonuca bıraktığım bir şey daha var: Eleştiriler. Hakkında neredeyse doğru dürüst literatürün olmadığı, adeta değinmelerle geçiştirildiği, kavramlaşmaların ise henüz oturmadığı böylesi bir çalışma felsefi bir deneme girişimi sayılmalıdır. Siyaset okuryazarlık konusu bir çok alanın kesiştiği alan; bir çeşit köşebaşı ilmi icra etmek gerekliliği var. Bu bakımdan özellikle tereddüt yaratabilecek, boşluk bırakan kısımlar olabilir. İşte burası fikir teatisine açık. Ve tabi eleştirilere...

* Son olarak, okullarda siyaset dersini etkililiğini ölçmeyi amaçlayan çok yeni bir araştırmanın raporundan söz edelim. İngiltere Sheffield Üniversitesi Siyaset Bilimi öğretim elemanı ve siyasal davranış uzmanı Dr. James Weinberg tarafından 2019 genel seçim öncesinde başlatılan çalışma, temelde genç bireylerin siyasi katılımlarını belirlemeye çalıştı. Öğretmenlere verilen materyallerin etkisini ölçme amacı taşıyan bu araştırma için yüzlerce öğretmen ve öğrenci ile anket yapıldı. 2020 Kasım’ında biten bu araştırmanın bulgularından biri, siyaset dersi için öğretmenlerin kendi pedagojik deneyimlerine bırakıldığında zorlandıkları ancak eğitim desteği aldıklarında nasıl değiştiğini gösterdi. En önemli bulgulardan biri de, siyaset dersinin öğrenciler üzerindeki olumlu etkisiydi. Her şeyden önce yönetime katılım konusundaki tutumlarında bir iyileşmenin ve demokratik uygulamalara anlamlı katılımın arttığı gözlemlendi. Bkz. James, Weinberg. *Politics in schools ‘What exists’ and ‘what works’?* Project Report for the UK Democracy Fund; Londra: Joseph Rowntree Reform Trust, 2020.

KAYNAKÇA

- Abadan (Unat), Nermin. "Siyasi İlimlerde Gelişim Eğilimleri", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. C.17, S.3 (1962).
- Abadan-Unat, Nermin. *Kum Saatini İzlerken*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.
- Acemoğlu, Daren-Robinson, James A. *Dar Koridor-Devletler, Toplumlar ve Özgürlüğün Geleceği*. İstanbul: Doğan Kitap, 2020.
- Akyüz, Yahya. *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişmedeki Etkileri (1839-1950)*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2012.
- Alkan, Türker. "Demokrasinin Denetim Mekanizması ve Siyasal Toplumsallaşma", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1978, C.33, S.1, ss.151-172.
- Alkan, Türker. *Siyasal Toplumsallaşma*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1979.
- APSA resmi internet sitesi; <https://www.apsanet.org/apsr> (Ekim 2020).
- Aren, Sadun. "Türkiye'de Siyaset", *Sivil Toplum İçin "Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi" Seminerleri içinde*. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, 1999.
- Aristoteles. *Politika*. (çev. Mete Tunçay). İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975.
- Avcan, Rıza. "Çocuğun Siyasal Toplumsallaşması", *Yeni Toplum*. S.12 (Kasım 1976).
- Aydemir, Ş. Süreyya. *Suyu Arayan Adam*. Ankara: Öz Yayınları, 1959.
- Baykal, Deniz. *Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1970.

BBC Future, News, 16 Mart 2016.

Berktaş, Fatmagül. *Politikanın Çağrısı*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

Bierce, Ambrose. *Şeytanın Sözlüğü*. (çev. Ö.Duygu Gürkan), İstanbul: Metis Yayınları, 2018.

Bon, Gustave Le. *Kitleler Psikolojisi*. İstanbul: Hayat Yayınları, 1997.

Buğra, Tarık. *Politika Dışı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1992.

Cevizoğlu, Hulki. "Bilincimiz bize mi ait?", *Yeniçağ*, 20 Ağustos 2018.

CNN International-Business, 10 Temmuz 2019. (Alllen Kim'in haberi)

Columbia Daily Spectator web sitesi.

Comte-Sponville, Andre. *Hayat Yaşamaya Değer*. (çev.ERCÜMENT Tezcan), İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.

Constant, Benjamin. "The Liberty of the Ancients Compared to the Liberty of the Moderns". *Political Writings* içinde. (Edit ve İngilizceye çeviri: Biancamaria Fontana). Cambridge: Cambridge University Yayınları, 2003.

Crick, Bernard-Porter, Alex. *Political Education and Political Literacy*. Londra, Longman, 1978.

Crick, Bernard. *Essays on Citizenship*. Londra: Continuum, 2000.

Çağan, Ahmet-Çağan, Mehmet. *Yok Olacakken Var Olmak-Müjdat Gezen'le Düşünsel Bir Yolculuk*, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2010.

Çakır, Serpil-Özemekçi, M. İnanç.. "Nermin Abadan-Unat'la söyleşi", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, S.40 (Mart 2009).

Çaymaz, Birol. "Mücadele Alanı Olarak Parti Gençlik Kolları AKP Gençlik Kolları ve Ülkü Ocakları'nda 'Gençlik' ", *Ga-latasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, S.22 (2015).

Çaymaz, Birol. "Siyasi Partilerin Gençlik Kolları", *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* içinde (der. Nurhan Yentürk, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Davies, Ian. "Political Literacy", *The SAGE Handbook of Education for Citizenship and Democracy* (Edit: James Arthur, Ian

- Davies & Carole Hahn) içinde, New York; SAGE Publications, 2008.
- Digital New Report 2019*. (Oxford Üniversitesi-Reuters Gazetecilik Çalışmaları Enstitüsü).
- Donat, Yavuz. "Siyaset... Medya... Ve Çocuk", *Sabah*, 21 Ocak 2016.
- Durkheim, Emile. *Ahlâk Eğitimi*. (çev.Oğuz Adanır), İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 2004.
- Dünya Değerler Araştırması 2010-2014 Türkiye Verileri Analizi*. (1 Eylül 2017).
- Easton, David. *The Political System*. New York: Alfred A Knoph, 1953.
- Eğitim Reform Girişimi (ERG), *Eğitimin Yönetişimi ve Finansmanı-Eğitim İzleme Raporu 2019*.
- Flaubert, Gustave. *Kabul Görmüş Kanaatler Sözlüğü*. (çev. Ayberk Erkey), İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.
- Freire, Paulo & D. Macedo. *Okuryazarlık-Sözcükleri ve Dünyayı Okuma*. Ankara: İmge Yayınevi, 1998.
- Freire, Paulo. *The politics of education-Culture, Power and Liberation*. Westport, CT: Bergin & Garvey, 1985.
- Fukuyama, Francis. *Siyasi Düzenin Kökenleri*. (çev. Ezgi Başer). İstanbul: Profil Yayıncılık, 2016.
- Günay, Ertuğrul. *Karşı Siyaset*. Ankara: Dipnot Yayınları, 2007.
- Hague, Rod-Harrop, Martin. *Siyaset Bilimi* (İ.Yıldız-S.Torlak-İ. Çetin), Ankara: Dipnot Yayınları, 2016.
- Han, Byung-Chul. *Psikopolitika*. İstanbul: Metis Yayınları, 2019.
- Heywood, Andrew. *Siyaset*. Ankara: Liberte Yayınları, 2016.
- Hyman, Herbert Hira. *Polilical Socialization-A Study in the Psychology of Political Behavior*. New York The Free Press, 1969.
- Intercollegiate Studies Institute web sitesi.
- İnan, Süleyman. *Genç Bilgi: Siyaset*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık, 2016.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar-Sosyal Psikolojiye Giriş*, İstanbul: Evrim Yayınları, 2014.
- Kalaycıoğlu, Ersin-Sarıbay, Ali Yaşar. "İlkokul Çocuklarının Parti Tutmasını Belirleyen Etkenler", *Türkiye'de Politik Değişim ve Modernleşme*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2007.

- Kant, Immanuel. *Ebedî Barış Üzerine Felsefî Bir Deneme*. (Çev.Yavuz Abadan-Seha L.Meray), Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1960.
- Kapusuz, Hayriye. "Türkiye'de Çocuk Haber Programı Geliştirme Üzerine Bir Öneri: Logo! Die Welt Und Ich". İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. 2017; S.53.
- Kara, Onur Eylül. *Yapabileceğimizi Yapmak-Minör Siyaset ve Türkiye Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.
- Kaynar, Mete Kaan. "12 Eylül 1980'den günümüze: Gençler İçin Siyaset". *İndigo*. (Erişim Tarihi:14 Ağustos 2018).
- Kışlalı, A. Taner. *Siyaset Bilimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1987.
- Kohli, Wendi. "Teaching in the Danger Zone-Democracy and Difference", *Democratic Social Education* içinde. (Ed.David W. Hursh-E.Wayne Ross), Londra: Falmer Yayıncılık, 2000.
- Logo programının resmi web sitesi.
- MEB. 2023 Vizyon Belgesi. (<http://2023vizyonu.meb.gov.tr/>)
- MEB. *Ortaöğretim Yönetim Bilimi Dersi Öğretim Programı*. Ankara: 2009.
- MEB. *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6,7. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınevi, 2018.
- Michael Roskin-Robert L. Cord-James A.Medeiros-Walter S.Jones. *Siyaset Bilimi* (Çev. Atilla Yayla), Ankara: Adres Yayınları, 2015.
- Moffatt, Maurice P. *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (çev. Nesrin Oran), İstanbul: Maarif Basımevi, 1957.
- Muller-Colard, Marion. *Arendt'in Küçük Tiyatrosu*. İstanbul: Metis Yayınları,2016.
- Nie, Norman H., Verba, Sidney, Coverse, Philip. *Siyasal Katılma Kamuoyu ve Oy Verme Davranışı*, (çev. İlter Turan-Tuncay Karamustafaoğlu). Ankara: S Yayınları, 1989.
- Nizâmü'l-Mülk. *Siyâset-Nâme*. (haz. M. Altay Köymen), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.
- O. Henry. *Dünya Vatandaşı, Seçme Öyküler*, İstanbul: Can Yayınları, 2009.
- OECD. "PISA 2018 Reading Framework", *PISA 2018 Assessment and Analytical Framework* içinde, Paris: OECD Publishing, 2019. (<https://doi.org/10.1787/5c07e4f1-en>).

- Ombudsman web sitesi (<https://www.ombudsman.gov.tr>)
- Öke, Mim Kemal. *Aşkla Dans*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2012.
- Platon. *Devlet*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1962.
- Posta*, 11 Ağustos 2018.
- Reich, Wilhelm. *Dinle Küçük Adam*. İstanbul: Doruk Yayıncılık, 2011.
- Runciman, David. *Politika*. (çev. Anıl C. Altunkanat). İstanbul: Domingo Yayınları, 2016.
- Sarıbay, Ali Yaşar-Öğün, Süleyman Seyfi. *Politikbilim*, Bursa: Alfa Akademi Yayıncılık, 2006.
- Sarıyer, Özge. *Erken Dönem Politik Sosyalleşme ve "Çocuklar İçin Demokrasiyi Yaşamayı Öğrenme Ölçeği"nin Türk Örneklemine Uyarlanması*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmayan yüksek lisans tezi), 2015.
- Sennett, Richard. *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (çev. S.Durak-A.Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013.
- Somel, Selçuk Akşin. *Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Soysal, Mümtaz. "Türkiye'de Siyaset", *Sivil Toplum İçin "Kent, Yerel Siyaset ve Demokrasi" Seminerleri içinde*. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, 1999.
- Steuernagel, Ulla-Janssen, Ulrich. *Çocuk Üniversitesi; Çocuklar Soruyor-Bilginler Yanıtıyor*. İstanbul: Optimist Yayınları, 2006.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı. *50 Soruda CİMER*. Ankara: T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi, 2019.
- T.C. Resmi Gazetesi web sitesi (<http://www.resmigazete.gov.tr>)
- Taşkın, Yüksel. "Siyaset Nedir?", *Siyaset*, kitabı içinde. (Ed: Y. Taşkın), İstanbul: İletişim Yayınları, 2015.
- Turan, İlter . "Türkiye'de Siyasal Bilimin Gelişimi: Tarihçe ve Kurumsal Gelişmeler", İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı:40 (Mart 2009).
- Turan, İlter. *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayınları, 1976.
- Türker, Ebru Aykut. *Hannah Arendt'te Politika ve Yurttaşlık Anlayışı*. İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.

Uludağ Sözlük (Mart 2019 görüntüsü)

UNESCO (Komisyon). *Contemporary Political Science-A Survey of Methods, Research And Teaching*. Liege: UNESCO yayınları, 1950.

UNICEF Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. (<https://www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>)

Weber, Max. *Sosyoloji Yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

Weinberg, James. *Politics in schools 'What exists' and 'what works'?*. Project Report for the UK Democracy Fund; Londra: Joseph Rowntree Reform Trust, 2020.

Wikipedia Dünya Vatandaşları listesi. (Ekim 2020)

Yayla, Atilla. *Siyaset Bilimi*. Ankara: Adres Yayınları, 2015.

YÖK. *Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları*. Ankara: YÖK Yayınları, 1998.

YÖK. *Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları*. Ankara: YÖK Yayınları, 2018.

YÖK. *Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı*. Ankara: YÖK Yayınları. 2006.

Yusuf Has Hâcib. *Kutadgu Bilig*.(çev. Reşit Rahmeti Arat). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991.

DİZİN

2023 Vizyon Belgesi 15

A

Abbie Hoffman 130
Almadelan haftası 154
APSA 41, 173
Arendt 37, 59, 91, 120, 121,
176, 177
Aristoteles 33, 37, 38
Avrupa Konseyi Siyasi Çalış-
malar Okulları 156, 159

B

Baykal, Deniz 11, 45, 77
Bierce, Ambrose 29
Borgen (dizi) 32

C

CİMER 86, 121, 177
Community (dizi) 69
Constant 25, 28, 54, 174
Crick, Bernard 63, 68, 108,
112, 152, 155, 157

D

Dersim Dağ 78

E

Easton, David 11, 35, 54, 175
Edward Said 11, 87, 89
Eğitim Politikası 12, 134
Einstein 44

Emile Zola 11

endoktrinasyon 144

ERG 55, 85, 175

F

Flaubert 46, 55, 175
Freire 50, 55, 105, 107, 121,
130, 175
Freudcu sürçme 73
functional literacy 48

G

Gandi 82
Gary Davis 100
Goebbels 36
google'lama 32
Greta 12, 146, 148

H

Habermas 91, 92
Hansard Topluluğu 152, 157
Hayat Bilgisi 142
Haykır İngiltere 155, 157
Heywood 37
HLO 158
Hugh Evans 12, 103
Hükümet ve Liderlik Okulu
158, 161
Hyman, Herbert H. 135, 166,
175

I - İ

Ian Davies 109

Internationale Parlaments-Stipendium 153

IPSS 41

illiteracy 51

İlmi siyaset 45

K

Kamu Denetçiliği 85

Kant 30, 100, 121, 176

kozmpolitian 99

kritik arkadaş 153

L

Le Bon 36

Lipset 136

literacy 46, 48, 62, 65

Logo Programı 12, 165

M

Makbul vatandaş 132

Makyavelli 36

marifetül kıraati vel kitebe 47

Medenileştirme 132, 133

Minör (Küçük) siyaset 163

Moffatt, Maurice P. 141, 167, 176

MUN 155

Mülkiye 42

N

neolojizm 46

Nermin Abadan Unat 40, 42, 45

Nizamülmülk 33

O - Ö

Olof Palme 154, 159

Ombudman 85

Öğün, S. Seyfi 136, 166, 177

P

Parti Okulu 160, 161

PISA 51, 52

Platon 27, 33, 38, 54, 177

political literacy 65, 102, 106, 107

Politik Eğitim 104, 130

Politik Sosyalizasyon 134

Popper, Karl 130

R

Raymond Aron 43

Rousseau 79, 80

Rumeysa Kadak 78

Runciman, David 38, 55, 177

S - Ş

Sarıbay 120, 136, 166, 175, 177

Sivil itaatsizlik 82

siyasal insan 136

Siyaset Akademisi 160

Siyaset Meydanı 32

Siyaset Okuryazarlık Gözetim Grubu 152

Siyaset ve Liderlik Okulu 160

SOs+a 2, 17, 161

Sosyal disiplinizasyon 133

Soysal, Mümtaz 36

Şirin Tekeli Siyaset Okulu 159, 161

T

The American Political Science Review 41

The Intercollegiate Studies Institute 68

Thoreau, David 82

Tunaya, T. Zafer 42

Turan, İlter 41, 45, 55, 120, 136, 166, 177

U - Ü

Uluslararası Okuryazarlık

Yılı 47

UNESCO 41, 43, 145

V

vatandaşlık 50, 63, 66, 67, 69,
76, 99, 105, 106, 107,
109, 116, 117, 127, 132,
137, 139, 142, 143, 144,
152, 157, 170

Vatandaş Rıza (filmi) 76

W

Wayne Journell 109, 110

Weber, Max 61

Westminster 152

William S. Porter 98

Y

Yavuz Donat 125, 175

Yönetim Bilimi 142, 167, 176